

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ І МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

ЕВРИКА

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 2 (8) ' 2018

ЗАСНОВАНИЙ У СІЧНІ 2015 РОКУ

ВИХОДИТЬ ДВІЧІ НА РІК

МЕЛІТОПОЛЬ
2018

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧА РАДА:

Голова:

Москальова Л.Ю. –
доктор педагогічних наук, професор

Заступник голови:

Чорна В.В. –
кандидат педагогічних наук

Відповідальний секретар:

Житнік Т.С. –
кандидат педагогічних наук

Члени редакційно-видавничої ради:

Антоненко О.М. –
кандидат мистецтвознавства

Йоркіна Н. В. –
кандидат біологічних наук

Карабанов Є. О. –
кандидат фізичного виховання та спорту

Кочкурова О.В. –
кандидат психологічних наук

Меркулова Н.В. –
кандидат педагогічних наук

Музя Є. М. –
кандидат філологічних наук

Полякова Л.І. –
кандидат історичних наук

Ситник О. М. –
доктор історичних наук

Троїцька О.М. –
доктор філософських наук

Царькова О. В. –
доктор психологічних наук

Яковенко А.С. –
кандидат фізико-математичних наук

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

* МДПУ ім. Б. Хмельницького
ауд.122, вул. М. Грушевського, 19
м. Мелітополь,
Запорізька область, Україна, 72312

@ mdpu.evrika@gmail.com

(+38 (06192) 6-78-83

ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ВИПУСК:

Житнік Т.С. –

кандидат педагогічних наук

Чорна В.В. –

кандидат педагогічних наук

Рекомендовано до друку Вченою радою
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
(**протокол № 15 від 26.06.2018 р.**)

Висвітлюються погляди молодих науковців щодо сучасної наукової картини світу в аналізі гуманітарних, соціальних, природничих та технічних наук. Матеріали журналу відображують наукові пошуки школярів, студентів, магістрантів, учителів-практиків та молодих учених.

Рекомендовано всім, хто цікавиться проблемами гармонізації науково-освітнього простору.

Редакція не несе відповідальності за наукову коректність текстів і не завжди поділяє думки їх авторів.

© Мелітопольський державний педагогічний
університет ім. Б. Хмельницького, 2018

© ЕВРИКА, 2018

ЗМІСТ

Артюхова О.В.	
Авторська казка як інноваційна технологія формування екологічної культури	5
Беляєва С.	
Формування художніх та естетичних здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами мистецтва живописного натюрморту	8
Бойко К.М., Бірюкова С.М.	
Презентація навчальної програми «Дизайн» для 1-6 класів мистецьких шкіл	19
Бредов В.П.	
Теоретичний аналіз проблеми формування навчально-професійної мотивації у майбутніх соціальних педагогів	24
Брик В. В.	
Експериментальне дослідження педагогічних умов формування позитивного ставлення до праці дорослих у дітей молодшого дошкільного віку	26
Василенко В., Ангеліс А., Воробйова Л.	
Творчі ігри як засіб попередження і подолання негативних проявів у поведінці дошкільників ...	29
Волков О.Г.	
Інновації в освіті: концептуальний підхід	31
Григор'єва О. О.	
Розвиток творчих здібностей підлітків у процесі вивчення української мови з використанням іноваційних психолого-педагогічних технологій	33
Двоєзерська Н. Р.	
Дослідження стану навичок сприйняття мистецьких творів та метод ознайомлення дітей із мистецькими творами	36
Демешко Т. О.	
Роль дидактичних ігор і вправ у сенсорному вихованні дітей раннього віку	40
Земський О. Б.	
Соціально-педагогічний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах	42
Золотавін Т.С.	
Проблематика археологічних досліджень Вінницької області	45
Круглик А.С.	
Проблеми адаптації дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітнього навчального закладу	48
Кузюк І. А.	
Розвиток творчої активності здобувачів освіти засобами образотворчого мистецтва	50
Макарушко М.	
Історія водних шляхів України вXVIII - на поч. XIX ст.	53
Манченко Ю. А.	
Питання розвитку і формування творчої індивідуальності учнів дитячих художніх шкіл у сучасному світі	55

Міняйло А. В.	
Специфіка професійної діяльності вихователя у сучасному дошкільному навчальному закладі.....	58
Овчарова О. В.	
Адаптація та інтеграція дітей вимушених переселенців до нового соціокультурно середовища ..	61
Павелко Т. В.	
Діагностика стану сформованості основ здорового образу життя у дітей дошкільного віку.....	63
Пензій В. В.	
Організація пошуково-дослідницької діяльності дошкільників з розвитку пізнавальних інтересів	66
Подвігіна Н. І.	
Роль рухливих ігор у вольовому розвитку старших дошкільників	68
Приходько Л. О.	
Особливості виявлення позитивного ставлення старших дошкільників до школи	71
Радченко А.	
Депортації народів як аспект етнополітичної історії криму	73
Руденко І. В.	
Зміст роботи з дошкільниками на заняттях по образотворчій діяльності на основі ознайомлення їх з природою.....	75
Симан Є., Семенова О., Мерзлікіна М.	
Використання нестандартних занять у вихованні заїкуватих дітей старшого дошкільного віку...	78
Стрельчук Е. Ф.	
Применение цвета через композиционное задание.....	81
Ся Гаоян	
Поліхудожня обізнаність майбутнього вчителя музики: за матеріалами експериментальних досліджень	83
Фастовець П., Буднік А., Лінівенко П.	
Моральний розвиток дітей старшого дошкільного віку у процесі гри.....	87
Ципак В.	
Соціальний розвиток дітей дошкільного віку у грі.....	89
Шенклянов В.В.	
Розвиток естетичного та асоціативно - образного сприймання світу засобами різних графічних технік у школі мистецтв	92
Відомості про авторів.....	96

Артюхова О.В.

АВТОРСЬКА КАЗКА ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б.Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – *Мелаш В.А.*, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти

Анотація: У статті розглядаються основи формування екологічної культури учнів молодшого шкільного віку через технологію використання авторських казок природознавчого змісту. Відзначається, що знання, отримані школярами на заняттях факультативного курсу з екології, безпосередньо стають для них основними, сприяють формуванню практичних умінь раціонально використовувати природні ресурси в подальшому житті.

Ключові слова: екологічна культура, авторські казки, молодші школярі.

Artyukhova O.V. Author's tale as innovation technology forming environmental culture.

Summary: The article considers the bases of formation of ecological culture of pupils of junior school age through the technology of use of author's tales of natural science content. It is noted that the knowledge received by students in electives in an elective course in the field of ecology, directly becomes for them the main, contribute to the formation of practical skills to rationally use natural resources in subsequent life.

Keywords: ecological culture, author's fairy tales, younger schoolchildren.

Актуальність. Незважаючи на труднощі, викликані світовою економічною кризою, екологічні проблеми залишаються не менше актуальними та хвилюючими для світової спільноти. Хоча людством приймаються різні заходи щодо збереження навколишнього світу, їх, проте, виявляється недостатньо для того, щоб мінімізувати вплив людини на природу. Забруднення водойм, засмічення лісів і полів, порушення балансу екосистеми та ін. – все це загрожує в майбутньому великими екологічними проблемами для людства в цілому. Щоб уникнути цього, ми повинні з самих ранніх років вкладати кожній дитині екологічну культуру поведінки, яка буде можлива тільки при наявності сформованої екологічної культури.

Подальше існування людства та подальше його вдосконалення можливо тільки за умови формування якісно нових взаємин у системі “Людина – природа”. Такі відносини можуть бути сформовані тільки комплексом заходів на всіх уроках навколишнього світу і в позакласній роботі. Базисом в даному процесі повинна виступити початкова школа, оскільки саме цей освітній етап навчання відіграє найважливіше значення в становленні науково-

пізнавальних, емоційно-моральних, практично-діяльнісних відносин дітей до навколишнього середовища і до свого здоров'я на основі єдності чуттєвого і раціонального пізнання природного і соціального оточення людини [3, с. 47].

У початкових класах у дітей з'являються первинні знання про природу та навички її збереження, це обумовлено тим, що ефективність екологічного виховання учнів молодших класів забезпечується їх особливостями: здатність до яскравого емоційного відгуку, схильністю до наслідування, велика чутливість до виховних впливів, цікавість [1, с. 252].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування екологічної культури молодших школярів стала предметом дослідження вітчизняних науковців, серед яких В. Вербицький, С. Дерябо, О. Киричук, Г. Прошанський, А. Сидельковський, І. Суравегіна, В. Танська, В. Ясвін та ін. Міжпредметний аспект екологічної освіти молодших школярів досліджували М. Гриньова, Г. Мегалінська, Д. Трайтак, А. Волкова, Т. Литвинова, Л. Немець, В. Ніколіна, О. Плахотнік, А. Сиротенко та ін. Теоретико-методичні аспекти

екологічного виховання розкриті у науковому доробку В. Мелаш, Д. Мельник, І. Павленко, Н. Кравець, О. Плешакова, Н. Пустовіт, Л. Стахів, Л. Іщенко, Н. Лисенко, З. Плохій, Г. Тарасенко, та ін.

Метою статті є обґрунтування доцільності використання авторської казки як інноваційної технології розвитку творчої активності у процесі формування екологічної культури молодших школярів.

Виклад основного матеріалу.

Характерною особливістю нашого часу, в силу різних причин, є обмеженість спілкування дитини з однолітками та батьками, а також недостатність її контактів з природними об'єктами та явищами, що є прямим наслідком стрімкої урбанізації. У ситуації, що склалася, саме казка може стати тією сходинкою, з якої і почнеться їх взаємодія. Казка завжди займала одне з чільних місць у вихованні та навчанні дітей. Цікавою є думка видатного педагога К. Ушинського, який стверджував, що природа – це найголовніший фактор як морального, так і естетичного виховання. Вчений радив використовувати художню літературу під час ознайомлення дітей з навколишньою природою – прислів'я, приказки, загадки, казки. Першу шаблю п'єдесталу дослідник віддавав казкам: вони вчать дітей не бути байдужими, будять думки, розвивають емоційний внутрішній світ, виховують гуманність, формують екологічну поведінку і екологічну етику. Форма казки, як ніяка інша, близька і зрозуміла малюкам з раннього віку [5, с. 312]. Однак цього разу мова піде не про звичні нам народні казки, а про екологічні, казки природознавчого змісту. Що таке екологічна казка? Це художній твір, що несе “екологічну інформацію”, тобто дає знання про природу, про звички тварин, про взаємовідносини людей із тваринним і рослинним світом. Він у доступній формі пояснює сутність екологічних проблем, причини їх появи, допомагає розширювати екологічний світогляд, осмислити навколишній світ і зміни взаємин людей із середовищем існування. Унікальна цінність авторських казок про природу полягає у тому, що науковий сюжет органічно взаємодіє з художнім словом. Вони, з одного боку,

розвивають у дітей уміння бачити красу природи, формують почуття любові та толерантного ставлення до неї; з іншого – збагачують уявлення про навколишній світ, вчать помічати та виділяти характерні особливості й закономірності явищ природи [4, с. 96]. Роль казки у вихованні дітей є безцінною: новизна сюжету та введення незвичайних персонажів роблять її надзвичайно цікавою.

Головне в будь-якій казці – це мораль, казка вчить моральності, доброти. А мораль казки – це головна думка, це те, на що вона націлює маленького слухача, які моральні цінності закладає в його душі. Казка має і свої дидактичні цілі і завдання, але всі вони, в кінцевому підсумку, схожі, тому що покликані вчити дітей берегти і охороняти природу, піклуватися про все живе на землі. Дорослі мають донести малюкам розуміння того, що все можна змінити на краще, змінити на благо людей і Матінки-Природи. Наукові казки про природу відрізняються від інших видів казок наявністю в них достовірної наукової інформації, Такі казки базуються на наукових фактах або спостереженнях людей, які люблять і розуміють природу: це може бути підготовка ведмедя до зимової сплячки, або переліт птахів, або будівництво мурахами свого житла – мурашника. Або ж будь-які інші ситуації з повсякденного життя природи, які і передаються в доступній і цікавій дітям “чарівній” формі, що дозволяє тваринам розмовляти, міркувати, сумувати та радіти.

У казках емоційно описані особливості життя знайомих дітям тварин, птахів, комах, рослин, а також явищ неживої природи. Екологічні казки вчать пізнавати довкілля; виховують почуття причетності до благополуччя в природі; думати про наслідки своїх вчинків по відношенню до навколишнього світу, про відповідальність за збереження її багатства і краси. Авторські казки безцінні тим, що емоційно забарвлені образи і події, описані в них, сприяють формуванню у дітей емоціонального ставлення до героїв, подій, явищ. Молодші школярі співпереживають героям у складних ситуаціях, намагаються їм допомогти, захистити їх. В майбутньому емоційне ставлення до об'єктів і явищ природи, які

були описані в казці, діти переносять в повсякденне спілкування з природою, що забезпечує формування у них стійкого позитивного ставлення до природи. Одночасно таке ставлення спонукає дітей до відповідних дій у природі що і є основою екологічно доцільної поведінки. Адже всім відомо, що ґрунтуючись тільки на одних знаннях про об'єкти і явища природи, зв'язки між ними, сформувати природничо раціональну поведінку особистості в природі неможливо. Для цього необхідно прагнення душі, яке ми і називаємо "ставленням".

Екоказки можна умовно розділити на декілька груп: перша група – це казки, де діти отримують знання про певний об'єкт або явище природи. Сила емоційного впливу казкових персонажів на дітей надає можливість розбудити у них позитивні почуття та емоції, а отже, краще запам'ятати інформацію. Наприклад, можна придумати казку на проблемну тему: "Навіщо киця ловить мишей". Краще використовувати такі казки після проведення безпосереднього спостереження за об'єктами або явищами природи, що дозволить зіставити побачене і почуте, проаналізувати, зробити висновок. Друга група – казки, в яких діти отримують знання відразу про декілька об'єктів і явищ, про зв'язки і залежності, що існують в природі. Наприклад, "Пригоди мурахи", "Підземні лабіринти". Тільки використовувати такі казки потрібно тоді, коли дитина вже має знання про описані в казці об'єкти, але зв'язки і залежності між ними ще вимагають осмислення і закріплення. Третя група – казки, які дозволяють дітям узагальнити і систематизувати отримані раніше знання з різних джерел. Такі казки дозволяють акумулювати знання та перетворити їх в яскраві образи, наприклад, ліси, крапельку, яка подорожує і переходить у різні стани. Використовувати такі казки варто після наявності певної системи знань про навколишнє середовище. Четверта група – казки, які розкривають вплив людини на природу, а також взаємозв'язок між ними. Читання таких казок обов'язково має супроводжуватися бесідами-міркуваннями про вчинки героїв, що дозволяє дитині легше сприймати та аналізувати інформацію.

Екологічні казки дуже корисні для всебічного розвитку дитини молодшого шкільного віку. Вчені наголошують на необхідності пошуку інноваційних методів, форм і прийомів роботи з дітьми, за допомогою яких, через різні види діяльності, у школярів сформується усвідомлено-правильне ставлення до природи. Наприклад, на факультативних заняттях з екології можна провести позакласний захід природознавчого змісту з елементами казки, де запропонувати учням виконати такі творчі завдання:

- продовж казку – діти мають придумати, що ж могло статися далі в житті персонажів;
- зміни кінцівку казки;
- знайди рішення проблемного питання, поставленого до казки. Педагогові важливо ретельно підготувати проблему, яка спонукала б школярів фантазувати, допомагати улюбленим героям шукати вихід зі складних ситуацій, придумувати кілька версій і вибрати з них одну;
- зміна ситуацій у знайомих казках. Учні читаючи добре знайому казку, домовляються щось в ній змінити;
- заміна характерів персонажів казки. Улюблені казкові образи, з якими зустрічається дитина безліч разів, формують у неї стереотипи та стереотипне мислення. А для того, щоб розвивати в учнів креативність, оригінальність, можна запропонувати наділити головних персонажів давно відомої казки новими якостями;
- мікс казок – цікавий прийом, який захопить дітей – створити нову казку, в якій братимуть участь персонажі з інших казок;
- складання казки про фантастичні країни та світи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Опрацювання здобутків зарубіжних і вітчизняних учених, дає змогу говорити, що використовуючи у навчанні молодших школярів авторські казки екологічного змісту у якості інноваційного підходу, вчитель не тільки має можливість всебічно розвивати своїх вихованців, а й впливати на почуття і розум дітей, забезпечуючи їх єдність в процесі пізнання світу природи, тим самим формуючи екологічну культуру особистості. Проведення дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. В подальшому ми плануємо

написати збірник авторських казок (автор В.Д.Мелаш) задля методичного природознавчого змісту до кожної з тем забезпечення освітньо-виховного процесу факультативного курсу “Юний еколог” учнів початкової школи [2, с. 16].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Войтович А. Ю. Форми екологічного виховання молодших школярів (друга половина ХХ століття) / Анна Юрїївна Войтович // Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон: КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”, 2015. – Випуск 27. – С. 250–255.
2. Мелаш В. Д. “Екологічна казка” як засіб формування екологічної компетентності молодших школярів / В. Д. Мелаш, Л. Д. Приступа // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. – Мелітополь: МДПУ. – 2013. – № 1 (10). – С. 188–192. – (Серія “Педагогіка”).
3. Пустовіт Н. О. Формування екологічної компетентності школярів: наук, метод. посіб. / [Н. О. Пустовіт, О. Л. Пруцакова, Л. Д. Руденко, О. О. Колонькова]. – К.: Педагогічна думка. – 2008. – 64 с.
4. Тарасенко Г. С. Навчаємо пізнавати природу. Позакласна виховна робота з молодшими школярами / Г. С. Тарасенко. – Х.: Вид. група “Основа”, 2008. – 204 с. – (Серія “Виховання в школі”).
5. Ушинський К. Педагогічні твори / К. Ушинський. – К.: Педагогіка, 1990. – 528 с.

УДК 373.2.015.31:7

Беляєва С.

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНІХ ТА ЕСТЕТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА ЖИВОПИСНОГО НАТЮРМОРТУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б.Хмельницького, м. Мелітополь

*Науковий керівник – Житнік Т.С., кандидат педагогічних наук,
страший викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти*

Анотація: У статті розглядаються основні показники дослідження ефективності методики формування художніх та естетичних здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами мистецтва живописного натюрморту.

Ключові слова: художньо-естетичні здібності, живопис, натюрморт, діти старшого дошкільного віку.

Актуальність проблеми визначено недослідженістю специфіки використання жанру натюрморту як засобу художнього та естетичного виховання, неповноцінністю використання цього жанру в практичній роботі з дітьми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам естетичного виховання і роль в ньому живопису присвячено багато публікацій. Розробкою питань: теорії художньо-

естетичного виховання займалися (Б. М. Теплов, Г. С. Костюк, І. А. Зязюн, І. Ф. Надольний, В. Ф. Передерій, О. В. Киричук, Т. І. Цвеліх, Б. Т. Ліхачов, Л. Т. Левчук, Б. П. Юсов, О. М. Семашко), естетичного виховання засобами різних видів мистецтва (Д. Б. Кабалевський, Б. М. Неменський, Є. В. Кв'ятковський, В. О. Сухомлінський, Л. О. Горюнова, Л. Г. Коваль, З. М. Новлянська,

О. Н. Рудницька, Г. С. Тарасенко, А. М. Федь,
Ю. У. Фогт-Бабушкін, Л. О. Хлебнікова,
Г. П. Шевченко, О. П. Щолокова), специфіки
естетичного виховання дітей дошкільного віку
(Є. О. Фльоріна, Н. Б. Зубарева, Т. С. Комарова,
Н. О. Ветлугіна, Н. С. Карпінська,
Р. І. Жуковська, В. О. Єзикеєва,
І. Л. Держинська, Н. П. Сакуліна,
Т. Г. Казакова, Б. М. Неменський,
Р. М. Чумічова, Л. В. Компанцева,
Л. Ф. Шкаріна, Е. В. Белкіна, Л. М. Шульга,
К. І. Ковальчук та інші).

Мета статті аналіз методики формування художньо-естетичних здібностей у дітей засобами мистецтва живописного натюрморту.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання, над вирішенням яких потрібно поглиблено працювати у формувальному експерименті:

- розробити систему занять з створення натюрморту з метою збагачення змісту і виразності дитячих малюнків.

- дослідити вплив розробленої системи занять на збагачення змісту і виразності дитячих малюнків.

- показати дітям всю різноманітність натюрмортів за змістом (квіткові, рослинні, овочеві, професійні).

- засобами гри, казки, фантазії сформувати зацікавленість художніми образами натюрморту.

- екстраполювати естетичні враження від сприймання натюрмортів у власні малюнки дітей.

Для реалізації визначених завдань ми спланували роботу за трьома взаємозв'язаними напрямками:

- Спланували роботу по ознайомленню дітей старшого дошкільного віку з натюрмортом на навчальний рік.

- Склали цикл спеціальних занять, які спрямовані на поглиблення сприймання і розуміння натюрморту, як жанру живопису навчання дітей образотворчій діяльності через натюрморт – прийом вирішення окремих образотворчих завдань з малювання.

Отже, програма формувального експерименту включала такий цикл занять:

- “Овочі і фрукти на столі”;
- “Зустріч помідора з цибулею”;

- “Барвистий бузок”;

- “Предмети, які ми кожен день зустрічаємо”;

- “Що розповідають натюрморти про професії людей”;

- “Соковита груша та зухвала слива”;

- “Гарбуз та кавун”.

В роботі з дошкільниками перед проведенням мистецьких занять ми створювали в групі спокійну, доброзичливу, емоційну – позитивну атмосферу. Заняття базувалися на невимушеній атмосфері спілкування, яка, на прикладі власного емоційного ставлення педагога, викликала активність дітей. Для виконання завдань формувального експерименту ми підібрали: репродукції картин художників, муляжі, справжні овочі та фрукти, листочки дерев, роздатковий матеріал для використання на заняттях з образотворчої діяльності (прості олівці, фарби, альбоми для малювання на кожну дитину та ін.)

В ході експериментальної роботи ми враховували дидактичні принципи:

- зацікавленості;
- систематичності;
- послідовності;
- доступності;
- свідомості;
- активності.

Так на першому занятті першого циклу (тема: “Овочі і фрукти на столі”) ми більш глибоко познайомили дітей з натюрмортом за допомогою казки “Казка про натюрморт”, в ній ми розповіли про фрукти, які ніхто не помічав, вони дуже засмучувались з цього, аж поки їх не помітив художник і намалював їх, фрукти дуже зраділи: “Нарешті нас помітили!” Діти побачили як життя з природи продовжується в натюрморті. Після казки діти зустрілися з її персонажами ближче. Ми дали дітям можливість розглянути фрукти потримати їх в руках, понюхати, розкласти у посуд так, як їм сподобається, порозмовляти з ними, скласти комплімент: “Ви красиві, рум'яні, запашні, соковиті, смачні” і намалювати їх.

Ми пропонували дітям спочатку намалювати яблуко трішечки далі від центру аркуша, звернути увагу на особливості його забарвлення (червоний бочок), на його склад

(черешок, очко), співвідносити розміри яблука з розміром аркуша, з чого воно складається, які особливості має його форма (в горі ширша, до низу вужча). А потім грушку трішечки далі від яблука, пояснивши особливості її форми (схожа на цифру вісім), співвідносити розмір яблука з розміром грушки. У ході роботи з'ясувалося, що у дітей не значний зображувальний досвід. Більшість дітей намалювали яблуко на весь аркуш з гори до низу, а грушку відносно яблука більш меншою.

На наступному занятті, після ознайомлюючого заняття (тема: “Соковита груша та зухвала слива”). Ми поставили завдання першого рівня складності (частково-самостійні дії дітей) – самостійно придумати композицію (самостійно розмістити фрукти на аркуші). Виконанню завдання передувала бесіда з дітьми, в процесі якої ми запропонувати пофантазувати про зустріч груші з сливою. Разом придумати казку, в якій герої розповідали б про себе, свої звички, друзів, бажання. Цікавою та більш послідовною була розповідь Дмитрика: “Грушка була дуже красивою та маленькою, вона любила висіти на дереві і дивитися до низу, а кожен день сонечко припікало її бочки і вона ставала все більшою і кращою, а на сусідньому дереві росла сливка, вона була дуже гордою та сердитою, завжди ховалася від сонця, що аж посиніла”.

Викликали у дітей асоціації: груша жовта, м'яка – значить солодка, слива – фіолетового кольору, тверда, солодко-кисла. Після розповідей дітей запропонували їм відобразити цих героїв на малюнку, їх почуття, настрій, аромат, смак. Уточнювалися їхні знання з попереднього заняття. Обговорювалися можливості виконання завдання. Як виявилось діти мають уявлення про даний вид мистецтва, про те, як потрібно розміщувати предмети, якої вони повинні бути форми, на що схожі, які їм притаманні кольори.

Аналізуючи роботи ми виявили, що всі діти використовували в своїй роботі тільки ті кольори, які притаманні тим фруктам які вони малювали. Але більшість малюнків були схожі один на одного (однакове розташування фруктів у просторі, однакові

кольори). Більшість робіт були неохайними, фарба виходила за контури овочів, не досить рівні форми. Дехто з дітей співвідносив мотиви композиції з образами членів своєї сім'ї (“Ця грушка – я, а ця сливка – мама”).

Аналіз робіт показав, що діти практично не використовують фантазію в своїх малюнках та уяву, тому більшість малюнків схожі один на одного. Прагнуть швидше закінчити свою роботу, не звертаючи увагу на її охайність, але діти навчались більш точно передавати особливості овочів та фруктів: форму, колір, положення в просторі. Глибше аналізувати індивідуальні особливості кожного з предметів. Отримали знання про те, що краще намалювати спочатку.

Наступні заняття були присвячені удосконаленню техніці малювання натюрморту. Ці заняття проводились в ізостудії, ця обстановка з самого початку викликала у дітей зацікавленість. На занятті тема: “Гарбуз та кавун” ми розвивали уяву при сприйманні природи, здивувати дітей цікавими відомостями про гарбуз, розвивали творчість у малюванні натюрморту. Спочатку ми попросили дітей назвати їх улюблені ягоди, і повідомили, що сьогодні до студії до нас прийшли гості – ягідки. Показали дітям гарбуза та кавуна, що викликало сміх у дітей. Ми пояснили що їх так називають з ботанічної точки зору тому що в них безліч насіння. Пропонуємо дітям розглянути гарбуз: його пишні боки, яскравий оранжевий колір щік, якої він форми, який хвостик. Потім запропонували розглянути кавун: якого він кольору, якої форми, чим схожий на гарбуз. Після розгляду ягід ми поклали їх на блюдо, та запропонували дітям намалювати їх під музику В. А. Гавриліна. Під час малювання особлива увага зверталась на те, як діти розташовували предмети в просторі один від одного, на їх розміри. Аналіз робіт показав, що роботи дітей стали більш охайними, форми овочів більш точними, тільки у деяких роботах фарба виходила за контури малюнку. Але діти ще й досі було важко правильно розташувати предмети на аркуші по відношенню один до одного.

На відміну від попереднього, в наступному занятті (тема: “Зустріч помідора

з цибулею”) ми намагались викликати бажання у дітей передати фарбами настрої помідора і цибулі, проявити творчість. Перед виконанням завдання дітям були поставлені запитання: Які жанри живопису вам знайомі? Повторити, який малюнок можна назвати пейзажем, а який натюрмортом? Показуючи дітям помідор ми також розповіли історію, звідки до нас прийшов “Сеньйор Помідор”. Після знайомства з ним під музику В. А. Гавриліна з’явилася золотиста цибулина. Разом з дітьми ми описали цибулину, та визначили для чого вона потрібна. Відповіді дітей були досить цікавими та різноманітними: “Цибулька потрібна щоб робити краплі для носа, коли простудишся”, “Щоб кидати в суп, борщ, підливу”, “Щоб їсти з салом”... Простеживши з дітьми зустрічі двох героїв, ми запропонували їм пофантазувати їх зустріч та розмову. Передати у малюнку характер поважного помідора й гордої цибулини.

Розповіді дітей були повними та цікавими, наприклад, розповідь Білки Олі: “У бабусі був великий город, та одного разу вона посадила цибулю біля помідорів. Вони росли досить довго та не звертали уваги один на одного. Аж ось одного ранку помідор прокинувся першим, та звернув увагу на цибульку, що росла поруч. Цибулька теж прокинулася і глянула на помідор. Помідор відразу почав вихвалитися який він гарний та смачний, а цибулька розповідала, яка вона корисна. І вони так сперечалися до вечора, поки не прийшла бабуся і не зірвала їх”. Аналіз виконання дітьми творчого завдання показав, що проведена попередня робота дала позитивні результати. Ми з’ясували, що діти активно використовують отримані в попередній роботі знання і уміння. Діти досить чітко передали в роботі настрої овочів, їх індивідуальні особливості, в більшості роботах діти правильно розташували предмети на аркуші, розміри овочів співвідносяться один з одним. Майже всі малюнки відзначилися самостійністю, оригінальністю та охайністю.

Педагогічний процес ознайомлення дітей старшої групи з жанром живописного натюрморту проходив поступово, при цьому враховуючи своєрідність сприйняття

мистецтва дітьми цього віку. В розвитку педагогічного процесу передбачалося ускладнення не тільки змісту картин, а й засобів виразності. Ускладнювалися і методи ознайомлення дітей – від методів, які дозволяють їм виділити, що і як зображено, до методів, які спонукають дошкільників до цілісного і творчого сприйняття картини і вираження своїх відчуттів. Тому в зміст нашої роботи входили бесіди з дітьми, з метою збагачення і активізації словника дошкільників, розвитку виразності мовлення, з метою формування монологічних висловлювань.

Роботу по активізації словника ми проводили за допомогою словесної гри, де діти оперували термінами, необхідними для опису картин. Ця робота проводилася не тільки на заняттях по ознайомленню дітей старшої групи з жанром живописного натюрморту, а й в повсякденному житті. Наприклад,

“Про що розповідає яблуко?”, “Що нам шепоче айстра?”, “Яка із квіточок сама весела?” тощо. За допомогою таких дидактичних ігор діти переконувалися в тому, що натюрморт створений художником відображає не тільки предмети навколишньої дійсності, а й передбачає певний настрій. Добрі результати дали і дидактичні ігри (автор Л. Пантелєєва) на вправління у складанні спектральної гами. Дітям пропонувалося відповісти на такі питання: “Який настрій можна показати в картині, якщо використати такі сполучення кольорів: сіро-блакитний, жовто-коричневий, оранжево-червоний тощо”.

Перед тим, як ознайомити дошкільників з певною картиною, ми ретельно вивчили її мистецькі і педагогічні можливості. Після детального вивчення картини ми підбирали методи і прийоми, які допоможуть скласти в уяві дитини найбільш яскравий і повний художній образ, а також виділяти ті засоби виразності, які повинні діти запам’ятати. Для цієї роботи ми використовували також набутий досвід спілкування дітей в повсякденному житті і на інших заняттях.

Дітям давалися домашні завдання. Наприклад, скласти вдома натюрморт, або знайти цікаву композицію натюрморту в оточенні за допомогою рамки, зробленої із

картону, дати назву і намалювати ці натюрморти.

Сприймання натюрморту потребує певних знань, вражень, асоціацій. Оскільки життєвий досвід старших дошкільників ще не великий, то необхідно попередньо підготувати їх до сприйняття натюрмортів про побут і професію людини. Це ми робили за допомогою художньої літератури, розповіді вихователя близької до змісту картини. Розповідь педагога ми планували так:

– назва картини, ім'я і прізвище художника, що він зобразив на своїй картині, що саме головне, як він це показав (кольором, розміром, розміщенням і т.д.) і коротке узагальнення: що красивого побачив в житті і зобразив на картині, про що думається, згадується, дивлячись на цю картину. Розповідь була опоетизована, доступна для дошкільнят, яскравою, емоційною і лаконічною. Вона розраховувалась на 5-7 хвилин.

В своїй роботі з дітьми ми досить широко користувались таким прийомом як запитання. Ставлячи дітям запитання, ми вважали за необхідне правильно використовувати прийоми уточнення, пояснення, доповнення. Питання були в основному спрямовані на встановлення зв'язків між змістом картини і засобами виразності.

В ході ознайомлення дітей старшої групи з жанром живописного натюрморту ми часто використовували прийом уявного “входження” в картину. Цей прийом дозволяв викликати у дошкільників позитивну емоційну реакцію, певні асоціації, активізувати творчу уяву.

По мірі набуття дітьми естетичного і художнього досвіду при розгляданні картин живописного натюрморту, ми вводили нові методичні прийоми, за допомогою яких формується творче сприйняття дітьми творів живопису. До таких прийомів відносяться: порівняння, класифікація картин, уявне складання власних натюрмортів за назвою картини художника. В основі цих прийомів лежить співставлення картини художника з власним досвідом дітей, який вони набули в повсякденному житті.

Порівняння репродукцій картин одної тематики між собою і реальною дійсністю,

встановлення в них схожості і відмінностей, спонукають дошкільників до проявів сильних емоційних відчуттів, що дуже важливо для творчого сприйняття картини. Прийом складання власних натюрмортів за уяви на основі назви картини художника, цікавий дошкільникам тим, що якби ставить їх на позицію “співтворчості” з художником. Створюючи картину за власною уявою, ідентичну назві художника, діти вчаться самостійно і творчо мислити, розуміти взаємозалежність між змістом і формою твору, роблять свої умовисновки, набувають вміння виношувати задум, потребу передати його у власній творчій діяльності. При використанні цього прийому ми ставили перед дітьми питання: “Розкажи, про що буде картина, що в твоїй картині буде головне, як ти це зобразиш, на якому тлі тощо?”.

В кінці заняття ми також використовували ігрові прийоми, що підвищувало у дітей інтерес до картини, діти ще раз уважно вдивлялись в зображені предмети натюрморту. Підсумок заняття ми завжди намагалися зробити нестандартним. Ще були пропозиції дошкільникам розповісти за картиною про найкрасивіший фрукт, квітку, гілку тощо; скласти казку про предмет чи предмети натюрморту, придумати про них загадки, послухати дивну історію, яку розповідають предмети натюрморту і розповісти нам.

Ці прийоми готують дітей до творчого відображення набутих дітьми знань і умінь в своїй практичній роботі з малювання. Використання цих прийомів дало поштовх до використання дітьми набутих знань про засоби художньої виразності натюрмортів у своїх малюнках.

Перед початком заняття ми виставили для дітей картини з зображенням натюрморту з побутових речей. Це були картини А. Філатова “Натюрморт з посудом”, С. Ф. Стожарова “Натюрморт. Льон”, і “Чай з калачами”, С. Ф. Шишка “Вікно” (в майстерні художника), І. Грабаря “Натюрморт з варенням і яблуками”. Ми пригадали з дітьми з чого можуть бути складені натюрморти, також пригадали основні закони складання натюрморту (предметів у натюрморті було небагато, вони взаємопов'язані за змістом, предмети

натюрморту підкреслюють кращі риси один одного, не затуляють один одного і т.д.). Згадали з дітьми залежність виразності і настрою натюрморту від тла. А також згадали з дошкільнятами гаму кольорів, від якої також залежить настрої натюрморту. Запропонували кожній дитині визначити свій настрої і продумати композицію і зміст майбутнього натюрморту. Коли натюрморти були складені, ми запитали дітей про назву кожного натюрморту. Натюрмортів було три:

Натюрморт куди входили: керамічна ваза з гілочками берези, керамічна тарілка з косівським розписом, таця з косівським розписом, а також керамічний глек). Діти правильно композиційно склали цей натюрморт і правильно підібрали тло для свого натюрморту. Свою роботу дошкільнята назвали "Натюрморт".

Натюрморт куди входили: керамічна ваза з гілочками берези, стаканчик з пензликами, палітра з фарбами, косівський глиняний посуд (тарілка, куманець, ваза). Діти також правильно склали композицію натюрморту, виконуючи основні закони натюрморту, а також добре підібрали тло для своєї майбутньої картини. Свою роботу вони назвали: "В майстерні Косовського художника".

Третя група дітей складала дуже складний натюрморт, куди входили: керамічна ваза з гілочками берези, керамічні дві керамічні чашки з блюдцями, керамічна ваза (косівський розпис), куманець (косівський розпис), персик, кукурудза, лимон, український вишитий рушник, великий куб червоного кольору. Діти з цих предметів також за всіма правилами складання натюрморту склали свою композицію і назвали свою роботу "Від весни до осені". Далі дітям було запропоновано намалювати за вибором один із складених натюрмортів. Більшість дітей вибрала для зображення найскладніший натюрморт "Від весни до осені". Дві дитини вибрали роботу "Натюрморт" і дві дитини вибрали натюрморт "В майстерні художника, який розписує косівський посуд".

Також ми провели роботу з вихователями. Ми презентували їм доповідь про натюрморт, в якій розкривалася історія виникнення натюрморту та пейзажу, про художників, які пишуть натюрморт. Також

розповіли про необхідність систематичного проведення занять їх значення для подальшого розвитку дітей. Проводилася активна робота з батьками. Проводилися батьківські збори, в ході яких батьків знайомили з програмовими вимогами даної вікової групи, вихователі розповідали про значення образотворчої діяльності для розвитку дитини. Був проведений семінар-практикум. В його ході ми познайомили батьків з натюрмортом, вчили їх самих малювати окремі елементи (овочі, фрукти, посуд тощо). Це дало їм змогу допомагати дитині, якщо у неї щось не виходило.

Система роботи по формуванню у дітей старшого дошкільного віку художніх та естетичних здібностей засобами мистецтва живописного натюрморту ґрунтувалась на засадах емоційного пізнання світу, що починається з почуттів, а в подальшому спирається на мислительну діяльність дитини. Можливість спілкування дітей з мистецтвом, завдяки проведеній системі роботи, в цілому, можна охарактеризувати емоційною безпосередністю, живим відгуком при зустрічі з прекрасним і дивним, який проявлявся в посмішках дітей, жестах, вигуках, міміці, у здібності давати елементарну естетичну оцінку зображеного.

Забезпечення ефективності художньо-естетичного розвитку дітей досягалося шляхом використання різних форм організації спілкування та взаємодії педагога з дітьми на матеріалі мистецтва живопису (спостереження, прогулянки в природу, бесіди, емоційні вправи, ігри, різноманітні форми роботи за картинами жанру живописного натюрморту); забезпеченням єдності педагогічного впливу на дітей з боку педагогів; наявністю в експериментальній групі різнопланових картин жанру натюрморту.

Система роботи з поетапного формування естетичного ставлення до жанру живописного натюрморту у старших дошкільників спрямовувалася на:

- формування досвіду бачення естетичних властивостей предметів в навколишньому світі підведення дошкільників до самостійного виділення

естетичних сторін природних явищ та предметів оточення;

- організацію художньо-педагогічного спілкування з картинами жанру живописного натюрморту, для розвитку естетичного бачення світу речей художниками;

- розвиток уяви, творчості, уміння вирізняти такі засоби виразності як колір, форма, перспектива, світлотінь, сприяння виникненню асоціативних зв'язків між змістом картини та життєвим досвідом дітей;

- формування вміння отримувати естетичне задоволення від сприймання краси в навколишньому і творах живопису, плекання бажання повторної зустрічі з творами живопису;

- трансформацію естетичного ставлення до живопису реалізовувалась у самостійному малюванні дітей старшого дошкільного віку.

Ми пересвідчилися у тому, що успішність роботи з художньо-естетичного виховання залежить від естетичного розвитку самого вихователя та його бажання розвинути почуття краси у дітей. Лише вихователь – творець, а не вихователь – ремісник здатний пробудити в дитині естетичні початки. Лише за дотриманням даних умов, в процесі формування естетичного ставлення до натюрморту засобами мистецтва ми мали нагоду розвивати у старших дошкільників креативність, емпатію, рефлексію, образотворчі здібності, естетичну культуру та моральні якості особистості.

Проаналізувавши проведений нами формувальний експеримент, ми зробили такі висновки:

1. Дослідна робота показала, що розроблений цикл занять передбачає поступове ускладнення в ознайомленні дітей з натюрмортом: поступово ми ускладнювали композицію, збільшували кількість об'єктів, в зображеннях натюрмортів урізноманітнювали техніку їх виконання, давали творчі завдання, та завдання для розвитку фантазії. Завдяки тому, що діти на кількох заняттях працюють над одним видом мистецтва, їх знання не уривчасті і поодинокі, а нашаровуються одне на одне, уточнюються, розширюються і закріплюються. Отже, система циклів занять на матеріалі натюрмортів базувалась на

врахуванні принципів дидактики: доступності, систематичності, послідовності тощо.

2. У ході дослідження ми помітили таку закономірність – знання з малювання натюрмортів активізували інтерес дітей до живопису, і чим більший інтерес вони проявляли до творів мистецтва, тим швидше вони оволодівали практичними навичками зображення власних малюнків в цьому жанрі. Оволодіння ними сприяло, в свою чергу, розвитку творчості дітей, тому що вони могли вільно оперувати засобами художньої виразності.

3. В організації творчості дітей велике значення відіграють ігрові прийоми, пізнавально-технічні хвилинки, дидактичні ігри, проведення роботи дітей у “художній майстерні” тощо.

4. Спеціально організована і проведена методична робота з вихователями позитивно вплинула на формування їх компетентності в галузі мистецтва живописного натюрморту, методики його використання як методичного прийому на заняттях з малювання.

На основі цих висновків можна сформулювати рекомендації, які слід враховувати при організації занять з малювання з використанням картин живописного натюрморту:

- спиратися на психологічні особливості сприймання дітьми дошкільного віку творів живопису, закономірності естетичного розвитку на різних вікових етапах, враховуючи безпосередність дитячих почуттів, їх емоціональність, здатність до фантазування;

- більш цілеспрямовано і системно проводити заняття з малювання з використанням художньої картини;

- в роботі з дітьми використовувати найкращі зразки живопису;

- планувати тематику занять, враховуючи інтереси дітей, їх досвід художнього сприймання;

- підтримувати стійкий інтерес до занять по ознайомленню дітей з художньою картиною;

- знайомити з різними техніками виконання картин і власних робіт дітей;

- знайомити дітей з різними видами та мотивами живописних натюрмортів для розширення змісту дитячих малюнків;

- бути уважними до художніх засобів виразності як в живописних творах, так і в дитячих роботах – кольору, колориту, композиції, деталей малюнку;

- для активізації творчості дітей в малюванні більше використовувати творчі вправи та ігри, що активізують уяву, фантазію, творчу думку.

У даному параграфі ми представимо результати контрольного експерименту. Метою контрольного експерименту було перевірити, як вплинула розроблена нами система роботи на художньо-естетичний розвиток дітей експериментальної групи і порівняти показники контрольної групи, з якою робота не проводилась. В контрольному експерименті в обох групах були поставлені завдання аналогічні констатувальному: гра на вибір натюрмарту серед інших жанрів, мистецька бесіда і самостійне малювання натюрмарту дітьми.

Перша серія констатувального експерименту була присвячена виявленню наявності інтересу до творів живопису, дітям було запропоновано, в ігровій формі, відвідати «художній салон-магазин» створений в групі, і обрати картини:

- В подарунок для друга;
- Для оздоблення творчої майстерні.

Дошкільнятам були видані фішки (сердечка), на яких було написано ім'я і прізвище дитини. Ці фішки кожна дитина, повинна була покласти в непрозору скриньку, яка стояла біля тієї картини, яка в ігровому салоні – магазині сподобалася найбільше. Дітям були запропоновані картини різних жанрів: натюрморт І. Т. Хруцького “Квіти і плоди”, пейзажи І. І. Левітана “Золота осінь” і О. К. Саврасова “Траки прилетіли”, портрети В. Маковського “Українська дівчина” і Д. Левицького “Портрет” А. А. Воронцової. Після вибору дітьми певної картини, вихователь поставила завдання: “Вибери картину про яку захочеш всім розповісти”; “Розкажи про картину, яка тобі подобається”. Ми визначили рівні виявлення дітьми інтересу до творів живопису:

Високий рівень = 5,4 бали: дитина виявляє активний інтерес до живопису, конкретно, особливо зацікавлена натюрмартом, милується красою образів цього мистецтва, відчуває задоволення від спілкування з ним, добре помічає більшість засобів виразності (колір, композицію, білки, рефлексії), ставиться до картин як до об'єктів краси.

Середній рівень = 3 бали: дитина проявляє інтерес до живопису, мистецтво натюрмарту особливо не виділяє серед інших жанрів, помічає красу окремих об'єктів і творах живопису, іноді звертає увагу на окремі засоби виразності, частіше на кольори, зацікавлено ставиться до картин.

Низький рівень = 2,1 бали: дитина в цілому пасивна у ставленні до мистецтва живопису, помічає окремі образи в картинах, але не бачить цілісного художнього образу, особливо задоволення від спілкування з мистецтвом не проявляє, на засоби виразності уваги не звертає, в цілому ставлення до мистецтва не зацікавлене.

Друга серія контрольного експерименту включала в себе виявлення здатності словесної оцінки творів живопису, ми провели таку роботу: провели комплексне заняття на тему: Фруктово-овочевий натюрморт на закріплення знань дітей про різні види живописного натюрмарту. В рамках заняття провели бесіду-аналіз художніх засобів виразності та організували виставку натюрмартів (різних за змістом та автором виконання – дитячі, створені митцем);

Аналіз використання засобів виразності в дитячих роботах по зображувальній діяльності (малювання) ми здійснювали за такими показниками та рівнями:

малюнок:

Високий рівень = 4,5 бали – об'єкти натюрмарту намальовані реалістично за своїм контуром, будовою, пропорціями, дитина відповідально ставиться до виконання малюнка, розуміє закони створення натюрмарту використовує попередні начерки олівцем, уточнює і виправляє помилки в малюнку користуючись лайкою;

Середній рівень = 3 бали – об'єкти пейзажу, натюрмарту намальовані в основному правильно, але контури

узагальнені, будова і пропорції в основному передані вірно або з невеликими помилками; користується попередніми начерками олівцем, але не уточнює малюнок, не переробляє його;

Низький рівень = 1,2 бали – допускає значні помилки в зображенні контурів, форми, будови і пропорцій основних об'єктів пейзажу, натюрморту; попередні начерки олівцем не виконує, відразу розпочинає роботу фарбами.

колір:

Високий рівень = 4,5 бали – дитина передає кольором характерні забарвлення об'єктів зображення, використовує не лише основні кольори, а й широку гаму відтінків, передає матеріальність об'єктів, предметів, їх стан (молодий, старий); самостійно підбирає необхідну колористичну гаму для виразного зображення теми, колористична гама багата, відтінками передає провідну ідею, настрій твору;

Середній рівень = 3 бали – дитина також передає кольором характерне забарвлення об'єктів зображення, але використовує мало відтінків, не передає якості предметів, їх стан; підбирає необхідну колористичну гаму для виразного зображення теми при допомозі педагога, колористична гама звужена, намагається передати настрій підбором кольорів, відтінків;

Низький рівень = 2,1 бали – кольором передає забарвлення об'єктів, але іноді допускає помилки, відтінків не використовує, матеріальних якостей і стану не передає; колористична гама недостатньо виразно відображає тему, в підборі кольорів дитина постійно потребує допомоги дорослого, настрій твору колоритом не передає.

композиція:

Високий рівень = 4,5 бали – вміє правильно вибрати положення листа у відповідності до зображення, вірно знаходить масштабне рішення (предмети не дуже великі і не дуже малі), встановлює композиційну рівновагу; композиційний центр виділяє розміром, кольором, розташуванням; композиції багатопланові; достатньо повне відображення змісту натюрморту (дитина зображає 4-5 і більше об'єктів, що складають цілісну картину відповідного натюрморту); плануючи малюнок, продумує, які деталі використає. Деталі доповнюють зміст,

підкреслюють головне в малюнку. Використання деталей доцільне.

Середній рівень = 3 бали – положення листа вибирає за допомогою дорослого; не завжди вірно знаходить масштабне рішення та допускає помилки при вирішенні питання композиційної рівноваги. Намагається композиційний центр виділяти величиною, кольором, розташуванням. Композиції одно-, двох- планові; майже повне відображення змісту пейзажу, натюрморту (дитина зображає 2-3 об'єкти, що в основному складають цілісну картину відповідного натюрморту); не завжди деталі в малюнку плануються; при нагадуванні дорослого доповнює малюнок деталями;

Низький рівень = 2,1 бали – положення аркуша не продумує; не звертає уваги на масштабне рішення; не вміє передавати композиційної рівноваги, руху. Композиційний центр відсутній або не виділений. Композиція однопланова. недостатньо повне відображення змісту пейзажу, натюрморту, (дитина зображає 1-2 предмети, що не завжди пов'язані між собою і складають цілісну картину натюрморту); деталі в роботі не використовує або ж використовує невдало.

Третя серія констатувального експерименту була присвячена визначенню техніки виконання дитячих работ по зображувальній діяльності (малювання); Ми визначали знання і вміння дітей працювати в різних техніках:

- по-сухому;
- по-волоному (акварельні або гуашеві фарби);

Результати третьої серії експерименту представлені в таблиці. Четверта серія констатувального експерименту була присвячена визначенню розумінню художнього змісту творів живопису ми визначили такі рівні:

Високий рівень = 4,5 бали: дитина достатньо повно відображає зміст натюрморту, складає його цілісну картину; зображує предмети відповідно до теми, використовує відповідні кольори, відтінки, самостійно підбирає колористичну гаму; чітка композиція, кількість предметів доцільна, їх взаємозв'язок передано

деталлями, малюнок реалістичний за своїми контурами, будовою, пропорціями.

Середній рівень = 3 бали: дитина зображує предмети відповідно до теми, кольором передає їх характерні зображення, але використовує мало відтінків, колористична гама звужена, підбирає її за допомогою дорослого, кількість предметів доцільна, їх зв'язок може бути не передано деталлями, в композиції мають місце окремі помилки (відсутність рівноваги, вірних масштабних рішень), малюнок в основному вірний, але контури його узагальнені, не достатньо чіткі.

Низький рівень = 2,1 бали: дитина зображує предмети відповідно до теми, кількість їх недостатня, взаємозв'язок між ними, як правило відсутній, немає чіткої композиції, зв'язок предметів не передано рухами та деталлями, в підборі кольорів та відтінків припускається помилок, не передає настроїв малюнка колоритом, малюнок виконує із значними помилками.

Результати четвертої серії експерименту представлені в таблиці.

Провівши контрольний експеримент, ми встановили такі рівні знань дітей експериментальної групи:

Низький рівень = 0 дітей = 0% Середній рівень = 4 дітей = 29% Високий рівень = 10 дітей = 71 %

Рівень знань дітей контрольної групи на етапі контрольного експерименту:

Низький рівень = 6 дітей = 43% Середній рівень = 8 дітей = 57% Високий рівень = 0 дітей = 0 %

Цілісний аналіз даних контрольного експерименту показує, що показники художньо-естетичний розвитку в обох групах різні. Варто зазначити, що показники експериментальної групи значно вищі, ніж у контрольній групі, це свідчить про те, що педагоги школи-дитячого садка проводили систематичну роботу по ознайомленню дітей з мистецтвом живописного натюрморту, тобто ми можемо говорити про те, що проведена робота сприяла зростанню рівня знань дітей. Незважаючи на те, що в результаті не всі діти змогли досягти високого для даного віку рівня художньо-естетичного розвитку, позитивні зміни відбулися в усіх без винятку дітей. Підтвердженням слугує порівняльний аналіз результатів експериментальної та контрольної групи. Наступна таблиця покаже істотну різницю показників на констатувальному й контрольному етапах експерименту.

Таблиця. Порівняльний аналіз результатів експериментальної групи.

<i>Констатувального експерименту</i>	<i>Контрольного експерименту</i>
Високий рівень – 29 %	Високий рівень – 71 %
Середній рівень – 50 %	Середній рівень – 29 %
Низький рівень – 21 %	Низький рівень – 0 %

Результати таблиці показали, що збільшилася кількість дітей, віднесених нами до середнього рівня розвитку за рахунок того, що частина з них перейшла із низького рівня у середній, а з середнього в високий.

У дітей відзначалися істотні зміни, підсилилася загальна активність дітей з'явився інтерес дітей до нового як у змісті зображувальної діяльності, так і в її організації. Для порівняльного аналізу художньо-естетичного розвитку дітей на матеріалі мистецтву живопису ми взяли контрольну групу дітей того ж віку, з якою спеціальна робота не проводилася, а робота велася за діючою в цьому дитячому садку

програмою “Я у світі”. Обстеження художньо-естетичного розвитку дітей на матеріалі мистецтву живопису здійснювалося за тими ж параметрам, що й в експериментальній групі.

Результати таблиці показали, що діти залишилися на початковому рівні розвитку, що ще раз підтверджує ефективність складеної нами системи роботи.

Наступним етапом нашої роботи став порівняльний аналіз художньо-естетичного розвитку дітей експериментальної та контрольної групи на контрольному етапі дослідження.

Таблиця. Порівняльний аналіз результатів контрольної групи.

Констатувальний експеримент	Контрольний експеримент
Високий рівень – 0 %	Високий рівень – 9 %
Середній рівень – 57 %	Середній рівень – 53 %
Низький рівень – 43 %	Низький рівень – 38 %

Таблиця. Порівняльний аналіз результатів контрольної та експериментальної групи.

Експериментальна група	Контрольна група
Високий рівень – 71 %	Високий рівень – 9 %
Середній рівень – 29 %	Середній рівень – 53 %
Низький рівень – 0 %	Низький рівень – 38 %

Результати таблиць показують, що рівень художньо-естетичного розвитку дітей старшого дошкільного віку на матеріалі мистецтву живопису експериментальної групи вище, ніж у дітей контрольної групи. Таким чином, підтвердилися положення про те, що художньо-естетичний розвиток дітей старшого дошкільного віку на матеріалі мистецтву живопису залежить від правильного створення системи роботи, удосконалювання творчих навичок і вмій дітей, розвиток творчої уяви й мислення, що є важливим результатом нашої роботи. Проведення експериментальної частини нашого дослідження дозволило послідовно вирішити ряд завдань на різних етапах нашого дослідження. Позитивним результатом нашої роботи стало підвищення загального рівня художньо-естетичного розвитку дітей на матеріалі мистецтва живопису, а саме:

- діти оволоділи техніками роботи по-сухому, по-вологому тлу;
- навчилися виділяти художні засоби виразності;
- навчилися здійснювати аналіз художнього змісту картини;
- твори живопису виконані дітьми набули індивідуальності і неповторності;

За результатами нашої роботи, для підтвердження наших висновків ми провели контрольний експеримент по переносу засобів виразності жанру живописного натюрморту в дитячі роботи по зображувальній діяльності (малювання), на якому дітям було запропоновано самостійно скласти натюрморти з побутових речей, назвати ці натюрморти і намалювати їх.

1. В зв'язку з тим, що з дітьми проводилась систематична робота з ознайомлення з жанрами живописом і натюрмортом, зокрема, діти без вагань створили натюрморти, тому що мали достатньо знань про жанр живописного натюрморту.

2. Діти добре розуміють, що таке кольорова гама, в своїх відповідях легко використовують термінологію: “гама кольорів”, “тон”; виділяють теплі і холодні тони.

3. Діти з легкістю виділяють композиційний центр в своїх роботах це – фрукти у кошику (овочі) тим самим вміють підкреслити красу, як фруктів (овочів) так і кошика. Це означає, що діти добре розуміють задум і подумки планують зміст своєї роботи.

4. На запитання про те, які відчуття викликає у вас ваша намальована робота, діти відповідали, вона викликає у них святковий настрій, радість, тепло, а для створення такого настрою вони використовували яскраві, святкові кольори. Аналізуючи малюнки дошкільників старшої групи (експериментальної групи) ми побачили, що діти сміливо користуються кольором (90%). Всі діти в своїх малюнках передають перспективу зображення натюрморту. Роботи показали, що більшість дітей виділяють композиційний центр картини (90%). Аналіз малюнків дітей показав, що діти шести років в своїх роботах використовують знайомі їм засоби художньої виразності: білки (70%), рефлекс (31%), світло-тінь предметів натюрморту (53%).

Робота, яка була проведена з дітьми старшої групи по ознайомленню старших

дошкільників з жанром живописного натюрморту і використанню засобів художньої виразності цього жанру живопису у власних роботах дітей, поглибила навички спілкування дітей з мистецтвом, а також розширила їх світогляд, познайомила з видатними художниками і їх творами, підвищила їх інтелектуальний і пізнавальний рівень в галузі мистецтва живопису.

Отримані дані дозволили нам практично перевірити відомі теоретичні положення про особливості сприймання дітьми дошкільного віку жанру живописного натюрморту та здійснити розподіл дітей за рівнями сформованості у них естетичного ставлення до жанру, який відображає красу предметів світу і викликає почуття прекрасного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Олещук Н.Т. Формування у дошкільників естетичного ставлення до природи засобами пейзажного живопису // Дошкільний навчальний заклад – 2001. – №1, – 2007. – №2.
2. Олійник О.Г. Виховання естетичних почуттів у дітей дошкільного віку // Дошкільний навчальний заклад – 2008. - №6.
3. Олійник Т.В. Мистецтво живописного натюрморту як засіб художнього та естетичного виховання дітей дошкільного віку. Збірник наукових праць Європейського університету. К., 2010. – №1.
4. Половіна О.А. Психологічні особливості формування у старших дошкільників естетичного ставлення до природи. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Б: БДПУ, 2005. – №1.

УДК 37.018.54:7.012

Бойко К.М., Бірюкова С.М.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ «ДИЗАЙН» ДЛЯ 1-6 КЛАСІВ МИСТЕЦЬКИХ ШКІЛ»

Запорізька дитяча школа мистецтв №1, м. Запоріжжя

Анотація. У статті представлено навчальну програму з предмету «дизайн» для 1-6 класів мистецьких шкіл. Висвітлено актуальність програми; мету, завдання та принципи; а також методи, прийоми та засоби реалізації навчальної програми. Розглянуто структурні елементи програми, розділи та орієнтовні теми.

Ключові слова: навчання, навчальна програма, дизайн, дизайнерське мислення.

Boyko K.M. Presentation of "design" training program for 1-6 classes of musical schools».

Summary. The article presents a curriculum on the subject "design" for 1-6 classes of art schools. The relevance of the program is highlighted; purpose, objectives and principles; as well as methods, methods and means of realization of the curriculum. Structural elements of the program, sections, and reference themes are considered.

Keywords: training, curriculum, design, design thinking.

Сучасний рівень розвитку виробництва, техніки, будівництва неможливий без художнього проектування – діяльності дизайнера. На сучасному етапі ринок праці є орієнтованим на кваліфікованих дизайнерів та архітекторів. Зарубіжний досвід останніх

десятиліть вказує на особливу увагу до даного виду мистецтва, а в окремих країнах (Японія, Велика Британія) ця проблема поставлена в ранг державної політики. На сьогодні, до числа найбільш актуальних питань освіти належить вирішення завдання

щодо зближення школи з естетичною культурою сучасності та потребами суспільства. Дизайн спроможний ефективно вирішити це завдання. Саме тому, сучасна позашкільна мистецька освіта потребує введення предмету «Дизайн» для учнів 1-6 класів. Програма «Дизайн» спрямована не тільки на художньо-естетичний розвиток дитини, формування знань, вмінь та навичок з різних сфер дизайну, а й дає змогу підготувати учнів для подальшого професійного навчання у вищих навчальних закладах за спеціальністю «Дизайн».

Дизайн – особлива сфера мистецтва, проектна художньо-творча діяльність, що направлена на створення та вдосконалення предметного середовища людини.

Сучасна педагогіка орієнтована на ранній розвиток дитини. Психологи стверджують, що найінтенсивніший розвиток і формування особистості людини, інтересів, художньо-естетичної та емоційно-емпатійної сфери особистості відбувається до 12 років, а після 12 років лише вдосконалюється і деталізується. На сьогодні розроблені програми для вихованців студій та гуртків образотворчого мистецтва (викладачі Красівська І.В., Кузьменко В.М.) для учнів віком 10 -14 років, розроблені програми з дизайну для студентів вищих навчальних закладів освіти. Відповідно новим Типовим навчальним планам початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів предмет за вибором «Дизайн» пропонується викладати з першого класу.

Тому, предмет «Дизайн» доцільно ввести в процес навчання позашкільних навчальних мистецьких закладів для учнів віком від 7 до 13 років. На цей час відсутні програми з «Дизайн» для учнів віком від 7 до 13 років. Саме тому, створення навчальної програми з дизайну для навчальних закладів естетичного виховання є важливим кроком розвитку педагогіки та сучасного дизайну в Україні.

Навчальна програма з предмету за вибором «Дизайн» орієнтована на тісний зв'язок з життям, сучасними тенденціями, інтересами суспільства, з вимогами до сучасного художника-дизайнера. Програма охоплює широкий об'єм знань з різних сфер дизайну: вивчає сучасний розвиток інтер'єру, популярні декоративні техніки та стилі,

розвиток моди, дизайну одягу та аксесуарів, розвиток графічного дизайну, знання у сфері макетування, креслення, основ композиції, формоутворення, об'ємного моделювання, кольорознавства, паперової пластики.

Навчальна програма «Дизайн» реалізується на базі художніх відділень мистецьких шкіл як предмет за вибором та розроблена на основі досвіду роботи викладачів Запорізької дитячої школи мистецтв №1. Програма спрямована на учнів 1-6 класів - віком від 7 до 13 років.

Навчальна програма спирається на закон України «Про позашкільну освіту» та Положення про позашкільний навчальний заклад, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 травня 2001 р. та складена відповідно до вимог Типових навчальних планів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів Міністерства культури і туризму України, затверджених наказом МКіТ України №14-572-09 від 12.08.2006р.

Метою навчальної програми є художньо-естетичний розвиток дитини, формування базових знань, вмінь та навичок з різних сфер дизайну, виховання художнього смаку й почуття гармонії.

Завдання навчальної програми:

- засвоїти поняття з основ дизайну, основ композиції, кольорознавства, стилізації, паперової пластики, дизайну інтер'єру, дизайну одягу, графічного дизайну, архітектури, макетування;

- формувати уміння і навички роботи з графічними та декоративними матеріалами, в різних техніках, навички об'ємного моделювання, креслення, навички роботи з натури, за пам'яттю, за уявою.

- розвивати абстрактне, просторове, образне мислення, уяву, увагу, пам'ять, спостережливість, окомір, мовлення, моторику, емоційно-емпатійну сферу;

- розвивати творчі здібності дитини: відчуття кольору, форми, композиційні вміння, свідомий вибір художньої техніки для реалізації задуму;

- розвивати уміння організовувати власне робоче місце, дотримуватись правил техніки безпеки при роботі з різними художніми матеріалами.

- виховувати естетичний смак, любов до мистецтва, патріотизм, загальну художню культуру, самостійність, охайність, дружелюбність, цілеспрямованість, здатність до самовдосконалення, виховувати всебічно розвинену особистість.

Основні принципи програми:

- послідовності (всі задачі програми вирішуються методом засвоєння матеріалу «від простого до складного», від елементарних вправ до більш складних об'ємних форм, відповідно пізнавальних вікових особливостей дітей);

- доступності (обумовлює простоту викладу та розуміння матеріалу);

- наочності (використання великої кількості наочного, роздаткового матеріалу, наявність дидактичних ігор і посібників);

- індивідуалізації (урахування психологічних особливостей дітей);

- результативності (забезпечує відповідність цілей програми та можливостей їх досягнення).

В структурі програми виокремлюються розділи «Основи композиції та кольорознавства», «Дизайн інтер'єру», «Дизайн одягу», «Паперова пластика», «Стилізація», «Макетування», «Декоративні елементи в інтер'єрі», «Графічний дизайн», зміст яких націлений на оволодіння учнями основами дизайну через такі види практичної художньої діяльності як: засвоєння навичок роботи з різноманітними художніми та декоративними матеріалами й техніками на основі роботи за спостереженням, з пам'яті, з натури, за уявою.

Навчальна програма передбачає 6 років навчання (дванадцять семестрів) – 35 годин на рік, один раз на тиждень – 1 навчальна година (45 хвилин).

У процесі організації навчально-виховного циклу застосовуються як традиційні технології навчання та виховання, так й елементи інноваційних технологій (формування творчої мислячої особистості, колективне творче виховання, вільне виховання, особистісно-орієнтований підхід, гуманістичний підхід, проектна технологія, проблемне навчання).

Під час заняття використовуються такі форми роботи: бесіда, урок-дискусія, семінар, майстер-клас, дидактичні ігри, словесні ігри,

ігри-подорожі, уроки-подорожі, сюжетно-рольові ігри, ігри-змагання з елементами конкурсу, віртуальні подорожі до світу мистецтва, та ін.

Методи навчання: практичний, наочний, репродуктивні та продуктивні, контролю, заохочення.

Форми проведення занять: практичні заняття, екскурсія, майстер-клас.

Контроль за якістю виконання засвоєння знань: співбесіда за темами програми, самостійні роботи, контрольні заходи, контрольні перегляди робіт. Передбачені навчальними програмами методи оцінювання результатів навчально-виховного процесу повинні здійснювати позитивний вплив на самооцінку, забезпечувати емоційну рівновагу, мотивувати дітей до пізнання та творчості.

Для успішної реалізації програми необхідно мати відповідну матеріально-технічну базу, що включає в себе не тільки інструменти індивідуального використання, але й наочні посібники, роздаткові матеріали, обладнання та приладдя.

Зміст програми.

Перший рік навчання

Вступ. Предмет «Дизайн». Види дизайну. Роль дизайну у житті суспільства. Бесіда. (1 година).

Розділ 1. Основи композиції.

1.1. Композиція як засіб створення художньої форми. Основні та похідні кольори. Колірний спектр. (2 години)

1.2. Колірний контраст (3 години)

Розділ 2. Паперова пластика.

2.1. Паперова пластика і дизайн. Види паперу. Техніка оригамі. (2 години)

Розділ 3. Стилізація.

3.1. Стилізація як засіб створення композиції. Роль стилізації у дизайні. Стилізація природних форм. (4 години)

Розділ 4. Декоративні елементи в інтер'єрі.

4.1. Використання декоративних елементів у інтер'єрі. (3 години)

Розділ 5. Графічний дизайн.

5.1. Графічний дизайн як художньо-проектна діяльність. Предмет та функції графічного дизайну. Шрифт. Урок-подорож. (1 година)

5.2. Шрифтовий образ у дизайні. Ініціал та слово-образ. (4 години)

5.3. Поліграфічний дизайн, його види та функції. Дизайн листівки (2 години)

Розділ 6. Макетування.

6.1.Макетування за розгорткою. (3 години)

Розділ 7. Дизайн інтер'єру.

7.1. Дизайн інтер'єру як художньо-проектна діяльність. Елементи інтер'єру. (5 годин)

Розділ 8. Дизайн одягу .

8.1.Дизайн одягу як художньо-проектна діяльність. Історія розвитку та роль дизайну одягу. (4 години)

Всього: 34 години.

Другий рік навчання

Розділ 1. Основи композиції.

1.1.Дизайн як сфера художньо-творчої діяльності. Урок-подорож. (1 година)

1.2. Колірна шкала. Спектр за Гете. (3 години)

1.3.Контраст як засіб художньої виразності. Види контрасту. (3 години)

Розділ 2. Паперова пластика.

2.1. Паперова пластика як художньо-творча діяльність. Види та можливості паперу. Техніка «Орігамі». (2 години)

Розділ 3. Графічний дизайн.

3.1.Графічний дизайн. Роль графічного дизайну у сучасному світі. Стилзація. Образ. (5 годин)

Розділ 4. Декоративні елементи в інтер'єрі.

4.1. Декоративні елементи інтер'єру з природних матеріалів. (3 години)

4.2. Елементи інтер'єру декоративного та функціонального характеру. (5 годин)

Розділ 5. Макетування.

5.1. Макетування як засіб створення художньої форми.

Розділ 6. Дизайн інтер'єру. (5 годин)

6.1.Дизайн інтер'єру як художньо-проектна діяльність. Бесіда.(1 година)

6.2. Елементи інтер'єру. (4 години)

Розділ 7. Дизайн одягу.

7.1. Композиція костюма. (4 години)

Підсумкове заняття. Виставка робіт учнів. (1 година)

Всього: 36 годин.

Третій рік навчання

Розділ 1. Основи композиції та кольорознавства.

1.1.Рівновага. Симетрія та асиметрія. Динаміка та статика. (8 годин)

Розділ 2. Паперова пластика.

2.1. Паперова пластика як художньо-творча діяльність. Віртуальна подорож у Світ Паперової пластики. (1 година)

2.2. Види та прийоми деформації паперу. (3 години)

2.3. Декоративна композиція у техніці «квілінг». (3 години)

Розділ 3. Графічний дизайн та стилзація

3.1. Стилзація біонічних форм. (2 години)

3.2. Листівка як форма графічного дизайну. (3 години)

3.3. Образ літери та слова за асоціацією. (5 годин)

Розділ 4. Декоративні елементи інтер'єру.

4.1. Дизайн рамки для фотографій. (3 години)

Розділ 5. Макетування.

5.1. Віртуальна подорож у Світ Архітектури. (1 година)

5.2. Архітектурний макет будинку. Масштаб та пропорційність.(4 години)

Розділ 6. Дизайн одягу та аксесуарів.

6.1. Дизайн аксесуарів для одягу. (3 години)

Всього: 36 годин.

Четвертий рік навчання

Розділ 1. Основи композиції.

1.1. Дизайн як сфера художньо-творчої діяльності. Види дизайну. Роль дизайну у житті суспільства. Повторення матеріалу, вивченого у 1-3 класах. Бесіда. (1 година)

1.2. Композиція та її засоби. Динаміка та статика. Домінанта. (3 години)

Розділ 2. Паперова пластика

2.1 Трансформація паперу. (4 години)

2.1. Рельєфний об'єм. Архітектурні мотиви. (6 годин)

Розділ 3. Макетування

3.1. Просторові структури та об'ємне моделювання. Геометрична фігура «куб». (3 години)

Розділ 4. Графічний дизайн

4.1. Шрифтова графічна композиція. (3 години)

4.2. Дизайн книги. (3 години)

Розділ 5. Декоративні елементи інтер'єру.

5.1. Вироби для декорування інтер'єру. (3 години)

Розділ 6. Дизайн інтер'єру.

6.1. Урок-дискусія «Якою би я хотів бачити свою кімнату». (1 година)

6.2. Інтер'єр кімнати у фронтальній перспективі. (5 годин)

Розділ 7. Дизайн одягу та аксесуарів.

7.1. Дизайн аксесуарів для одягу. (3 години)

Всього: 35 годин.

П'ятий рік навчання

Розділ 1. Основи композиції.

1.1. Кольорознавство та основи композиції. Актуалізація вивченого у 4 класі. Бесіда. (1 година)

1.2. Закономірності і засоби композиції: ритм, контраст, нюанс. (3 години)

1.3. Засоби художньої виразності композиції: крапка, лінія, пляма. Крапка як структурний елемент композиції. Комбінаторика. (4 години)

Розділ 2. Паперова пластика.

2.1. Рельєфний об'єм. (4 години)

Розділ 3. Графічний дизайн.

3.1. Урок-подорож у країну Графічного дизайну. (1 година)

3.2. Дизайн календаря. (4 години)

3.3. Динамічна та статична композиція. Листівка. (3 години)

3.4. Піктограма, логотип. (4 години)

Розділ 4. Декоративні елементи в інтер'єрі.

4.1. Вироби для декорування інтер'єру. (3 години)

Розділ 5. Макетування.

5.1. Просторові структури та об'ємне моделювання. Геометричне тіло «Ікосаедр», «Додекаедр». (3 години)

Розділ 6. Дизайн одягу та аксесуарів.

6.1. Дизайн аксесуарів для одягу. (4 години)

Розділ 7. Дизайн інтер'єру.

7.1. Формоутворення у просторі. Макет інтер'єру. (5 годин)

Всього: 36 годин.

Шостий рік навчання

Розділ 1. Основи композиції.

1.1. Основи композиції. Художні засоби виразності композиції. Бесіда. (1 година)

1.2. Пляма як художній засіб виразності композиції. Тоновий контраст. (3 години)

Розділ 2. Паперова пластика .

2.1. Об'ємне моделювання з паперу. Модульне орігамі. (4 години)

Розділ 3. Графічний дизайн.

3.1. Стилзація людини. (4 години)

Розділ 4. Макетування.

4.1. Малі архітектурні форми. Макетування паркових елементів. (4 години)

4.2. Об'ємне моделювання та трансформація форми. (4 години)

Розділ 5. Дизайн інтер'єру.

5.1. Дизайн інтер'єру кімнати. (4 години)

Розділ 6. Дизайн одягу та аксесуарів.

6.1. Урок-дискусія «Сучасні тенденції моди». (1 година)

6.2. Дизайн аксесуарів для одягу. (3 години)

Розділ 7. Декоративні елементи в інтер'єрі.

7.1. Дизайн годинника. (6 годин)

Контрольне заняття. Заключне заняття з предмету «Дизайн». (1 година)

Всього: 35 годин.

Отже, навчальна програма з предмету за вибором «Дизайн» охоплює широкий об'єм знань з різних сфер дизайну: вивчає сучасний розвиток інтер'єру, популярні декоративні техніки та стилі, розвиток моди, дизайну одягу та аксесуарів, розвиток графічного дизайну, знання у сфері макетування, креслення, основ композиції, формоутворення, об'ємного моделювання, кольорознавства, паперової пластики.

Навчальна програма «Дизайн» спрямована не тільки на художньо-естетичний розвиток дитини, формування знань, вмінь та навичок з різних сфер дизайну, а й дає змогу підготувати учнів для подальшого професійного навчання у вищих навчальних закладах за спеціальністю «Дизайн».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андреева Е.С., Крючков Ю.А. Некоторые вопросы методики художественного конструирования. – Харьков, 1972. – 156 с.
2. Волкотруб И.Т. Основы художественного конструирования. – К.: Вища школа, 1988. – 191 с.
3. Глинская И.П. Изобразительное искусство: Методика обучения в 4 – 6 кл. – К.: Рад. школа, 1981. – 126 с.
4. Даниленко В.А. Дизайн, учебник, – Харьков: ХДФДМ, 2003. – 158 с.

Бредов В.П.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Добровольська Л.П., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти формування навчально-професійної мотивації майбутніх соціальних педагогів. На основі результатів теоретичного дослідження визначаються перспективи подальшої роботи в окресленому напрямку.

Ключові слова: мотивація, мотиваційна сфера особистості, навчально-професійна мотивація, формування навчально-професійної мотивації.

Bredov V.P. Theoretical analysis of problem of formation of the educational and professional motivation of future social teachers.

Summary. In article consideration theoretical aspects of the formation of the educational and professional motivation of future social teachers. The perspectives for the further research on the basis of above-mentioned results are outlined.

Keywords: motivation, motivational sphere of the person, educational and professional motivation, developing of the educational and professional motivation.

Актуальність. Мотивація є головним компонентом організації освітнього процесу в університеті та важливою умовою досягнення студентом успіхів в навчальній і майбутній професійній діяльності. Передумовою успіху процесу навчання та якісного виконання своїх професійних обов'язків особистості є сформована мотиваційна сфера. Саме мотивація стимулює, допомагає і направляє студентів на оволодіння необхідними для їх майбутньої професії компетенціями. Варто зазначити, що професійна мотивація виступає як внутрішній рушій професійного і особистісного самовдосконалення. Мотивація є сукупністю потреб, стосунків, інтересів, задоволеності від навчальної діяльності і формує майбутнього висококваліфікованого професіонала. Виходячи з цього можна стверджувати, що навчання студентів університету не може бути якісним, якщо вони не мотивовані на постійній основі. Крім того, сучасні умови вступу у вищі України часто призводять до несвідомого і несамостійного вибору професії (має значення престижність професії, бажання і можливості батьків, близькість навчального

закладу до місця проживання тощо). Тому процес формування навчально-професійної мотивації потребує обов'язкової корекції управління і інтенсифікації з боку педагогів, батьків, керівників і суспільств в цілому.

Аналіз стану розробленості проблеми в літературі. Складність і багатоаспектність проблеми мотивації обумовлює чисельність підходів до розуміння її сутності, природи, структури, а також до методів її вивчення. У різні часи проблему мотивованого підходу до навчання і формування навчально-професійної мотивації розглядали Б.Г. Ананьєв, С.Л. Рубінштейн Л.І. Божович, С.С. Занюк, В.І. Клочко, А.А. Коломієць, О.М. Леонтьєв, А. Маслоу, П.М. Якобсон, Х. Хекхаузен та ін. Аналіз наукової літератури показав [2, 4, 5], що мотивація займає провідне місце в структурі особистості і є одним з основних понять, яке використовується для пояснення рушійних сил і спрямованості діяльності та поведінки. Мотивація – це складна, багаторівнева неоднорідна система стимулів, яка включає потреби, мотиви, інтереси, ідеали, прагнення, емоції, норми та цінності. Поняття мотивації включає також компоненти, які

безпосередньо не усвідомлюються суб'єктом, а діють на рефлекторному рівні і на рівні підсвідомості. Проблеми мотивації узагальнена Л.С. Виготським шляхом введення поняття «мотиваційна сфера», під якою розуміють сукупність стійких мотивів, які мають певну ієрархію і детермінують діяльність особистості [3, с.24].

Мета статті полягає у теоретичному аналізі проблем формування навчально-професійної мотивації у майбутніх соціальних педагогів.

Виклад основного матеріалу. Мотивації навчання є системою мотивів, які спонукають людину опанувати знання, способи пізнання, свідомо відноситися до навчання, бути активним в навчальній діяльності. В університеті, як навчальному закладі, основною є навчальна діяльність. Тому, істотну частину мотиваційної сфери студентів складають мотиви навчання, які є головною умовою досягнення успіху. Серед них виділяють різні типи спонукань: зовнішні вимоги, розуміння необхідності навчання, обов'язок як мотив навчання, відповідальність, пізнавальний інтерес, пізнавальну потребу, усвідомлення необхідності вивчення певного предмета для оволодіння професією тощо.

Л.І. Божович [1] вказує, що для людей різного віку не усі мотиви мають однакову спонукальну силу. Одні з них є основними, провідними, інші – другорядними, побічними, що не мають самостійного значення, які так чи інакше підпорядковані провідним мотивам. У одних випадках таким провідним мотивом може виявитися прагнення завоювати місце відмінника, в іншому випадку – бажання отримати вищу освіту, в третьому – інтерес до самих знань. Усі ці мотиви можуть бути підрозділені на дві великі категорії. Одні з них пов'язані зі змістом самої навчальної діяльності і процесом її виконання; інші – з взаємовідношенням людини з довкіллям. До перших відносяться пізнавальні інтереси, потреба в інтелектуальній активності та оволодінням новими вміннями, навичками і знаннями; інші – пов'язані з потребою особистості в спілкуванні з іншими людьми, в їх оцінці й схваленні, з бажанням

особистості зайняти певне місце в системі доступних їй громадських стосунків.

Тепер звернемося до аналізу особливостей професійної мотивації. Отже, професійна мотивація неоднорідна, вона залежить від багатьох психологічних і соціологічних чинників, співвідношення між якими визначає система ціннісних орієнтацій студента: у власному престижі; у високому матеріальному становищі; у креативності; у саморозвитку; у досягненнях; у духовному задоволенні; у збереженні власної індивідуальності. Інтенсивність розвитку професійної мотивації залежить від того, якою мірою система цінностей людини співвідноситься з системою цінностей суспільства, до якого вона належить.

Проблема формування мотивації знаходиться на стику навчання і виховання. Саме тому увага педагогів і психологів має бути спрямовано не лише на процес навчання майбутніх соціальних педагогів, а також на те, як і що відбувається в розвитку їх особистості в процесі навчально-пізнавальної діяльності. Формування мотивації – це виховання у молоді ідеалів, створення системи цінностей, пріоритетів соціально прийнятних в сучасному суспільстві, об'єднаних з активною поведінкою студента, що означає наявність взаємозв'язку між усвідомленими і реально діючими мотивами, єдність слова, справи і активної життєвої позиції майбутнього фахівця. Отже, формувати мотивацію – не означає знайти готовий мотив і мету, а створити такі умови і ситуації прояву активності, де бажані мотиви і мета складаються та розвиваються в контексті набутого досвіду, індивідуальних особливостей.

Процес формування навчально-професійної мотивації майбутніх соціальних педагогів здійснюється за допомогою проходження стадій, які характеризуються певними якісними особливостями. Кожній стадії цього генезису відповідають певні психічні можливості і види мотивів. При цьому ситуаційні мотиви утворюють своєрідний нижчий рівень структури мотивації, який опосередковує взаємовідношення вищих рівнів мотивації і наявного моменту діяльності. До умов переходу з одного структурного рівня

мотивації на інший (більш високий) можна віднести вибір спрямованості поведінки особистості за рахунок усвідомлення потреб та сформованість смислового відношення до навколишніх об'єктів та явищ.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Формування навчально-професійної мотивації можливе лише тоді, коли студентові вдається зв'язати мету з особистими цінностями. Чим більше особистісні цінності пов'язані з результатом майбутньої діяльності, тим більше внутрішні мотиви підживлюватимуть енергію мотивації особистості. Крім того, активним в

професійному навчанні буде той студент, який усвідомлює потребу в знаннях, необхідних в майбутній професійній діяльності і визнає, у свою чергу, майбутню професію як єдине або основне джерело задоволення своїх матеріальних і духовних потреб.

В перспективі плануємо дослідити мотиваційну сферу майбутніх соціальних педагогів та розробити рекомендації студентам щодо підвищення рівню їх навчально-професійної мотивації з метою найбільш ефективного процесу професійного самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Божович Л. И. Проблемы формирования личности / Л. И. Божович; [под редакцией Д. И. Фельдштейна]. – М. : Институт практической психологии, Воронеж: НПО МОДЕК, 1995 – 352 с.
2. Занюк С. С. Психологія мотивації: навч. посібник / С. С. Занюк. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.
3. Зимняя И. А. Педагогическая мотивация / И. А. Зимняя. – Ростов-на-Д. : Феникс, 1997. – 480 с.
4. Ключко В. І. Формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів технічних спеціальностей: монографія / В. І. Ключко, А. А. Коломієць. – Вінниця : ВНТУ, 2012. – 188 с.
5. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник / В. Б. Шапар. – Х. : Прапор, 2004. – 640 с.

УДК 373.2.015.311:331.101.3

Брик В. В.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРАЦІ ДОРОСЛИХ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волкова В. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті автором розглядаються апробовані у формуальному експерименті педагогічні умови формування позитивного ставлення до праці дорослих у дітей молодшого дошкільного віку. Визначено залежність процесу від включення інформації про трудову діяльність дорослих в процес різних видів діяльності; створення спеціальних педагогічних ситуацій для формування у дітей способів позитивного ставлення до праці дорослих.

Ключові слова: праця, трудова діяльність, позитивне ставлення, самостійність, відповідальність.

Brick V. V. Experimental study of pedagogical conditions forming positive attitude to life of adults in children of youth preschool age.

Summary. In the article the author considers the pedagogical conditions of forming a positive attitude to the work of adults in younger preschool children tested in the forming experiment. Dependence of the process on the inclusion of information about the work activity of adults in the process of various

activities is determined. creation of special pedagogical situations for the formation of children's ways of positive attitude to adult work.

Key words: labor, labor activity, positive attitude, independence, responsibility.

Актуальність. Трудове виховання є одним з найважливіших напрямів виховання підростаючого покоління. У дитячому садку трудове виховання полягає в ознайомленні дітей з працею дорослих, в залученні дітей до доступної їм трудової діяльності. У процесі ознайомлення з працею дорослих у дітей формується позитивне ставлення до їхньої праці, дбайливе ставлення до її результатів, прагнення надавати дорослим посильну допомогу. Трудова діяльність сприяє підвищенню загального розвитку дітей, розширенню їх інтересів, прояву найпростіших форм співробітництва, формуванню таких моральних якостей як працьовитість, самостійність, відповідальність за доручену справу, почуття обов'язку і т. д. В процесі праці активізується фізична сила і розумова діяльність дітей.

Підготовка дітей до дорослої трудової діяльності, життєвого і професійного самовизначення, їх адаптація до існуючої динамічної соціально-економічної ситуації має в сучасному суспільстві статус пріоритетної соціально-педагогічної проблеми. Згідно освітньої програми «Дитина», одним з напрямків соціально-комунікативного розвитку дітей виступає формування у дітей дошкільного віку позитивних установок до різних видів праці і творчості. Нагальність даної теми підтверджується об'єктивною важливістю проблеми і недостатнім ступенем її реалізації на практиці.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Теоретичні дослідження Г. В. Беленької, О. Л. Богініч, М. А. Машовець, В. С. Мухіної, Я. З. Неверовича, Т. І. Поніманської та інших вчених доводять, що психофізіологічні особливості дітей молодшого дошкільного віку дозволяють формувати позитивне ставлення до праці дорослих. Тим часом практика показує, що діти молодшого віку володіють лише елементарними знаннями про трудову діяльність дорослих і практично не мають уявлень про ділові та особистісні якості людини-трудівника, що забезпечує позитивне ставлення до праці дорослих.

Мета статті: розглянути педагогічні умови формування позитивного ставлення до праці дорослих у дітей молодшого дошкільного віку в процесі проведення формувального експерименту.

Виклад основного матеріалу.

З метою формування позитивного ставлення до праці дорослих у молодших дошкільників, необхідні наступні психолого-педагогічні умови:

- включення інформації про трудову діяльність дорослих в процес різних видів діяльності;

- створення спеціальних педагогічних ситуацій для формування у дітей способів позитивного ставлення до праці дорослих.

Формувальний експеримент здійснювався поетапно (інформаційний, навчальний та перетворювальний). Перший етап – інформаційний, його мета: формування знань про людину-трудівника, його цілісний вигляд (наявність особистісних і ділових якостей), формування дбайливого ставлення до продуктів діяльності дорослих. На цьому етапі пріоритетною педагогічною умовою було включення інформації про трудову діяльність дорослих в процес різних видів діяльності. Робота була спрямована на формування знань про працю людини-трудівника. Була проведена бесіда на тему «Праця мами і тата». Завданням гри-заняття «Барбоскіни захворіли» було формування уявлень про зміст професії лікаря і призначення відповідних предметів праці, формування уявлень про те, що «мама вдома – лікар, турботлива, чуйна, уважна, лікує всю сім'ю». Дітям було запропоновано відправитися в гості до родини Барбоскіних, по прибуттю ми звернули увагу дітей, що Мама Барбоскіних стривожена, тому що Дружок, Малюк, Ліза, Роза і Гена захворіли.

Важливо сформувати у дітей уявлення про професії дорослих через показ праці мами і тата, адже це забезпечує доступність і дієвість у формуванні позитивного ставлення до праці дорослих. Інтерес представляє серія ігор-занять про працю дорослих.

Наступні ігри-заняття проводилися за аналогією, наприклад, гра-заняття про тата: «Тато вдома – водій: він розбирається в машинах; возить всю родину по місту, на дачу, до бабусі», «Тато вдома – тесля»: він робить ремонт будинку; лагодить іграшки, вішає полиці.

З метою формування уявлень про різноманітні види праці дорослих було організовано розглядання репродукцій, малюнків та карток із зображеннями професій дорослих і необхідних інструментів для їх роботи. По ходу розглядання проводилося обговорення кожного малюнку, пропонувались дітям малюнки та картки із зображенням інструментів, якими користувалися люди в процесі праці. Після розглядання малюнків дітям пропонувалося відгадати цікаві загадки, присвячені праці дорослих, що дозволило закріпити матеріал і відстежити ступінь розуміння і усвідомлення дітьми даної теми.

З метою закріплення пройденого матеріалу були проведені продуктивні види діяльності: малювання «Подаруємо двірнику красиве відро», аплікація «Чашечка з блюдцем для няні», ліплення «Частування для кухаря», конструювання «Машина для тата».

На інформаційному етапі велику увагу приділили розкриттю особистісних і ділових якостей людини праці. Була проведена бесіда «Професії в дитячому садку». В ході бесіди діти уточнили знання про працівників дитячого садка і виконуваних ними функцій.

Продовжуючи роботу по формуванню у дітей уявлень про ділові та особистісні якості людини праці, організували екскурсійно-подорожі «Пізнаємо людину-трудівника»: по груповій кімнаті, в медичний кабінет і на кухню дитячого садка. Експериментатор розповідав про особистісні та ділові якості

працівників, особливості їхньої праці і про ставлення до своєї роботи.

Далі ми організували сюжетно-рольові ігри «Лікарня», «Маленькі кухарі», «Дитячий садок», в яких діти закріпили уявлення про особистісні та ділові якості дорослого, який працює в дитячому садку. В ході спостереження за грою в поведінці дітей простежувалося відображення тих особливих якостей, які властиві вихователю, няні, медичній сестрі і кухареві.

Особливу увагу приділяли формуванню у дітей дбайливого ставлення до результатів праці дорослих. Для досягнення поставленої мети було організовано і проведено спостереження за працею няні і двірника. Діти своїми враженнями ділилися з однолітками та батьками.

В ході ситуативної розмови «Хто робить наші іграшки» дітям давалася інформація про те, що всі наші улюблені іграшки роблять дорослі, і щоб вони були такими красивими і цікавими, дорослі працюють, проявляють вправність, творчість. Далі проводили сюжетно-рольову гру «Наші улюблені іграшки».

Висновки. Таким чином, створені педагогічні умови забезпечили можливість формування у дітей молодшого дошкільного віку позитивного ставлення до людини-трудівника. У процесі організації та проведення різноманітних видів діяльності діти дізналися про трудову діяльність дорослих, про те, як мама і тато працюють вдома, придбали і закріпили уявлення про професії кухаря, лікаря, двірника, няні, вихователя, про необхідні інструменти праці. У малюнків сформувався уявлення про ділові та особистісні якості людей, що працюють в дитячому садку, вони дізналися про творців іграшок і про те, що потрібно уважно і бережливо ставитися до результатів праці дорослих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дибіна О. В. Дитина і навколишній світ: програма та методичні рекомендації. Для занять із дітьми 2-7 років: пер. з рос. мови. Харків: Ранок, 2007. 80 с. (Бібліотека вихователя дитячого садка).
2. Долинна О., Низковська О. Праця як засіб формування предметно-практичної компетенції дітей. Дошкільне виховання. 2012. № 9. С. 22–27.

Василенко В., Ангеліс А., Воробйова Л.

ТВОРЧІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ І ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ ПРОЯВІВ У ПОВЕДІНЦІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волков О.Г., доктор педагогічних наук, професор

Анотація: Статтю присвячено актуальності впливу творчої гри на негативні прояви поведінки дошкільників. Автори аналізують певну наукову літературу стосовно теми, доводячи, що творчі ігри є ефективним методом подолання негативних проявів поведінки дітей дошкільного віку.

Ключові слова: негативізм, творча гра, дошкільний вік, кризи трьох та семи років.

Vasilenko V., Angelis A., Vorobyova L. Creative games as a way of prevention and submission of negative events in preschools behavior.

Annotation: The article is devoted to the relevance of the influence of the creative game on the negative manifestations of the behavior of preschoolers. The authors analyze some scholarly literature on the subject, arguing that creative games are an effective way to overcome the negative manifestations of behavior in preschool children.

Key words: negativism, creative game, pre-school age, crisis of three and seven years.

Актуальність. Головною метою сучасних ДНЗ є формування обізнаної, гармонійно розвиненої, високоморальної, фізично і психічно здорової особистості. На жаль, виконанню цієї мети заважає низка тератогенних факторів та соціальних чинників. Постійні вимоги до дитини, неправильне корегування психоемоційних навантажень, порушення життєдіяльності дітей, постійний тиск на дитину з боку дорослих, виключно негативна оцінка діяльності дитини є важливими факторами, що негативно впливають на дитину, її емоційний стан, її бажання до будь-якої діяльності, пізнання світу.

Дошкільний вік є сенситивним для формування характеру і особистості дитини, тому за несприятливих умов життя і допущення грубих педагогічних помилок у процесі виховання імовірним є виникнення негативних проявів поведінки у дитини. Провідним засобом подолання негативізмів у поведінці дитини є гра. Гра є тією універсальною формою діяльності, всередині якої відбуваються прогресивні зміни в психіці й особистості дитини дошкільного віку. Проблема подолання негативізмів і негативних проявів у поведінці дошкільників залишається недостатньо вивченою. Тому завданням педагогів зараз є вирішення

проблем негативних проявів дитячої поведінки саме засобами гри, як провідного виду діяльності дошкільнят.

Мета статті. Ціллю цієї роботи є теоретичне обґрунтування проблеми попередження і подолання негативних проявів у поведінці дитини засобами саме творчої гри; аналіз наукових матеріалів за темою.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Вивченням проблем подолання негативізмів у поведінці дітей займалися П.Блонський, Б.Ельконін (вікові та психологічні особливості поведінки дошкільників), І. Козубовська, О.Кочетов, Є.Мурашова, І.Марценківський, В.Оржеховська, Н.Пихтіна (профілактика відхилень у поведінці), Т.Федорченко (вивчення причин і факторів негативних проявів), Е.Берн (дослідження психології дитини, розкриття явища транзакції) та багато інших дослідників.

Виклад основного матеріалу. Дошкільне дитинство – найважливіший період становлення і формування особистості дитини [5]. Саме у період дитинства людина оволодіває необхідними для життя формами поведінки, досягає високого рівня розвитку, набуває необхідні для життя знання та досвід, також зароджується її характер та форма

поведінки [6]. Саме у цей період допущення грубих педагогічних помилок у процесі виховання сприяє виникненню негативних проявів поведінки дитини. Порушення будь-якої ланки психологічної структури розвитку дитини може вирішальним чином зашкодити у подальшому ході розвитку особистості, негативним чином вплинути на поведінку та діяльність дошкільника [6].

Проблемами дитячої та загальної психології займався видатний американський психолог і психіатр Е.Берн. У своїй роботі він розкриває принципи структурного і транзактного аналізу та механізми формування сценаріїв ігор. На його думку ключовим поняттям психологічних і соціальних сценаріїв постає "транзакція", своєрідна взаємодія у процесі спілкування. Е.Берн роз'яснював що саме є процесом гри, говорив про ролі та стани особистості. Він стверджував, що гра – це послідовність дій, яка підпорядковується індивідуальним, а не соціальним програмам [1]. Гра є тією універсальною формою діяльності, всередині якої відбуваються прогресивні зміни в психіці й особистості дитини дошкільного віку [4].

Деформації та негативні зміни поведінки дитини, її схильність до агресії, неслухняності, впертості називають негативними проявами у поведінці, або негативізмами [2]. З визначення у словнику «дитячий негативізм» – означає вид психологічного протесту на вимоги дорослих, за допомогою якого дитина хоче відстояти права своєї особистості.

Т.Колесіна стверджує, що незадоволення потреби дитини стає приводом її переживань, відчуження, що у свою чергу сприяють появі негативних проявів поведінки. Дитячий негативізм виявляється як немотивоване протистояння дитини на фактори впливу на неї дорослими [2].

Н.Пихтіна виділяє чотири найбільш характерні для дошкільників групи порушень їх поведінки:

- негативні прояви поведінки, зумовлені дефіцитом уваги (істерики, замкнутість, неслухняність, агресивність, гіперактивність);

- негативні прояви поведінки, зумовлені кризами психовікового розвитку (агресія, жорстокість, неслухняність, гіперактивність);

- негативні прояви поведінки, зумовлені неправильним вихованням (жадібність, неслухняність, страхи, агресивність, крадіжки, нечесність);

- негативні прояви поведінки, зумовлені несприятливою адаптацією дитини до ЗДН (сором'язливість, дитячі скарги, замкнутість, агресивність) [3].

Для дошкільнят характерними є кризи трьох та семи років, що характеризуються саме впертістю, непокірністю, знеціненням дорослих, протестами [5]. Л.Василенко зазначає, що кризі трьох років властиве руйнування попередніх стосунків дитини з дорослими. Н.Пихтіна розглядає кризу семи років як чинник негативної поведінки у дітей, що виявляється на межі між дошкільним і шкільним віком [3].

Ігрову діяльність варто розглядати як ефективний засіб подолання негативізмів у поведінці дошкільників. Гра активізує дитину, сприяє підвищенню її життєвого тону, задовольняє особисті інтереси та соціальні потреби, формує певні типи соціальної поведінки, слугує ареною для транзакції як дитини з однолітками, так і дитини з дорослими [4].

Вибір гри, як засобу попередження і подолання негативних проявів у поведінці дітей зумовлюється такими чинниками:

- гра є провідним видом діяльності дошкільника (О.Леонтьєв);

- гра є основним способом соціалізації дитини, включенням її у соціальні відносини (Л.Виготський, Д.Ельконін) [7];

- гра є ефективним розвивальним середовищем (О.Усова).

Ігрова діяльність сприятливо діє на розвиток психічних процесів, нових видів розумової діяльності, засвоєння нових знань та умінь дошкільників, сприяє самовираженню дитини, розвитку її індивідуальності та творчості [6]. Творчі ігри становлять найбільш насичену типову групу ігор дошкільнят. Творчими їх називають тому, що діти самі визначають мету, зміст і правила гри, відображаючи здебільшого навколишнє життя, діяльність людини та відносини між людьми [4]. Гра є ефективним засобом морального виховання. За умови умілої організації гри вона навчає дитину терпимості до іншого, доброти, чесності,

здатності до співпереживання та багатьох інших найкращих рис особистості. Саме у процесі гри формуються елементи самоконтролю і самоорганізації в поведінці. Важливим аспектом подолання дитячих негативізмів є використання ігротерапії (Д.Ельконін), метою якої є профілактика негативних проявів у поведінці дитини [7].

В дошкільній педагогіці актуальним залишається тема подолання негативних проявів поведінки дошкільника. Проаналізувавши певну наукову літературу, дослідження доводять, що творчі ігри є тим самим ефективним методом подолання негативних проявів у дошкільників. Об'єднання позитивного впливу ЗДН, сім'ї та ігротерапії допоможе подолати негативні прояви поведінки дитини.

Висновок і подальша перспектива розвитку. Проведений аналіз наукової літератури з проблеми попередження негативних проявів у поведінці дошкільників за допомогою ігор показав, що дана проблема є досить актуальною. Вченими виділено основні групи негативізмів, класифіковано негативні прояви поведінки та виділено завдання щодо попередження і подолання негативних проявів поведінки дошкільників. Вченими визнано, що саме гра є ефективним засобом попередження і подолання негативних проявів у поведінці дітей, нейтралізації стресових навантажень, а найбільш результативним у цьому плані видом гри – виступає творча гра. Подальша перспектива розвитку даної проблеми полягає у детальному вивченні впливу різних видів ігор на поведінку дитини схильної до негативізмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берн Е. Ігри, у які грають люди. пер. з англ. К. Меньшикової. Харків : Книжковий "Клуб Клуб Сімейного Дозвілля", 2016. 256 с.
2. Колесіна Т. Є. Особливості виховання дітей старшого дошкільного віку, схильних до негативних проявів у поведінці : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Інститут проблем виховання АПК України. К., 1997. 172 с.
3. Пихтіна Н. П. Профілактика негативних проявів у поведінці дошкільників : навч.-метод. посібн. Ніжин, 2012. 240 с.
4. Піроженко Т. О. Особистісний розвиток дітей у творчих іграх Дошкільне виховання. 2012. № 9. С. 28-31.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник. Вид-во "Ліра-К", 2013. 464 с.
6. Чепка О. В. Психолого-педагогічні засади ігрової діяльності : навч. посіб. Умань : РВЦ "Софія", 2008. 132 с.
7. Ельконін Д. Б. Дитяча психологія : навч. посіб. 4-е вид. Москва: Академія, 2007. 384 с.

УДК 37.013:001.895

Волков О.Г.

ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Актуальність. Проблема інновацій в даний час є надзвичайно актуальною. Термін «інновація» означає «нове в собі», «нове саме по собі», «нове знання, яке приносить користь». Звернемо увагу, що він співвідноситься з поняттям «новизна» і показує, що результатом наукового

дослідження є відкриття, яке визначає розвиток науки. Останнє показує, що «нове» є актуальним для суспільства для вирішення тих чи інших проблем. Крім того термін «інновація» вказує на поняття «творчість», зміст якого характеризує процес дослідження та винахідництва.

Причина актуальності використання терміна «інновація» пояснюється тим, що воно вказує на відкриття, яке знаходить самостійне життя і незалежність від дослідника. Слід також звернути увагу, що обсяг поняття «інновації» набагато ширше поняття «відкриття». Останнє передбачає досягнення в науки, які впливають на її розвиток, свідчить на зміну в фундаментальних припущень в жорсткому ядрі науки, які не можуть бути відкинуті.

Звернемо увагу, що інноваційними можна вважати дослідження самого різного масштабу, які використовуються в практиці і показали свою ефективність. Слід мати на увазі таку властивість інновацій як анонімність, оскільки дуже часто автор відкриття не вказується. Це пов'язано з тим, що вони можуть передбачати незначні удосконалення відомих теорій, винахідницьких рішень тощо. В освіті поняття «інновація» розуміють саме в вище зазначеному сенсі.

Виклад основного матеріалу. При розгляді своєрідності його трактування як концепту слід звернутися до аналітичної філософії освіти Р.Пітерса [4]. Звернемо увагу, що зміст терміну «поняття» частково збігається зі змістом «концепту». Відмінність полягає в тому, що в ньому виділяється смислове значення, яке є інструментом зміни реальності. Основне поняття, що виділяється дослідником в рамках гуманітарного дослідження, є саме концептом, оскільки використовується для характеристики процесів, станів і подій.

Дослідник визначає понятійний апарат, який в аналітичній філософії освіти трактується як «дерево концептів». Головне його призначення є здатність описати сукупність змін, дій, вчинків, смислів тощо. Як приклад можна навести дослідження Р.Пітерсом концепту «освіта». Дослідник доводить, що зі його змісту виростають такі концепти, як «розвиток», «навчання» і «викладання». Відповідно концепція є сукупністю концептів, які утворюють дерево. В якості основних в освіті він виділяє концепції традиціоналістів, які під змістом освіти розуміють освоєння знань, умінь і навичок; а також прогресивістів, котрі

основні змістом освіти вважали розвиток творчого потенціалу людини.

Одним з достоїнств аналітичної філософії освіти є положення, що здійснення соціальних проектів передбачає створення концепції, реалізація якої є обов'язком для державних освітніх установ. У сьогоднішній такою є концепція «Нової української школи», в якій основним є концепт «нове». Його зміст показує на оновлення освіти, що передбачає пріоритет інноваційного підходу. Зрозуміло, що держава бере на себе підтримку інноваційних проектів, але у її змісті не уточнюється, яким чином це має відбуватися [2].

Розглянемо наступні концепти, які входять в позначену концепцію. Це концепт «компетентність», який увійшов у неї під впливом інституцій Євросоюзу. Крім того, школа отримує право на «розробку освітніх програм», вводиться «12-річне навчання», підвищується «матеріальне стимулювання вчителів» і вдосконалюється «фінансування». Ця коротка характеристика свідчить про те, що її складові не відповідають вимогам до концепції. Концепти відносяться до різних аспектів навчальної діяльності, тому не мають загального елементів в обсязі поняття, отже, є несумісними. Тому цей документ слід називати не «концепцією», а «стратегією», що буде логічно коректним.

Концептуалізація освіти в її строгому значенні повинна припускати створення навчальних програм на основі універсальних принципів. Кожен з цих принципів є «концептом» за термінологією аналітичної філософії. Як приклад наведемо концепцію музичного виховання «Виразність, творчість і стиль» автора тез. Звернемо увагу, що зазначені концепти співвідносяться з концептом «мистецтво», тому в сукупності утворюють дерево [1].

Концепт «виразність» вказує, що мистецтво – це сфера вираження переживань. Звернемо увагу, що вдосконалення виразності виконання творів мистецтва є основною проблемою для музикантів. Зрозуміло, що навчання виразності виявляється передумовою розуміння мистецтва. З огляду на масовий характер вивчення мистецтва в освітній школі, її вдосконалення виразності в

виконавстві можливо тільки в хоровому співі. Нагадаємо, що її розвиток є головною метою методики вокально-співочого виховання Д.Огороднова, яка показала свою ефективність, тому вона є складовою програми [3].

Зміст концепту «творчість» вказує на те, що прилучення до мистецтва можливо за допомогою розвитку творчих здібностей. У методиці це завдання вирішується за допомогою навчання інтерпретації хорового виконання музичних творів і віршів (мелодекламація). Значні можливості для творчості відкриває також трактування ладу не як перехід нестійких ступенів ладу в стійкі, а як сукупність ладових осередків. Звернемо

увагу, що ладоутворення в народній музиці можна зрозуміти саме таким чином. Творчі завдання передбачають використання осередків ладу як складових елементів музичної мови. Їх освоєння відбувається за допомогою виконання народних пісень, сольфеджування, записі музичних диктантів, підстановки словесного тесту тощо.

Концепт «стиль» також є супідрядним по відношенню до концепту «мистецтво», оскільки стилістична своєрідність характерно для будь-якого твору мистецтва. Тому тематизм програми передбачає вивчення стилю на різних рівнях, наприклад, «дитинство композитора», «музика і свято», «музична майстерня» тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Волков О. Г. Виразність, творчість і стиль: концепція музичного виховання. Мелітополь: Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2018. 114 с.
2. Нова українська школа. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
3. Огороднов Д. Е. Методика музыкально-певческого воспитания. М.: Лань, 2014. 224 с.
4. Peters R.S. Ethics and Education. London : George Allen & Unwin Ltd, 1968. 319 p.

УДК 159.922.72:[373.5:811.161.2]:001.895

Григор'єва О. О.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНОВАЦІЙНИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КЗ «Мелітопольський ліцей-інтернат II-III ступенів ЗОР, м. Мелітополь

Науковий керівник – Денисов І. Г., кандидат психологічних наук,

Анотація: В статье рассматриваются вопросы, связанные с возможностью реализации в рамках школьного обучения коррекционно-развивающей программы «Волна вдохновения». Дано краткое описание программы и рекомендации по её проведению. Рассмотрены условия успешного овладения навыками коммуникативной деятельности и творческой самореализации.

Ключевые слова: инновационные технологии в образовании, психокоррекция, развивающая программа, педагогическая деятельность, творческие способности, креативность, подростковый возраст.

Анотація: У статті розглядаються питання, що пов'язані з можливістю реалізації в рамках шкільного навчання корекційно-розвиваючої програми «Хвиля натхнення». Даний короткий опис програми та рекомендації по її проведенью. Розглянуто умови успішного оволодіння навичками комунікативної діяльності і творчої самореалізації.

Ключові слова: інноваційні технології в освіті, психокорекція, розвиваюча програма, педагогічна діяльність, творчі здібності, креативність, підлітковий вік.

Annotation: The article deals with issues related to the possibility of implementing the “Inspiration Wave” correctional and developmental program within the framework of school education. A brief description of the program and recommendations for its implementation. The conditions for successful mastering the skills of communication and creative self-realization are considered.

Keywords: innovative technologies in education, psycho-correction, developmental program, pedagogical activity, creative abilities, creativity, adolescence.

Інновації в роботі педагога – найважливіша умова вдосконалення і реформування системи освіти. Інноваційна діяльність – процес, який дозволяє навчальному закладу перейти на більш якісний ступінь розвитку при створенні, розробці, освоєнні, використанні та поширенні нововведень (нових методів, методик, технологій, програм). Інноваційна діяльність в школі дозволяє не тільки дати можливість дітям різнобічний розвиток, але і підвищити професіоналізм педагогів.

У сучасній школі створюються оптимальні умови не тільки для виховання і розвитку дітей, а й для ведення інноваційної діяльності.

При співпраці з Психологічним центром Мелітопольського педагогічного університету імені Богдана Хмельницького нами була розроблена програма «Хвиля натхнення», яка надає унікальні можливості для творчого і емоційного розвитку дітей.

У цій програмі використовуються інформаційно-комунікативні технології: комп'ютерне моделювання, відео- і аудіо-релаксації, ароматерапія, арттерапія, логотерапія, бібліотерапія, елементи нейро-лінгвістичного програмування та створення настанови на успіх.

Психопрофілактичні і розвиваючі програми є потужним інструментом в руках педагога і психолога, які з максимальною ефективністю допомагають у вирішенні актуальних завдань психологічного супроводу.

Сюди входить використання програми комп'ютерної обробки блоку психологічних тестів (діагностика особистісних характеристик підліткового віку). Ця програма при мінімальних витратах часу забезпечує надійною інформацією про підлітка, надає зручність в управлінні базами даних, забезпечує повну автоматизацію всіх етапів індивідуальної діагностики, надає допомогу в складанні психологічного

висновку, дає можливість виведення на друк текстових інтерпретацій.

Реалізація психопрофілактичної розвиваючої програми «Хвиля натхнення» почалася з її розробки та апробації зі студентами психологічних спеціальностей Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Програма «Хвиля натхнення» призначена спеціально для навчання стратегіям творчого мислення, яке є найбільш оптимальним для забезпечення психічного розвитку людини. Навчання відбувається при контролі об'єктивних даних, що дозволяє виробити навик, який максимально відповідає індивідуальним особливостям кожної дитини.

«Хвиля натхнення» є програмно-апаратним комплексом, призначеним для навчання стратегіям розвитку мови, творчих здібностей, креативності і навичкам психофізіологічної саморегуляції з використанням технік нейро-лінгвістичного програмування.

В основі технологій нейро-лінгвістичного програмування лежить закон зворотного зв'язку (об'єднане поле НЛП Роберта Ділтса), що описує адаптацію організму до змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі. Технологія дозволяє швидко і ефективно освоювати механізми довільної саморегуляції, що значно розширює адаптаційні можливості людини.

Методика навчання стратегіям ефективного мислення може використовуватися як технологія в освітній програмі формування настанови на успіх і, як програма психолого-педагогічного супроводу розвитку дітей і підлітків.

Мета програми: навчання дитини навичкам вербальної та невербальної комунікації, творчому підходу до вирішення проблемних ситуацій, навичкам колективної взаємодії.

Заняття за програмою «Хвиля натхнення» сприяють вирішенню таких

актуальних і значущих для розвитку дитини завдань, як:

1. Оптимізація психофізіологічного стану.
2. Профілактика стресогенних захворювань.
3. Профілактика та корекція порушень розвитку мовлення.
4. Створення сприятливих умов для нервово-психічного розвитку.
5. Нормалізація психоемоційного стану.
6. Формування навичок пошуку оптимального вирішення завдань в індивідуальній та груповій роботі.
7. Корекція порушень поведінки, вироблення конструктивних стратегій поведінки.
8. Поліпшення концентрації уваги, пам'яті, працездатності.
9. Підвищення академічної успішності.
10. Оптимізація психофізіологічного стану (оздоровлення) і профілактика професійного вигорання педагогів.

Програма «Хвиля натхнення» призначена як для індивідуальної, так і для групової роботи з дітьми та дорослими. Групове навчання можливо після перших 2-3 індивідуальних занять.

Показання для застосування:

1. Наявність психосоматичних порушень.
2. Наявність у дитини неорганічних порушень уваги, працездатності, довільного контролю поведінки.
3. Невротичні порушення.
4. Зниження адаптаційних можливостей.
5. Наявність психоемоційних проблем.
6. Наявність високого стресового навантаження.
7. Етапи вікових криз.
8. Хронічна неуспішність.
9. Проблеми особистісного розвитку.
10. Періоди адаптації.
11. Наявність факторів ризику формування девіантних форм поведінки.

Корекційно-розвиваюча програма «Хвиля натхнення» є освітньо-профілактичною, тому не вимагає спеціального ліцензування для використання в освітньому закладі. У фахівця, який працює

за програмою, немає необхідності мати вищу психологічну освіту.

Перевагами програми є її мобільність та універсальність. Завдяки тому, що програма містить вправи, тривалість яких від двох хвилин до години, окремі елементи програми можна використовувати як на звичайному уроці (в нашому випадку – уроки з української мови та літератури) так і під час проведення факультативних занять, гурткової роботи, тренінгів, тощо.

Програма «Хвиля натхнення» – це простий і в той же час унікальний інструмент, що дозволяє в ігровій формі навчитися навичкам соціальної взаємодії, яка дозволяє:

- підвищити ефективність роботи з гіперактивними дітьми;
- знизити вираженість тривожних станів;
- розвивати довільний контроль поведінки;
- врівноважити процеси гальмування і збудження в центральній нервовій системі.

Програма складається з ряду вправ, які можуть бути використані в довільному порядку і розроблені таки чином, що б їх можна було адаптувати до певної вікової групи, тематиці і поставленого завдання.

Фахівці, які реалізують програму «Хвиля натхнення» в педагогічній практиці, відзначають:

- підвищення рівня академічної успішності;
- оптимізація психофізіологічного стану;
- нормалізація психоемоційного стану;
- поліпшення концентрації уваги, працездатності;
- створення сприятливих умов для нервово-психічного розвитку;
- підвищення довільного контролю поведінки.

Таким чином застосування в роботі з дітьми середнього шкільного віку програми «Хвиля натхнення» має на меті якісне освоєння навичок саморегуляції, що допоможе їм впоратися з труднощами вікової кризи з найменшими витратами для психічного здоров'я і фізичного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Денисов І. Г. Проблема усвідомлення власних можливостей у підлітковому віці / І. Г. Денисов // Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. - Вип. 31. - Київ, 2006. - С. 191-197.

2. Диагностика социально-психологической адаптации (К. Роджерс, Р. Даймонд) / Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. – С.193-197.
3. Калашникова С. А. Личностные ресурсы как интегральная характеристика личности / С. А. Калашникова // Молодой ученый. – 2011. – № 8. Т.2. – С. 84-87.
4. Кузікова С. Б. Корекція Я-концепції як умова подолання конфліктності у підлітків : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. псих. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / С. Б. Кузікова. – К., 2000. – 20 с.
5. Льюис С. Арт-терапия как элемент общинной психиатрической реабилитации: Практикум по арт-терапии / Льюис С. // Под ред. А.И. Копытина. – СПб. : Издательство "Питер", 2000. – С. 248-265.
6. Мустакас К. Игровая терапия / К. Мустакас. – М. : Речь, 2000. – 282 с.
7. Орбан-Лембрик Л. Залежність поведінки особистості від впливу проблемного соціуму / Л. Орбан-Лембрик // Психологія і суспільство – 2004.

УДК 373.2.016:73/76

Двоєзерська Н. Р.

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ НАВИЧОК СПРИЙНЯТТЯ МИСТЕЦЬКИХ ТВОРІВ ТА МЕТОД ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ МИСТЕЦЬКИМИ ТВОРАМИ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь
Науковий керівник – Житнік Т. С., кандидат педагогічних наук, старший викладач

Анотація: У статті автором розглядаються питання дослідження стану навичок сприйняття мистецьких творів. Було проаналізовано метод ознайомлення дітей із мистецькими творами, що дало змогу виявити особливості проведення заняття з образотворчого мистецтва. Автором зроблено висновок, що заняття образотворчим мистецтвом мають бути організовані за законами мистецтва, що передбачає нестереотипність та структурну різноманітність занять із залученням емоційно значущих ситуацій.

Ключові слова: навички, мистецькі твори, заняття образотворчого мистецтва, дошкільник.

Dvuezerskaya N.R. Research of the state of the development of the admission of musical creatives and the method of children's achievement of musical trees.

Summary: In the article the author examines the issues of studying the state of the art of perception of artistic works. The method of acquaintance of children with artistic works was analyzed, which made it possible to reveal features of conducting lessons on fine arts. The author concludes that classes in fine arts should be organized according to the laws of art, which presupposes the lack of stereotyping and structural diversity of classes with the attraction of emotionally significant situations.

Keywords: skills, artistic works, art classes, preschoolers.

Актуальність. Твори мистецтва є найважливішим засобом піднесення культури, освіти, загального інтелектуального розвитку особистості. Але “для того, щоб твори мистецтва вчили краще відчувати і розуміти життя, треба бути художньо грамотною

людиною” [1, 62]. Від художньої освіти людини значною мірою залежать глибина та зміст естетичних почуттів і оцінок, формування естетичних смаків та ідеалів.

Потрібна певна культура розуму і почуттів, щоб творіння великого художника

відкрило перед нами все своє багатство. Сприймати твори мистецтва не можна без затрати певних розумових сил, без зосередженості їх на художньому творі. Водночас справжній твір мистецтва щедро віддячить, збагативши розум і почуття людини.

Для того щоб твір мистецтва розкривався перед людиною в своєму пізнавальному, естетичному і моральному значенні, треба “розвивати здатність сприймати твори мистецтва як художнє відображення. Для цього треба навчитися сприймати не лише предмет зображення, а й ідейний зміст зображеного, авторське ставлення до подій, відчувати своєрідність його виражальних засобів. Усе це приходить не само собою, а внаслідок наполегливої, вдумливої роботи з дітьми” [2, 101].

Аналіз наукових досліджень і публікації. Вчені минулого і сучасності, зокрема К. Ушинський, Л. Толстой, С. Миропольський, Я. Чепіга, О. Музиченко, С. Ананьїн, В. Сухомлинський, Б. Неменський, Д. Кабалевський, Т. Деркач та інші, досліджували основи естетичного виховання, вважаючи, що член суспільства повинен жити у контексті загальнолюдської культури. Питання формування всебічно розвиненої людини постали перед ними як практичні завдання часу.

Як стверджують теоретики і практики психолого-педагогічної науки (Л. Занков, І. Глинська, М. Завадська, Л. Салтикова, В. Кузін, В. Кириченко та інші), образотворче мистецтво має значний вплив на естетичний розвиток дітей старшого дошкільного віку. Важливим методом формування образотворчих уявлень і понять є бесіда, яка використовується у процесі сприймання й аналізу творів образотворчого мистецтва.

Мета статті полягає у визначенні способу дослідження стану навичок сприйняття мистецьких творів та методу ознайомлення дітей із мистецькими творами.

Виклад основного матеріалу. Під час наукового дослідження було виділено три компоненти, за якими визначалися навички естетичного сприйняття мистецьких творів у дітей старшого дошкільного віку. До кожного з компонентів прописано критерії, які його характеризують:

1. Когнітивний: вміння орієнтуватись у видах та жанрах мистецтва, розпізнавати та називати твори, запропоновані для сприйняття;

2. Емоційний: наявність зацікавленості та бажання відтворити побачене;

3. Діяльнісний: вміння відтворити елементи запропонованих творів, використати твори мистецтва як основу для інших видів творчої діяльності.

Керуючись цими критеріями та використовуючи методи бесіди та спостереження, були визначено рівень наявних навичок естетичного сприйняття мистецьких творів у зазначеної вікової категорії дітей: низький, середній чи високий.

Ознайомлення із художніми творами дітей старшого дошкільного віку проходило у три етапи.

Перший етап ознайомлення з картиною:

Мета: створити інтерес до живопису, картини художника, формувати вміння уважно її розглядати, емоційно відгукуватись на її зміст.

Основним прийомом щодо ознайомлення дошкільників з живописом є мистецтвознавча розповідь педагога.

Структура мистецтвознавчої розповіді:

– повідомлення назви картини та прізвища художника;

– про що написана картина;

– що найголовніше в картині (виділити композиційний центр, колір, побудову, розміщення);

– що відображено навкруги головного у творі та як із ним поєднано деталі (саме так іде заглиблення в зміст картини, при цьому встановлюється зв'язок між змістом твору та засобами, виразності);

– що саме красивого і показав своїм твором художник;

– про що думається, згадується, коли дивишся на цю картину.

Методичні прийоми на першому етапі такі:

– використання вихователем конкретних запитань;

– прийом “входження в картину” (вихователь пропонує дітям уявити себе героєм картини та відповісти на запитання: “Що відчуваєш?, чуєш?, Що хвилює тебе?”);

– відтворення подій попередніх та наступних твору (а саме: вихователь пропонує дітям, розглядаючи картину, уявити, що було до того, як художник намалював картину, що може бути ще зображено);

– різноманітні емоційні форми підбиття підсумків заняття щодо ознайомлення з живописом [3, 21].

Другий етап ознайомлення з картиною:

Мета: розвивати вміння аналізувати картину, виділяти виразні засоби, формувати вміння читати картину, мотивувати емоційно-особистісне ставлення до твору.

Методика змінюється:

Дітей на другому етапі вчать аналізувати картину, виключають мистецтвознавчу розповідь, починають розглядати картину із запитань:

- Про що саме картина?
- Чому думаєш так розкажи?
- Як би ви назвали картину?
- Чому саме так?
- Порівняйте з авторською назвою.
- Що саме красивого та цікавого передав художник в образах людей, пейзажі, предметах?
- Як саме він зобразив це в картині?
- Який настрій викликає картина?
- Чому саме такий настрій викликає картина?
- Що хотів сказати своєю картиною художник?
- Що особливого виділив, щоб саме це ми побачили в картині? [3, 26].

Ці запитання спрямовують увагу дітей не на переказування зображеного, а на встановлення та пояснення зв'язку між змістом та засобами виразності.

Вони допомагають розвивати вміння розмірковувати, доводити, аналізувати, робити висновки на рівні узагальнення.

Такі запитання вихователь ставить у тому разі, якщо діти навчилися уважно розглядати картину та набули вміння її аналізувати.

Третій етап ознайомлення з картиною:

Мета: формувати особистісно-емоційне ставлення дітей до твору, який вони сприймають.

Закріпити вміння емоційно, образно висловлювати судження про твір

зображувального мистецтва у формі розгорнутого оповідання, розповіді, контролювати стійкість сформованого вміння логічно виражати свої думки, читати картину, створювати умови для перенесення дошкільниками знань, умінь, які в них є щодо розглядання творів у нові ігрові вміння [3, 27].

На третьому етапі вводяться нові методичні прийоми, які сприяють формування творчого сприймання дітьми творів живопису. До таких прийомів відносяться:

- порівняння;
- класифікація картин;
- створення особистої картини в уяві за назвою картини художника;
- різноманітні дидактичні ігри [3, 27].

Методи та прийоми, які використовують під час бесіди:

Пояснення. Широко використовується при перших бесідах, щоб уточнювати уявлення дітей про портрет.

Порівняння. Цей прийом підвищує розумову активність дітей, сприяє розвитку розумових дій: аналіз, синтез, висновки.

Наприклад: порівнюючи між собою такі картини, як “Діти” А. Пластова, “Святочне ворожіння” М. Пимоненка, “Одягають вінок” К. Трутовського, діти виділяють одну загальну деталь (на всіх картинах зображено людину) та самостійно повинні зробити висновок: портретом називається картина, на якій зображено людину (людей).

Акцентування деталей. Цей прийом полягає в тому, що під час сприймання портрета закривається все зображення папером, відкритими залишаються лише очі, або руки, інші деталі портрета. Такий прийом розкриває виразність однієї частини портрета, зосереджує увагу саме на ній, посилює сприйняття дитини й допомагає встановити взаємозв'язок між частиною й цілим у портреті. Використання цього прийому активізує мовлення дітей.

Метод викликання адекватних емоцій. Цей метод застосовують для того, щоб викликати в дітей почуття, емоції, настрої, адекватний стан зображеного образу. Необхідна безпосередня участь емоцій. Мовою мистецтва пізнати – це відчути. Саме К. Станіславський відзначив, що справжнього мистецтва без переживань немає. Наприклад:

під час розгляду картини В. Тропініна “Дівчина з лялькою” вихователь запитує: “А який у тебе настрій буває, коли тебе обіймає матуся? А які в матусі руки? А як зображено дівчинку, яка обіймає ляльку? Які в неї руки?” Перш за все слід урахувати зв’язок майбутнього сприймання з попереднім досвідом дітей. Можливість згадати подібну ситуацію, згадати коли, за яких умов у дітей був такий настрій, вихователь може встановити зв’язок із досвідом, який уже є в дитини, який дає можливість із допомогою живопису встановити раніше бачене та пережито [4, 89].

У цьому випадку вихователь зможе викликати в дітей емоційний відгук і діти почнуть активно розповідати про зміст картини та про характер зображеного героя.

Тактильно-чуттєвий метод. Цей метод полягає в тому, що в процесі сприйняття портрета вихователь торкається дитини руками (гладить, обіймає), повторює рухи рук, зображений на картині.

Мета цього методу - викликати почуття дітей, пережити адекватний стан зображеного образу, відчути любов до себе іншої людини. Цей метод ефективний і впливає на емоційний стан дітей, викликає відповідні реакції, особливо в сором’язливих дітей, але за умови, якщо між дітьми та вихователем є взаємна щирість, визнання, симпатія, повага одне до одного.

Прийом «входження» в картину. Використовуючи цей прийом, вихователь пропонує дітям уявити себе на місці зображеної людини, учить співчувати їй, збуджує дитячу уяву. Розглядаючи картину В. Васнецова “Альонушка”, дітям пропонують: “Уявіть собі на хвилинку, що картина ожила. Що ви почули?”

Метод музичного супроводу. Під час розгляду портрета звучить музика, характер, настрої якої співзвучні із настроєм картини, тобто йде вплив одночасно на зоровий та слуховий аналізатор. Це у свою чергу полегшує процес сприйняття, робить його більш глибоким, витонченим.

В. Сухомлинський писав: “Музика, мелодія, краса, музичних звуків важливий засіб морального та розумового виховання людини, джерело благодетства серця та

чистоти душі... Мелодія – це мова людських почуттів...”

Ігрові прийоми. Саме вони зосереджують увагу дітей на сприйнятті необхідної частини портрета, активізують розумову діяльність дітей, створюють інтерес до творів, формують позитивне ставлення до жанру портрет.

Діти із задоволенням приймають такі ігрові елементи:

- загадай що-небудь про руку, очі, одяг, колір, людину, а ми відгадаємо;
- відгадай, до якого портрета підходить ця музика;
- придумай свою назву портретові;
- хто краще передасть у русі положення тіла (руки, голови) зображеного образу;
- відкриємо “таємницю” людини, яку сховав від нас художник [3, 30].

Портрет учить дітей розуміти духовний світ іншої людини, бережно до неї ставитися.

У роботі дошкільного навчального закладу творам образотворчого мистецтва можна присвятити повністю заняття – бесіду з використанням вищеписаних методів або використовувати їх на інших видах занять або в повсякденному безпосередньому спілкуванні з дітьми.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. У процесі аналізу досвіду роботи вихователів виявилось, що у дітей часто не розвивають естетичних почуттів, не виховують естетичних суджень, не навчають естетично мислити і переживати, а обмежуються лише поданням формальних відомостей про естетичні об’єкти.

Отже, заняття образотворчим мистецтвом мають бути організовані за законами мистецтва, що передбачає нестереотипність та структурну різноманітність занять із залученням емоційно значущих ситуацій; залучення дітей до співпереживання, створення відповідного до теми заняття емоційного настрою, чому сприятиме включення до сценарію заняття ігрових, казкових моментів, використання інших видів мистецтв; наявність трьох основних структурних елементів заняття: сприймання, формування творчого задуму та його посилення творча реалізація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Воспитание гуманных чувств у детей / Под ред. Л. Н. Проколиенко, В. К. Котырло. — К., 1987. — 174 с.
2. Вишковський І. Методи активізації пізнавальної діяльності // Психолог. — 2004. — №21–22. — С. 100–114.
3. Ревенець О.О. Система роботи зі старшими дошкільниками по ознайомленню з картинами видатних художників / Ревенець Оксана Олександрівна. — Олександрія: Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №25 Олександрійської міської ради Кіровоградської області, 2014. — 45 с.
4. Обухова Л.Ф. Детская психология: теории, факты, проблемы. — М.: Академия, 1996. — 387 с.

УДК [373.2015.311:159.93]:794

Демешко Т. О.

РОЛЬ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР І ВПРАВ У СЕНСОРНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волкова В. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті обґрунтовується роль і значення дидактичних ігор у розвитку сенсорики у дітей раннього віку. В ігровій діяльності діти повніше і точніше сприймають використовувані в ній об'єкти, формуються просторові й часові уявлення; дитина навчається виділяти різні властивості об'єктів, порівнювати, узагальнювати, осмислено сприймати, виокремлювати від інших та визначати дії з ними. Основними елементами, які одночасно надають дидактичні гри форми навчання і гри, є дидактичні та ігрові завдання, правила, ігрові дії, результат.

Ключові слова: дидактична гра, сенсорний розвиток, автодидактизм, сприймання, чуттєвий досвід.

Demeshko T. O. The role of diadgic games and rights in senseary education in children of early age.

Summary. The article substantiates the role and significance of didactic games in the development of sensory in children of early age. In game activities, children more fully and accurately perceive objects used in it, forming spatial and temporal representations; the child learns to allocate different properties of objects, compare, generalize, comprehend, perceive, distinguish from others and determine the actions with them. The main elements that simultaneously provide the didactic game of forms of learning and play are the didactic and gaming tasks, rules, action games, and result.

Key words: didactic game, sensory development, autodidacticism, perception, sensory experience.

Актуальність. Через вивчення світу природи та предметного світу, створеного руками людини, сенсорне виховання вирішує завдання не лише розвитку чуттєво-перцептивної сторони особистості дитини, а й сприяє процесу формування повноцінної особистості. В наш час, коли новітні технології заповнили практично всі сфери людського життя, призвівши до небезпеки появи нової проблеми сучасності, як сенсорна депривація серед дітей, гостро встає питання правильної

організації та впровадження в освітній процес закладів дошкільної освіти сенсорного виховання. Проблема сенсорного розвитку дітей раннього віку характеризується недостатньою увагою до цієї складової їх всебічного, психо-фізичного розвитку в системі дошкільної освіти. Недостатньо використовується потенціал ігрової діяльності як основного виду діяльності дітей раннього віку, що є одним з найефективніших засобів виховання сенсорної культури.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. На освітньо-виховну цінність сенсорного виховання вказували науковці: Л. Венгер, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Зінченко, Я. Коменський, М. Лісіна, М. Монтессорі, В. Мухіна, М. Поддьяков, Н. Сакуліна, О. Усова, Є. Фльоріна та ін. Сьогодні в Україні проблемою сенсорного виховання займаються педагоги та психологи: З. Дорошенко, Т. Маркова, Н. Маліновська. Вивченням сенсорного розвитку дітей раннього віку займалися науковці Н. Аксарінова, Л. Голубева, Н. Денисова, М. Кістяківський, Н. Кащук, Н. Щелованова та інші. Використання ігор в сенсорному вихованні досліджували В. Горкун, М. Кравченко, М. Кушнірук.

Мета статті: обґрунтувати доцільність застосування дидактичних ігор для сенсорного розвитку дитини раннього віку.

Виклад основного матеріалу. Важливе значення для розвитку сприймання і спостережливості в ранньому і дошкільному віці має гра, в якій створюються сприятливі умови для формування багатобічного уявлення про предмети, об'єкти, явища оточуючого світу. В ігровій діяльності діти повніше і точніше сприймають використовувані в ній об'єкти, в грі формуються просторові й часові сприймання, тривалість і послідовність навколишніх явищ. В грі дитина навчається виділяти різні властивості об'єктів, відносити їх до певних груп, порівнювати, узагальнювати, осмислено сприймати, виокремлювати від інших та визначати дії з ними [3].

Для правильної організації ігрової діяльності необхідно враховувати індивідуальні особливості дітей. З огляду ігрової активності дітей А. Бузова виділяє декілька типів:

Діти першого типу дуже активні, рухливі. Вони охоче включаються в гру. Для таких дітей важкими виявляються правила, які стримують їх активність. При проведенні гри дорослому необхідно показати важливість дотримання правил, і зробити так, щоб діти отримали задоволення від їх виконання. Діти другого типу найбільш боязкі, обережні. Вони зазвичай не відразу розуміють суть гри. Ні в якому разі не треба змушувати таку дитину брати на себе

активну роль, поки вона не буде готова до цього. Не можна насильно змушувати дитину робити те, що вона не хоче, до чого ще не готова. Завдання вихователя – зацікавити малюка, захопити його корисним заняттям, підтримати найменші успіхи. Доброзичливість, сюрпризність є значно більш ефективними засобами в роботі з дітьми [1, с. 13].

Для того, щоб гра приносила дитині максимальну користь, необхідно дотримуватись нескладних правил: тривалість гри повинна відповідати віковим особливостям дітей; не слід починати гру не задовго до сну, або перед вживанням їжі; заздалегідь підготуйте до гри всі необхідні матеріали; не намагайтесь примусити дитину засвоїти більше, ніж вона зможе [4, с. 301].

У дидактичній грі, як формі навчання, взаємодіють навчальна (пізнавальна) та ігрова (цікава) сторони. Відповідно до цього вихователь одночасно навчає дітей і бере участь у їхній грі, а діти, граючись, навчаються. Здатність дидактичної гри навчати і розвивати дитину через ігровий задум, дії і правила О. Усова визначає як автодидактизм [6].

Для того щоб дидактичні ігри впливали на сенсорний розвиток і задовольняли інтереси дітей, вихователь повинен добирати їх відповідно до програми закладу дошкільної освіти для кожної вікової групи, враховуючи пізнавальний зміст, ступінь складності ігрових завдань і дій.

Дидактична гра має сталу структуру, що відрізняє її від інших видів ігрової діяльності. Основними елементами, які одночасно надають їй форми навчання і гри, є дидактичні та ігрові завдання, правила, ігрові дії, результат. Кожна дидактична гра має специфічне дидактичне завдання, що відрізняє її від іншої. Ці завдання обумовлені передбаченим програмою навчальним і виховним впливом педагога на дітей [5]. Правила кожної дидактичної гри обумовлені її змістом та ігровим задумом, вони визначають характер і способи ігрових дій дитини, організують і спрямовують її стосунки з іншими дітьми, спонукають дошкільника керувати своєю поведінкою, оскільки йому часто доводиться діяти всупереч безпосередньому імпульсу. Основою, сюжетною канвою дидактичної гри

є ігрові дії, завдяки яким діти реалізують свої ігрові задуми. Без підпорядкованих певним правилам дій неможлива гра. Увага дитини в грі спрямована на розгортання ігрової дії, а захопленість ігровою ситуацією є передумовою мимовільного розв'язання дидактичного завдання. Завдяки ігровим діям і правилам дидактичні ігри, що використовуються на заняттях, роблять навчання цікавішим, сприяють розвитку довільної уваги, формуванню передумов для глибокого оволодіння змістом передбаченого програмою матеріалу. Функціонально всі види дидактичних ігор зорієнтовані на те, щоб навчати і розвивати дітей через ігровий задум. Ця їх автодидактична властивість зумовлює особливості роботи педагога щодо використання ігрових прийомів у розвитку дитини. За вмілого використання гра стає незмінним помічником вихователя [6].

Під час ігор у дитини виробляються важливі якості, необхідні для успішного

розумового розвитку. У дітей виховується здатність зосередитися на тому, що їм показує і говорить дорослий. Варто пам'ятати, що ігри повинні створювати у дітей гарний настрій, викликати радість [2, с. 296].

Висновки. Дидактичні ігри займають визначне місце в процесі сенсорного виховання дітей раннього віку. Для ефективного використання різних дидактичних ігор необхідно враховувати індивідуальні, вікові особливостей дітей. Кожна ігрова діяльність має нести радість, ні в якому разі не можна змушувати дітей грати в ігри, якщо вони цього не хочуть. Дидактична гра – це одна з найефективніших ігрових діяльностей саме в сенсорному вихованні дітей раннього віку, основними завданнями якої є: сформулювати знання про еталони та навички сенсорно-перцептивних дій та урізноманітнити освітньо-виховний процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бурова А. Дидактичні ігри : організація та керівництво. *Дошкільне виховання*. 2002. №7. С. 12–14.
2. Клименко Р. Сенсорний розвиток молодших дошкільників у безпосередньо освітній діяльності. *Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти* : збірник науково-методичних праць. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 292 – 299.
3. Костюк Г. С. Сприймання. Психологія. К. : Рад.школа, 1961. С. 147-177
4. Поніманська Т. І., Дичківська І. М. Дошкільна педагогіка. Практикум : реком. МОНУ як навч. посібн. для студ. ВНЗ. 2-ге вид. Київ : Слово, 2007. 352 с.
5. Столяренко Л. Д. Основы психологии. Ростов-наДону : Феникс. 2002. 312 с.
6. Усова А. П. Педагогіка і психологія сенсорного розвитку і виховання дошкільника. Теорія і практика сенсорного виховання в дитячому саду. Київ, 2008. 371 с.

УДК 325.3:76

Земський О. Б.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СІМЕЙ, ЯКІ ОПИНИЛИСЯ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

КУ «Мелітопольський центр СНІД» ЗОС, м. Мелітополь, Україна

Анотація: У статті розглядаються основні особливості організації соціально-педагогічної роботи, а саме визначено завдання, напрями, складові та моделі роботи соціального педагога із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Ключові слова: сім'ї, які опинилися в складних життєвих обставинах, соціально-педагогічна робота.

Zemsky O. B. Social and pedagogical supply of family, what have learned in life conditions of living.

Summary: The article deals with the main features of the organization of social-pedagogical work, namely, the tasks, directions, components and models of the work of the social pedagogue with families who were in difficult life circumstances.

Keywords: families who find themselves in difficult living conditions, socio-pedagogical work.

Актуальність. Потреба у кваліфікованих фахівцях соціальної сфери зумовлена необхідністю реалізації сучасної політики держави, створення сприятливих умов для всебічного розвитку сім'ї та кожного з її членів, розробки та впровадження інноваційних технологій підтримки та посилення ролі сім'ї як первинного осередку суспільства. Саме тому соціально-педагогічна робота із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах потребує впровадження новітніх технік і методик роботи з даною категорією населення. Про актуальність обраної теми свідчить тенденція збільшення сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах. З огляду на це особливої уваги набуває вивчення організації роботи соціальних педагогів, спеціалістів соціальних служб, спроможних надати професійну підготовку саме цій категорії населення.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Окремі аспекти соціальної роботи з сім'єю були предметом наукових досліджень як українських (І. Братусь, Т. Веретенко, Л. Віннікова, О. Заболотна, І. Зверева, А. Капська, З. Кияниця, Г. Лактіонова, С. Ничипоренко, Н. Побірченко, В. Поліщук, Г. Попович, І. Трубавіна, Т. Шанскова, П. Шевчук), так і російських (В. Бочарова, М. Галузова, О. Кодатенко, Л. Нікітіна, О. Новак, Л. Оліфіренко, Т. Трегубова, Є. Холостова) науковців.

Метою статті є вивчення особливостей організації соціально-педагогічної роботи із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Виклад основного матеріалу. Соціальний педагог є посередником між сім'єю, державою, громадськими організаціями та законодавчими органами, він виконує свою роботу в межах покладених

на нього функціональних обов'язків і повноважень, його робота є професійною і характеризується через діяльність, функції та систему роботи. Соціально-педагогічна робота з сім'єю, яка опинилася в складних життєвих обставинах – це система взаємодії соціальних педагогів, органів держави, суспільства та сім'ї, спрямована на поліпшення матеріально-побутових умов життєдіяльності сім'ї, розширення її можливостей у здійсненні прав і свобод, визначених міжнародними та державними документами, забезпечення повноцінного фізичного, морального й духовного розвитку усіх її членів, залучення до трудового, суспільно-творчого процесу. Завдання соціального педагога у роботі з сім'єю – це вирішення кризових ситуацій. Крім того, слід звернути увагу і на їх своєчасне попередження.

Основними завданнями соціально-педагогічної роботи з сім'єю на сучасному етапі є

- виявлення причин і чинників соціального неблагополуччя конкретних сімей і їх потреби в соціальній допомозі;
- визначення і надання конкретних видів і форм соціально-економічних, психолого-соціальних, соціально-педагогічних і інших соціальних послуг сім'ям, що потребують соціальної допомоги;
- підтримка сімей у вирішенні проблем їх самозабезпечення, реалізації власних можливостей по подоланню складних життєвих ситуацій;
- соціальний патронаж сімей, що потребують соціальної допомоги, реабілітації і підтримки;
- аналіз рівня соціального обслуговування сімей, прогнозування їх потреби в соціальній допомозі і підготовки пропозицій по розвитку сфери соціальних послуг;

- залучення різних державних і неурядових організацій до вирішення питань соціального обслуговування сімей [2].

Аналізуючи праці І. Звереві, А. Капської, І. Трубавіної, залежно від специфіки сімей, особливостей їхньої життєдіяльності, зайнятості виявлено такі основні напрями соціально-педагогічної роботи, як: соціальна адаптація, соціальна діагностика, соціальна профілактика, соціальна корекція, соціальна реабілітація, соціальна допомога, соціальний захист, соціальне забезпечення, надання соціальних послуг, соціальний патронаж, соціальне посередництво, підготовка до цивільного життя та організація культурно-дозвіллевої діяльності [2; 3; 5].

У роботі соціального педагога виділяють три головні складові соціально-педагогічної роботи з сім'єю: освітню, психологічну, посередницьку [4, с.131]. *Освітня* – включає в себе два напрями діяльності: допомога у навчанні і вихованні. Соціальний педагог проводить просвітницьку та консультативну роботу, яка базується на попередженні виникаючих сімейних проблем, у вигляді формування педагогічної культури батьків, створення спеціальних виховних ситуацій для вирішення завдань своєчасної допомоги сім'ї з метою зміцнення і найбільш повного використання її виховного потенціалу. *Психологічна* діяльність містить два компоненти: соціально-психологічну підтримку і корекцію. Підтримка спрямована на створення сприятливого мікроклімату у сім'ї у період короткочасної кризи. Корекція міжособистісних відносин відбувається тоді, коли в сім'ї існує психічне насильство над дитиною, яке веде до порушення її нервово-психічного і фізичного стану. *Посередницька* діяльність включає три складові: допомога в організації, координації та інформування. Допомога в організації спрямована на організацію сімейного дозвілля, координація – активізує служби та відомства з вирішення проблеми тієї чи іншої сім'ї, або конкретної дитини. Інформування спрямоване на забезпечення сім'ї інформацією про соціальний захист та підтримку. Така допомога надається кожному члену родини у вигляді консультування. Отже, соціальний педагог покликаний запобігти проблемі,

своєчасно виявити й усунути причини, які сприяють її появі, забезпечити превентивну профілактику різноманітних негативних явищ (морального, фізичного, соціального характеру), відхилень у поведінці людей, їх спілкуванні й таким чином оздоровити мікросередовище, яке їх оточує.

Таким чином, він може використовувати різні моделі допомоги сім'ям, які опинилися в складних життєвих обставинах, залежно від характеру причин, що виникають у родинах. До основних загальнотеоретичних моделей роботи з різними типами сімей відносять: педагогічну модель; психологічну модель; діагностичну модель; соціальну модель; медичну модель [1, с.163].

Педагогічна модель ґрунтується на гіпотезі про нестачу педагогічної компетентності батьків. Суб'єктом скарги у такому випадку найчастіше виступає дитина. Соціальний педагог разом з батьками аналізує ситуацію, накреслює програму заходів. Ця модель носить профілактичний характер. У ній особливо гостру потребу мають проблемні, дисфункціональні сім'ї. Вона спрямована на підвищення психолого-педагогічної культури батьків, розширення і відновлення виховного потенціалу сім'ї, активне включення батьків у процес соціального виховання дітей.

Психологічна (психотерапевтична) модель використовується тоді, коли причини труднощів дитини знаходяться у сфері спілкування, особистісних особливостях членів сім'ї. Модель передбачає аналіз сімейної ситуації, психодіагностику особистості, діагностику сім'ї. Практична допомога полягає у подоланні бар'єрів спілкування та виявлення причин його порушення.

Діагностична модель ґрунтується на припущенні про дефіцит у батьків спеціальних знань про дитину або свою сім'ю. Об'єктом діагностики є сім'я, а також діти і підлітки з порушеннями і відхиленнями у поведінці. Діагностичний висновок може виступати основою для прийняття організаційного рішення.

Соціальна модель використовується у тих випадках, коли сімейні труднощі є результатом несприятливих зовнішніх обставин. У цих випадках окрім аналізу

життєвої ситуації і рекомендацій, є потреба у втручанні зовнішніх сил. Форми роботи у межах цієї моделі спрямовані на підвищення батьківської компетентності. Використовуються лекції і бесіди для батьків з питань сімейного виховання, дискусії, аналіз та обговорення реальних труднощів сімейного виховання, групові форми роботи з батьками, що спрямовані на оволодіння навичками спілкування з дітьми тощо.

Медична модель передбачає, що в основі сімейних труднощів лежать хвороби. Завдання психотерапії – діагноз, лікування хворих і адаптація здорових членів сім'ї до хворих.

За цих умов організація соціально-педагогічної роботи із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах, вимагає від спеціалістів досконалого володіння технологією соціальної роботи, уміння врегулювати негативні процеси специфічними методами і засобами впливу. Для того, щоб соціальний педагог міг

своєчасно надати кваліфіковану допомогу і запобігти дитячим психологічним травмам, він повинен враховувати тип сім'ї, знати чинники, які можуть привести до неблагополуччя, щоб попередити їх.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Соціально-педагогічна робота із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах повинна мати чітку систему організації, взаємодії соціальних педагогів, органів держави, суспільства та сім'ї, використовуючи увесь арсенал знань, умінь, технологій соціально-педагогічної діяльності докладати чимало зусиль у подоланні цієї проблеми.

Перспективу подальшої роботи вбачаємо у вивченні досвіду роботи зарубіжних країн щодо організації соціально-педагогічної роботи із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах та розробці методичних рекомендацій для соціальних працівників та педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Євтух М. Б., Сердюк О. П. Соціальна педагогіка: Підручник. – 2-ге вид., стереотип / М.Б. Євтух, О. П. Сердюк. – К.: МАУП, 2003. – 232 с.
2. Соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах: [метод. посіб.] / І. Д. Зверєва та ін. – К.: Держсоцслужба, 2006. – 104 с.
3. Трубавіна І. М. Соціальний супровід неблагополучної сім'ї. Науково-методичні матеріали / І. М. Трубавіна. – К. : ДЦССМ, 2003. – 86 с.
4. Холковська І. Л. Технологія діяльності соціального педагога: Курс лекцій / І. Л. Холковська. – Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2005. – 247 с.
5. Холостова Е. И. Социальная работа с семьей: [учебн. пособие] / Е.И. Холостова – М.: Издательство «Дашков и Ко», 2006. – 212 с.

УДК 902.2 (477.44)

Золотавін Т.С.

ПРОБЛЕМАТИКА АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Крилова А.М., кандидат історичних наук, доцент

Анотація: Стаття містить в собі інформацію про сучасний стан археології Вінничини, розкриває основні проблеми археології краю, що виникли в умовах ХХІ ст. Формує цілісну, чітку дослідницьку картину стосовно нагальних проблем, а також пропонує можливі методи їх вирішення.

Ключові слова: археологія, старожитності, пам'ятка, розкопки.

Zolotavin T.S. Problemming archaeological researches of vinnysk region.

Summary: The article contains information on the current state of archeology of Vinnytsya, revealing the main problems of the archeology of the region that arose in the twenty-first century. It forms a coherent, clear research picture of pressing issues, as well as suggests possible methods for solving them.

Keywords: archeology, antiquities, monument, excavations.

Актуальність. Вивчення історії та проблематики археологічних досліджень Вінничини в XXI столітті, як одного з факторів археологічного самопізнання, є однією з найскладніших і, майже не розробленою на теперішній час галуззю в сучасній археології. До сьогоднішнього часу дана проблема не знайшла свого повного і логічного відображення в спеціальних історичних дослідженнях, а ні в безпосередньо присвячених даному питанню, а ні тих, що лише поверхнево торкалися даної проблематики матеріалів на сьогоднішньому етапі не було.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Звернувшись до історіографічних джерел, що стосуються розглядуваної проблеми, стає зрозуміло, що вона почала складатись ще в другій половині XIX століття, саме в той період, коли археологія почала формуватися, як повноцінна наука, хоча перші спроби були зроблені значно раніше, вони не мали комплексного наукового характеру, так як проводились, в основному, не фахівцями, а більшість матеріалів просто не збереглися.

Об'єкт дослідження – чинники та фактори, які впливають на розвиток археології у Вінницькій області.

Предмет дослідження – стан археології Вінничини у XXI столітті.

Мета – дослідити та виявити основні чинники, що зумовили сучасні проблеми археології у Вінницькій області в умовах XXI ст., надати альтернативні варіанти вирішення актуальних проблем.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи ступінь вивченості проблеми в наукових джерелах цього періоду, можна відзначити ряд груп фундаментальних напрацювань, які стали базою для подальшого вивчення. Вони фіксують головні етапи та проблеми в осмисленні основних проблем у становленні вітчизняної

археології та Вінничини зокрема. Спроби огляду даного питання робилися в науці ще з середини XIX ст. О. О. Спіциним, В. Г. Тизенгаузен, згодом – В. Антоновичем, І. Ч. Зборовським, Р. І. Виєжаєвою, С. С. Гамченко, М. І. Артамоновим. Особливої уваги заслуговує фундаментальна робота Ю. Й. Сіцінського, котрий в 1901 році зумів опублікувати знамениті «Труды XI Археологического съезда в Киеве», де зокрема, містилась археологічна карта Подільської губернії. Тоді ж частково було порушено питання щодо збереження історичних пам'яток Південно-Західної частини Російської імперії. Більша частина досліджень в регіоні проводилась вже після Другої світової війни, характеризують цей період роботи С. М. Бібікова, П. І. Хавлюка. Однак роботи в цілому не несли систематичного та комплексного характеру: археологічні розвідки і розкопи проводились в основному лише в місцях майбутніх великих будівництв, таких як Дністровська ГЕС тощо, а проблематика археологічних досліджень так і залишалась відкритим питанням [1; 2; 3; 5; 10].

Регулярних систематичних досліджень в галузі матеріальних старожитностей так і не було реалізовано. Проте, в цілому, період з кінця XIX – початку XXI ст. вважається великим кроком вперед як в археологічній сфері, так і методології вивчення та збереження пам'яток краю. Багато вітчизняних істориків, археологів, теоретиків, таких як М. Ю. Відейко, М. Л. Макаревич, Т. М. Мовчанівський, М. Я. Рудинський, І. В. Фабріціус та ін., звернулися тоді до питань теорії та історії своєї галузі пізнання минулого. В їх працях були висвітлені найважливіші аспекти тогочасного історичного знання, ключові методики, підходи, схеми налагодження роботи. Однак, значна частина праць була втрачена в ході революційних подій 1917-го року, військових

дій 1941-1945 рр., що значно уповільнило подальше просування даного питання [3;4;6].

Методологія дослідження опирається насамперед на всебічне вивчення поставленої проблеми з подальшими умовами її вирішення, використовуючи при цьому порівняння, описи та аналіз проблемних факторів, що дає змогу внести концепційно нові ідеї щодо подальшого розвитку археології в мінливих умовах ХХІ століття:

1) будь-яка сучасна наука неможлива без підтримки держави;

2) замість розуміння «археологія – нерентабельна справа» має бути сформована теза «історія, що працює», тобто використання історичних об'єктів як регіональних центрів туризму з подальшим залученням інвестицій та самозабезпечення;

3) на першому плані має бути не рятівна археологія з безсистемним характером, а повноцінні, комплексні історичні дослідження, які дозволять в повній мірі відтворити історичне минуле регіону [9].

Вивчення і аналіз уже відомих джерел показує, що більшість історичних досліджень

Вінничини, систематизація та оптимізація археологічної практики були зроблені ще в ХХ ст., сьогодні ж дана проблематика стоїть особливо гостро і потребує негайного вирішення, як це і належить кожній європейській державі, якій небайдужа власна історія [7;8].

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Дослідження проблем археології Вінницької області вкотре підтверджує той факт, що на сьогоднішній день питання збереження історичного минулого в Україні залишається досить гострим, більше того – критичним і, потребує негайного розв'язання, адже матеріальна історія – це основа історичного пізнання, втративши яку, країна втрачає свій міжнародний авторитет. Запропоновані варіанти вирішення поставлених проблем дають можливість для здійснення подальших теоретичних та практичних досліджень і, зрештою, досягти поставленої цілі – розв'язати ключові проблеми, подолавши законодавчі, фінансові і політичні бар'єри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Бажан М. П. Українська радянська енциклопедія: у 12-ти т., редкол.: О. К. Антонов та ін. – 2-ге вид. – К.: Головна редакція УРЕ, 1974-1985.
2. Богдашина О. М. Критика історичних джерел в українській історіографії / Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. Думка, 2009. – Т. 5: Кон – Кю. – 396 с.
3. Винокур І. С., Телігін Д. Я. Археологія України. – К.: Вища школа, 1994.
4. Винокур І. С., Телігін Д. Я. Археологія України: підручник для студ. Історичних спеціальностей вищ. навч. закл., 2-е вид. доп. і перероб. – Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2005. – 480 с.
5. Гаврилюк Н.О. Словник-довідник з археології. – Київ: Наукова думка, 1996. – 430 с.
6. Домбровський О. Г. Вінницька область / Енциклопедія сучасної України: у 30 т. / редкол. І. М. Дзюба та ін.; НАН України. – Київ, 2003-2016.
7. Мінк Ж. Політика пам'яті / Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011. – 570 с.
8. Мазенцева Г.Г. Дослідники археології України: енциклопедичний словник-довідник. - НАН України. – Чернігів: Сіверянська думка, 1997. – 205 с.
9. Роздобудько М. В. Що розповідають та приховують археологічні пам'ятки. – К.: Академперіодика, 2015. – 303 с.
10. Шовкопляс І. Г. Археологічні дослідження на Україні (1917-1957). - Київ, 1957.

Круглик А.С.

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Меркулова Н. В., кандидат педагогічних наук, старший викладач

Анотація: У статті розкрито проблему адаптації дітей з особливими освітніми потребами до умов загальноосвітньої школи; проаналізована взаємодія структури допомоги сучасного загальноосвітнього навчального закладу; схарактеризовано сутність та принципи професійної діяльності вчителя з цією категорією дітей; теоретично обґрунтовані ознаки успішної адаптації дітей до загальноосвітньої школи.

Ключові слова: інклюзивне навчання, інклюзія, адаптація..

Kruglik A. Problems of adaptation of children with special educational needs in secondary school

Summary. The article reveals the problem of adaptation of children with special educational needs in the conditions of secondary school; analyzes the interaction of the structure of assistance of a modern educational institution; describes the essence and principles of professional activity of teachers with this category of children; theoretically justified signs of successful adaptation of children to secondary school.

Key words: inclusive education, inclusion, adaptation.

Актуальність. Адаптація дітей з особливими потребами до різни видів соціально-значущої діяльності на сьогоднішній день є найактуальнішою проблемою. Важливими є дослідження, які безпосередньо пов'язані з адаптацією дітей до навчальної діяльності у початковій та вищій школах, адже саме ці періоди, визначають подальшу долю та професійне становлення особистості. Ігнорування проблем адаптації осіб, що мають деякі порушення, з боку вчителів та батьків, зумовлює труднощі їх подальшого життя та спілкування.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проаналізувавши велику кількість досліджень, ми помітили, що вчені акцентують свою увагу саме на шкільній адаптації дітей з особливими потребами. Великий внесок у розвиток та популяризацію цієї проблеми, внесли такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як А.Й. Капська, Е.Р. Ярська-Смірнова, В.В. Тесленко, О.І. Мовчан, Н.О. Мирошніченко, та ін.

Мета статті – проаналізувати та теоретично обґрунтувати проблему адаптації дітей з особливими потребами до умов

сучасного загальноосвітнього навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Створення сприятливого інклюзивного освітнього середовища є одним із пріоритетних напрямів сучасної української політики. На прикладі більшості країн світу, в Україні почала працювати концепція інклюзивної освіти, яка застосовується до людей з особливими потребами. Нажаль, таких людей на сьогоднішній день налічується майже 6% від загальної кількості українців. Тому ми вважаємо, що актуальність нашого дослідження, зумовлена прикрою тенденцією до зростання кількості дітей, які потребують спеціально організованої освіти, яка б сприяла їхній соціальній адаптації та в майбутньому інтеграції в суспільне життя [3, с. 14].

Кожна дитина – особлива, і незалежно від стану свого здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, вона має право на повноцінне життя, освіту, якість якої, ні в якому разі, не повинен, відрізняється від якості освіти решти людей. Саме цей принцип, ми вважаємо, повинен бути основним в організації інклюзивного

навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Інклюзивне навчання – це комплексний спеціально-організований процес забезпечення доступу до якісної освіти дітям із особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання в загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей. Метою інклюзивного навчання є реалізація права дітей із особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізація та інтеграція в суспільство, залучення сім'ї до участі в навчально-виховному процесі [4, с.33].

Однією з головних проблем сучасного інклюзивного навчання є важкість пристосування дітей з особливими освітніми потребами до умов загальноосвітньої школи. Адаптація до школи – це докорінна перебудова всіх психологічних процесів дитини при переході до організованого шкільного навчання. Необхідність налагоджувати і підтримувати взаємостосунки з педагогами і однолітками в ході спільної діяльності вимагає розвинених навиків спілкування, як самої дитини так і оточуючих. Вченими доведено, що діти, які мають достатній досвід спілкування, з розвинутою мовою, сформованими пізнавальними мотивами і умінням регулювати свою поведінку, легко адаптуються до шкільних умов. Утруднення, що виникають унаслідок недостатньої готовності до школи, можуть бути причиною дезадаптації дитини. Щоб цього не сталося батькам та педагогам, ще до вступу у загальноосвітній навчальний заклад потрібно готувати дитину до нових умов, в які вона попаде.

Ми з'ясували, що адаптація до нових умов пізнавальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами залежить від:

- актуальності освітнього рівня дитини (знань, умінь, навиків), одержаних в дошкільній установі або в домашніх умовах;
- інтелектуального розвитку;
- від того, як дитина змогла оволодіти уміннями і навиками учбової діяльності
- від сформованості творчої уяви;

- комунікативних здібностей (уміння спілкуватися з дорослими, однолітками).

- допитливості як основи пізнавальної активності.

В значній мірі педагогічна підтримка дітей з обмеженими можливостями і є та допомога, що забезпечується спільними педагогічними зусиллями із залученням широкого кола фахівців (лікарів, психологів, соціальних педагогів, дефектологів, логопедів і інших), їх взаємопов'язана робота робить вагомий внесок в допомозі дітям з особливими потребами.

Педагогічна допомога має свої витoki з головних проблем дитини, що має певні відхилення в здоров'ї, і реалізується з позицій соціально-педагогічної діяльності, яка визначається як "безперервний педагогічно організований процес соціального виховання з урахуванням специфіки розвитку особистості людини з особливими потребами на різних вікових етапах, в різних шарах суспільства і за участю всіх соціальних інститутів і всіх суб'єктів виховання і соціальної допомоги" [1, с.19].

В загалі система педагогічної підтримки в процесі навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами повинна базуватися на наступних принципах:

- принцип взаємодії з батьками;
- принцип взаємозв'язку в роботі фахівців;
- принцип компетентності;
- принцип поєднання індивідуального підходу з груповими формами роботи;
- принцип щоденного обліку психофізичного стану дитини при визначенні об'єму і характеру занять, що проводяться з ним;
- принцип поєднання роботи по розвитку порушених функцій і формування прийомів їх компенсації.

- принцип пріоритетного формування якостей особи, необхідних для успішної соціальної адаптації і інтеграції;

До ознак успішної адаптації дітей з особливими потребами до навчання в загальноосвітній школі належать:

- Задоволеність дитини процесом навчання. Йому подобається в школі, він не випробовує невпевненості і страхів.
- Як легко дитина справляється з програмою. Якщо дитина навчається у

звичайній школі, а не в інклюзивному класі та її програма традиційна, вона може зустрітися з певними проблемами у навчанні, в цей важкий для неї момент необхідно підтримати її та не варто критикувати за повільність у виконанні завдань і тим паче не слід порівнювати її з іншими дітьми [2, с.76].

- Ступінь самостійності дитини при виконанні ним навчальних завдань, готовність вдатися до допомоги дорослого лише після самостійних спроб виконати завдання. Найчастіше батьки дуже старанно "допомагають" дитині, що зазвичай викликає протилежний ефект. Учень звикає до сумісного приготування уроків і не хоче робити це поодиночці. Тут краще відразу позначити межі вашої допомоги і поступово зменшувати їх.

- Але найважливішою, на наш погляд, ознакою того, що дитина повністю освоїлася

в шкільному середовищі, є його задоволеність міжособистісними відносинами – з однокласниками і вчителем.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Отже, державі слід інтенсивніше впроваджувати інклюзивну освіту та вводити нові інтерактивні та особистісно-орієнтовані методи навчання, що в майбутньому забезпечать розвиток освіченої нації. Особливу увагу в інклюзії потрібно приділяти взаємопов'язаній роботі батьків, педагогів, соціальних педагогів та психологів, для досягнення найкращого прогресу навчання дітей з особливими освітніми потребами.

У подальших наукових роботах ми зосередимо свою увагу на специфіці створення інклюзивних класів та вмінню педагога згуртувати колектив на основі толерантності та взаємодопомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дуликов В.З. Социально-культурная работа за рубежом: Учебное пособие/ В. З. Дуликов. - М.: МГУКИ, 2003. – 97с.
2. Капська А.Й. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з обмеженими функціональними можливостями /А.Й. Капська. – К.: ДЦССМ, 2003. – 146 с.
3. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія/А.А. Колупаєва. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.
4. Мирошніченко Н.О. Умови інтеграції осіб із функціональними обмеженнями у суспільство /Н.О. Мирошніченко // Соціальна робота в Україні. – 2005. – № 2. – С. 63 – 69.

УДК

Кузюк І. А.

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Миколаївський національний університет імені В.Сухомлинського, м. Миколаїв

Науковий керівник – Париук С. М., доктор філософії в галузі освіти, доцент

Останнім часом велике значення в навальному процесі приділяється саме розвитку творчих здібностей дитини. Проблема творчого розвитку особливості школяра не є новою, вона має глибокі корені. Я. Коменський, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, К.Ушинський та інші охарактеризували сенситивність дітей молодшого шкільного віку до творчості,

зокрема художньо-образної. І. Бех, Л. Виготський, В. Давидов, О. Леонтьєв довели, що молодший шкільний вік є періодом найінтенсивнішого креативного становлення. Б. Ананьєв, Р. Арнхейм, Н. Брюсова, Т. Шпікалова дійшли висновку, що образотворче мистецтво- унікальний навчальний предмет, який надає учням багато можливостей для творчої самореалізації,

розвитку образно-асоціативного мислення, уяви, фантазії. Останнім часом все більш популярними стають дослідження дитячого малюнка школяра. На думку М. Яремків та О. Кругляка, «Образотворче мистецтво – це вид пластичного мистецтва, що поєднує живопис, скульптуру й графіку. Образотворче мистецтво відображає дійсність у наочних, зорових образах. Завдяки методам узагальнення, типізації, уяві художника образотворче мистецтво естетично розкриває тимчасовий розвиток подій, духовний вигляд, переживання, думки, взаємини людей, втілює суспільні ідеї» [4, с.11].

Аналіз діючих програм для чотирирічної початкової школи і вивчення досвіду практиків розкривають широкі можливості для інтеграції навчального матеріалу з багатьох предметів. Найбільший інтегративний потенціал містять мистецькі дисципліни, зокрема образотворче мистецтво, оскільки саме образотворча діяльність є найближчою і найзвичнішою для дитини молодшого шкільного віку. Через малюнок набувається вміння відкрито і без страху виражати власні почуття, бо саме образотворча діяльність тут є синтезуючим, конструктивним, об'єднуючим й інтегруючим засобами, від яких залежить внутрішній світ особистості.

Ось наприклад, у педагогічній літературі творча особистість розглядається як індивід, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового, оригінального. Для творчої особистості творча діяльність є життєвою потребою, а творчий стиль поведінки – найбільш характерним. Головним показником творчої особистості, її найголовнішою ознакою вважають наявність творчих здібностей, які розглядаються як індивідуально-психологічні здібності людини, що відповідають вимогам творчої діяльності та є умовою її успішного виконання. Саме на уроках образотворчого мистецтва з'являється реальна можливість навчити дитину бачити навколишній світ, і бачити його по-своєму, не переказувати чужих думок, а мати власні думки й переконання. У кожній людині від природи закладені величезні можливості. Засоби розвитку творчих здібностей учнів різноманітні. Зокрема розвитку творчих

здібностей учнів різноманітні. Зокрема вони реалізуються за варіантами:

- діалог «учитель – учень»;
- діалог «учень – учень»;
- діалог «учень – учитель».

Розвиваючи творчі здібності учнів, сучасні вчителі дотримуються певних принципів в організації навчання:

- принцип зв'язку з життям;
- принцип саморозвитку;
- принцип оптимального поєднання індивідуальної та колективної форми навчально-творчої діяльності;
- принцип віри у власні сили і можливості дитини.

Художньо-творча діяльність властива дітям з добре розвиненою фантазією, або з високим рівнем пізнавально-творчої активності. Важливим для розвитку художньо-творчої діяльності молодших школярів є саме пізнавально-творча діяльність, адже пізнання навколишнього світу є ключовим фактором розвитку фантазії, яка в свою чергу сприяє розвитку творчості молодшого школяра.

Виникає такий ланцюжок: пізнавально-творча діяльність – фантазія – художньо-творча діяльність. Розглянемо кожен ланку ланцюжка окремо.

Пізнавально-творча активність молодших школярів зумовлює собою успіх навчально-виховного процесу, обумовлює рівень розумового і творчого розвитку особистості молодшого школяра.

Широкі можливості для розвитку пізнавально-творчої активності дітей представляють уроки образотворчого мистецтва. Це пояснюється тим, що специфіка занять образотворчим мистецтвом потребує, з одного боку, творчої активності, постійної роботи думки, уяви, самостійності, ініціативи; з іншого боку для занять образотворчим мистецтвом характерна яскраво виражена естетична направленість (як за формою, так і за змістом) [1].

Виховання пізнавально-творчої активності у молодших школярів означає перш за все розвиток у них потреби безперервно пізнавати світ і творчо використовувати отримані знання в своїй діяльності. В цьому відношенні розвиток

потреб служить тією умовою, яка забезпечує розвиток особистості школяра.

Особливо важливо, щоб молодші школярі самостійно вирішували композиції декоративних та тематичних малюнків. Для залучення уваги дітей до цих видів малювання, для активізації творчої думки ефективними засобами є попередні роботи (спостереження, начерки, замальовки, робочі ескізи, різні способи декоративної стилізації) і усний опис вчителем одного-двох (приблизних) варіантів композиції.

Необхідно давати школярам завдання виконувати малюнки на вільні теми, що змушує їх проявляти максимум самостійності та творчої активності.

Кожній дитині властива, в тій чи іншій мірі, бурхлива фантазія. Саме вона починає працювати після спостереження дитиною будь-якого предмета, явища, твору мистецтва тощо. Фантазія часто є синонімом з уявою. В нашому випадку принципово точним буде саме термін «фантазія». Уява – конструктивне, хоча не обов'язково творче вживання минулого чуттєвого досвіду, оживленого як образи у даному досвіді на ідейному рівні, яке у своїй структурі не є відтворенням пережитого в минулому, але новим формуванням матеріалу, що походить з минулого досвіду. Таке визначення подає Джеймс Древер. В той час як Академічний тлумачний словник подає трактування терміну «фантазія» як творча уява або витвір уявлення. Отже, фантазія – це створення нових образів на основі колись сприйнятого. Саме в цьому сенсі фантазія – це компонент творчої діяльності.

Велику виховну дію надає заохочення дітей за самостійний вибір теми, сюжету

малюнка, за оригінальну композицію, швидке і разом з тим грамотне й виразне виконання малюнків.

Засобом, що сприяє розвитку творчих здібностей молодших школярів є самостійні спостереження учнями природи, архітектурних об'єктів, творів мистецтва тощо. Пізнавально-творча активність дитини заснована на її спостереженнях. Спостереження являє собою цілеспрямоване сприйняття. Характеризуючись особливою направленістю, наявністю цілі, спостереження є активною формою пізнання навколишнього світу.

Отже, щоб виховати творчу особистість молодшого школяра, перш за все необхідно вчителю самому розвивати в собі творчість, постійно підвищувати професіоналізм, шукати нові шляхи активізації діяльності, оригінальні форми роботи пояснення матеріалу. Йому, в першу чергу, треба удосконалюватись самому, зробити свій урок таким, щоб учні кожного разу дізнавались щось нове, щоб корисне, щоб учні хотіли слухати нову інформацію, виконувати завдання, приймати активну участь в ході уроку та цікавились новою інформацією з теми уроку у позаурочний час.

Вчитель на уроках образотворчого мистецтва має завжди прагнути створити творчу позитивно активну атмосферу, як справжній чарівник-казкар, повинен обгорнути дітей своєю природною щирістю, доброзичливістю, особливим артистизмом, витонченим розумінням прекрасного й глибокою повагою до вихованців та результатів їхньої творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кузин В.С. Методика проведення образотворчого мистецтва в 1-3 класах – М., 1986.
2. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі. – Х.: Ранок, 2006. – 255 с., іл.
3. Савченко О.Я. Навчання і виховання учнів 1-4 класів. – К: Початкова школа, 2005. – 638с.
4. Яремків М.М., Кругляк О.Я. Мистецтво: види, жанри. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 80., іл.

Макарушко М.

ІСТОРІЯ ВОДНИХ ШЛЯХІВ УКРАЇНИ В ХVІІІ - НА ПОЧ. ХІХ СТ.

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Крилова А.М., кандидат історичних наук, доцент

Анотація: У статті розкриваються питання розвитку водних шляхів України, як частини загальної транспортної мережі. Висвітлюються соціально-економічні передумови розвитку водних шляхів та їх роль у транспортуванні вантажів. Розглядається кадровий склад робітників портів та особливості лоцманської служби.

Ключові слова: водні шляхи, Дніпро, лоцман, торговий флот, робоча сила.

Makarushko M. History of waterways of Ukraine in XVIII - the beginning of XIX c.

Summary. The article systemized the information about development of waterways of Ukraine as part of the common transport network. The socio-economic background of the development of waterways and their role in the transportation of goods is highlighted. The staffing of the port workers and the features of the pilot (lotzman) service are considered.

Key words: waterways, Dnepr, lotzman, trading fleet, labor force.

Актуальність. Вже давно населені пункти, промисловість і найбільш інтенсивне сільське господарство розміщуються поблизу річок. Це пов'язано з тим, що річкова долина володіє найбільшим з природних ландшафтів різноманітністю природних умов, а також з тим, що в більшості випадків вона утворює більш сприятливе природне базу для виробництва, ніж прилеглі вододіли. Річкові долини проривають гори і височини. За ним в більшості випадків проходять залізничні колії і траси автомобільних доріг. У долинах річок розташовується переважна частина міст.

Річка є найважливіший вузол зв'язку природних процесів, одне з найголовніших ланок в круговороті речовин на Землі, своєрідне «дзеркало» навколишнього середовища, включаючи і зміни, вироблені в ній людською діяльністю.

Саме з цією роллю річки в житті природи і пов'язана та обставина, що вона стала в руках людини могутнім засобом регулювання природних процесів і господарського використання природних сил природи.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Великий практичний інтерес до водних шляхів України зумовив появу значної історіографічної спадщини, що відображає перш за все техніко-економічні сторони функціонування водного транспорту, його основного фонду – судноплавних і

сплавних річок. Автори робіт – державні діячі, економісти, техніки-шляховики, статистики та в деяких випадках історико-географи – відкрили завісу над безпосереднім процесом становлення і розвитку водного транспорту, сучасниками якого вони були. Підвищена увага до вивчення водних шляхів, як потужному природному фактору, призвела до появи значної кількості досліджень, однак вчені не змогли повністю реалізувати можливості, закладені в історико-географічному напрямку історичної науки. При цьому узагальнюючих робіт з історії водних шляхів розглянутого періоду так і не було написано.

У зв'язку із вищезазначеним **об'єкт дослідження** – соціально-економічний розвиток Українських земель в ХVІІІ - на поч. ХІХ ст.

Предмет дослідження – особливості водних шляхів України в ХVІІІ - на поч. ХІХ ст.

Мета – дослідити історію водного транспорту України в ХVІІІ - на поч. ХІХ ст.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічні проблеми, пов'язані з функціонуванням водних шляхів (розвиток засобів транспорту, обсяг і склад перевезень, здійснення транспортно-економічних зв'язків), досліджувалися лише попутно, найчастіше в роботах, присвячених торгівлі [1; 2; 6; 7].

У радянській історичній та історико-географічній літературі проблема функціонування водних шляхів і їх ролі в процесі суспільного виробництва неодноразово привертала до себе увагу дослідників, але так і залишилася до теперішнього часу не розробленою. Історія розвитку шляхів сполучення, зокрема водних доріг, і транспортної промисловості періоду XVIII - початку XIX ст. в цілому не відображена ні в «Нарисах історії СРСР ...», ні в багатотомній історії СРСР [5].

Розподіл перевезень між водним і гужовим транспортом також істотно впливав на формування мережі гужових доріг, які у багатьох місцях виконували роль під'їзних шляхів до водних магістралей. Тому значні зміни в транспортній мережі, зокрема в географії її найважливіших водно-сухопутних вузлів, особливо інтенсивно відбувалися в результаті створення ряду штучних з'єднань Дніпра з річками Балтійського моря.

Широке використання водних шляхів зумовило наявність багатотисячного торгового флоту, розпорошеного серед безлічі судновласників. Склад транспортних засобів, нікому не підвідомчий, відзначався винятковою строкатістю. Типи судів різнилися між собою не тільки по басейнах, але і по річках однієї і тієї ж воднотранспортної системи. Тип того чи іншого судна, що відрізнявся найбільшим набором універсальних судноплавних якостей, з часом виходив за межі «свого району» і отримував розповсюдження на багатьох водних шляхах. При цьому нерідко судно на новому місці, пристосовуючись до існуючих умов, втрачало частину зі своїх первісних характерних рис, але колишня назва за ним зберігалася. На багатьох річках для перевезення вантажів використовувалися плоту, які також мали відмінність в конструкціях. Різноманіття тих судів, які вже не будували, низький технічний стан флоту в цілому, значна частина якого будувалася лише на одну навігацію, нарешті, відсутність стандартизації, особливо необхідної там, де

починали функціонувати штучні водні шляхи зі шлюзами і каналами, робило транспортування вантажів, і перш за все на далекі відстані, дуже важкою.

На окремих ділянках Дніпровського басейну, в залежності від судноплавних умов і місцевих особливостей, вживалися також різні типи суден. У верхів'ях Дніпра (від Дорогобужа до Орші) найбільшого поширення мали малогабаритні лайби і човни [3].

Соціально-класова структура робочих водного транспорту формувалася під впливом соціально-економічних і історичних чинників і відображала основні закономірності суспільних відносин. Велика воднотранспортна мережа, зосереджена на величезному просторі по районах з різним рівнем економічного розвитку, зумовила також і територіальну специфіку формування ринку робочої сили. Тому всі аспекти соціально-класової структури, а також професійного складу робочих водного транспорту досить чітко прослідковуються по регіонах, тобто по найбільших воднотранспортних басейнах і окремим магістральним водними шляхами.

Благополучна провідка судна по річковому шляху вимагала, крім бурлак, ще ряд категорій працівників певної кваліфікації - лоцманів, водолівів, завезених кормщиків і деяких інших, менш значних.

При цьому лоцман за усталеними традиціями, завдяки великим професійним знанням займав особливе становище [4].

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку.

Еволюція водних шляхів, під якою мається на увазі поліпшення їх судноплавних умов, освоєння нових ділянок річок для судноплавства і сплаву, створення між басейновим з'єднань, перебувала під значним впливом соціально-економічних чинників, і перш за все такого, як територіальний поділ праці. В даному випадку цей вплив виражався через стан зовнішньої і внутрішньої торгівлі, через розміщення різних галузей виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вольский М. Очерк истории хлебной торговли Новороссийского края с древнейших времен до 1852 г. – Одесса, 1854. – 305 с.

2. Гроссул-Толстой П. Торговля на Днестре. – СПб., 1875. – 198 с.
3. Днепр и его система. – Киев, 1908. – 40 с.
4. Иловайский А.С. Днепровские лощаны. – Киев, 1910. – 25 с.
5. Очерки истории СССР: Период феодализма. Россия во второй половине XVIII в. – М., 1956. – 234 с.
6. Савельев Е.П. Очерки по истории торговли на Дону. Новочеркасск, 1904. – 78 с.
7. Скальковский А.А. Ростов на Дону и торговля Азовского бассейна, 1749-1863 гг. [Б. м.], – 1865 – 1866. – 134 с.

УДК 37.013:7

Манченко Ю. А.

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ І ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ УЧНІВ ДИТЯЧИХ ХУДОЖНІХ ШКІЛ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Запорізька дитяча художня школа, м. Запоріжжя, Україна.

Анотація: у статті розглядаються проблеми сучасних дітей і підлітків та потенціал сучасних технологій художньої освіти в їх вирішенні. Пропонується для розвитку пізнавальних здібностей використовувати метод проектів і засоби малюнку, для розвитку емоційної сфери - арт-технології.

Ключові слова: художня освіта, арт-технології, метод проектів, художній образ.

Yu. A. Manchenko Y. Development issues and formation of the creative individuality of children's artist schools in the modern world.

Summary: The article deals with the problems of modern children and adolescents and the potential of modern technologies of artistic education in their solution. It is offered for the development of cognitive abilities to use the method of projects and means of drawing, for the development of emotional sphere - art technology.

Key words: artistic education, art technology, project method, artistic image.

У сучасному світі, коли ставиться питання про всебічний розвиток підростаючого покоління, художня освіта є одним з найважливіших способів розвитку і формування цілісної особистості, в рамках якого відбувається розвиток духовності, творчої індивідуальності, інтелектуального і емоційного багатства. Мистецька освіта здійснюється в дошкільних, шкільних освітніх установах, а також в позашкільних установах культури і мистецтва. Педагоги відзначають, що сучасні школярі часто стикаються з низкою проблем, які неможливо вирішити в рамках загального навчання.

Однією з основних проблем є проблема засвоєння знань. З одного боку, відбувається перенасичення інформаційного простору дітей і підлітків (знання, одержувані в школі,

в гуртках, ЗМІ, Інтернеті і т.д.), з іншого боку організм дитини не може засвоїти весь обсяг знань в повному обсязі. Ця проблема змушує педагогів художньої освіти звернути свою увагу на розвиток саме тих здібностей дітей, які б сприяли їх самореалізації.

Інша проблема полягає у тому, що багатьом сучасним дітям, не вистачає живого спілкування з батьками, однолітками, друзями, тому Інтернет спілкування стає єдиним способом спілкування. За допомогою нього вони намагаються вирішити свої проблеми, зняти напругу, впоратися з переживаннями. Через це значно знижується рівень соціальної компетентності та самостійності в прийнятті рішень не тільки у дітей молодшого шкільного віку, а й у підлітків [1, с. 8].

Також, однією з проблем сучасних дітей вчені відзначають збільшення числа дітей з емоційними проблемами. Діти страждають підвищеною емоційною збудливістю, часто не справляються з емоційною напругою. Найчастіше це викликано невмінням керувати своїми емоціями. Через що росте емоційний дискомфорт і знижується бажання активних дій.

Для вирішення даних проблем в сучасній мистецькій освіті все частіше використовується потенціал арт – технологій. Образотворча діяльність дитини – один з головних засобів її самовираження, в якому проявляються багато сторін дитячої психіки. Арт - педагогічні технології являють собою організовану вчителем систему взаємодії з дітьми в художній діяльності з приводу створюваних продуктів з метою реалізації основних функцій освіти: розвиваючої, виховної, навчаючої, культурологічної. Мистецька освіта сама по собі передбачає наявність художньої діяльності в процесі освіти, але не є арт-педагогічною технологією. Головна відмінність художньої освіти в тому, що художня діяльність у великій мірі направлена на вирішення професійних завдань (навчити малювати, дати знання в галузі культури і мистецтва), але при цьому так само є можливість використовувати засоби мистецтва для допомоги дитині. Арт - педагогічні технології, спрямовані на вирішення проблем дітей та підлітків, а мистецтво є лише засобом для вирішення проблем.

В останні роки, в мистецькій освіті все частіше стали застосовувати такий засіб, як метод проектів. В ході роботи над проектом можливі різні прийоми вивчення матеріалу, які може вибрати сам учасник. Робота над проектом може проходити як в груповій формі, так і в індивідуальній, при цьому можливе об'єднання більш сильних і слабких учасників, з метою активізації їх роботи. Участь в проекті допомагає дітям з одного боку виконувати роботу у власному ритмі, з іншого, вчить співпраці з іншими дітьми. Як правило робота над проектом передбачає вихід за рамки виконуваних завдань і проводить глибші дослідження. В рамках роботи над проектом відбувається не просте запам'ятовування матеріалу, а що є

найцінніше розуміння досліджуваного матеріалу. Тому знання актуалізуються, конкретизуються, набувають гнучкості, закріплюються, особливо коли відбувається пояснення своєї роботи іншим учасникам проекту. Діти вчаться ставити експерименти, проводити спостереження, виступати з доповідями, організовувати виставки, де в повній мірі можуть продемонструвати свою творчість. Так як творчий проект (арт-проект) дає можливість максимально вільно і нетрадиційно оформити результат своєї творчої діяльності, він допомагає максимально розкритися всім учасникам освітнього процесу і виявити здібності всіх учнів, розвинути креативне мислення, проявити свій творчий потенціал.

Малюнок є ще одним засобом пізнання, за допомогою якого виявляються особливості мислення, уяви, емоційного стану. Малюнок дозволяє найбільш глибоко осмислити явища які цікавлять дитину, події дійсності. Тому, як відомо, кожен дошкільник і молодший школяр із захопленням малює. До початку підліткового віку це захоплення в більшості випадків проходить. Вірність малюванню зберігають, як правило, художньо обдаровані діти. Поширена думка, що до підліткового віку малювання вичерпує свої біологічні функції, його адаптивна роль знижується. Дитина переходить до більш високого рівня абстракції, на перший план виступає слово, що дозволяє з більшою легкістю, ніж малювання, передавати складність навколишнього світу, різноманітних подій і відносин. Проте психологічні дослідження доводять, що в підлітковому віці образотворче мистецтво залишається найважливішим засобом і інтелектуального і психічного розвитку. Аналіз робіт підлітків доводить, що з формуванням задуму, пошуком художнього образу у більшості з них існують проблеми, звідси впливає питання, так яким же чином виправити це положення? Оскільки уявлення – це образи предметів і явищ, в даний момент не сприймаються, але сприйняті раніше в тій чи іншій комбінації, то вони виступають в ролі своєрідного еталона, з яким порівнюються спостереження. Чим ці уявлення яскравіше і багатше, тим достовірніше і переконливіше формується задум майбутнього зображення.

Таким чином, будь-який образ починається з задуму. Чи здатна дитина створити художній образ? Якість зображення дитини розвивається поступово, у міру її дорослішання. Як відомо, діти мають неоднакові задатки, тому і малюнки їх різняться і за художньою виразністю, і за технікою виконання. Дуже часто дитячий малюнок говорить не про здібності дитини, а про ступінь навченості. У малюнках обдарованих дітей та тих які вчаться у ДХШ, відсутні образотворчі штампи, виразні засоби малюнка або живопису вони використовують досить переконливо, саме зображення відрізняється закінченістю і цілісністю. Інші діти, які не навчаються у спеціалізованих художніх закладах, особливо ця тенденція посилюється до підліткового віку, використовують штампи, боячись від них відмовитися (білий сніг, зелена трава, сонце в кутку листа та ін.). У цьому випадку про формування будь-якого образу говорити не доводиться. Повноцінний художній образ виникає не відразу, а поступово, розвиваючись з інтелектуального і образотворчого пізнання дійсності спочатку простих форм, потім більш складних. Тому завдання пошуку образу для учнів цілком посилене. Формування повноцінного уявлення, необхідного для народження композиційного задуму, передбачає тривале і цілеспрямоване сприйняття об'єктів зображення. На початкових етапах навчання це будуть насамперед об'єкти живої і неживої природи. Наприклад, предмети постановок.

Учень повинен вміти абстрагуватися від цих завдань, вчитися поряд з цим вирішувати завдання творчого характеру: побачити в звичайному побутовому предметі образ, незвичайний і оригінальний. Наприклад, викладач, використовуючи в якості об'єкта звичайний чайник, може запропонувати учням через такі засоби виразності, як колір і стилізація форми створити «характер» чайника («киплячий від люті» або «добродушний»), учень повинен оживити неживий предмет. Іншими словами, звичайний предмет натюрмортної постановки виступає тут засобом вирішення різних завдань, як академічних, так і емоційно-образних. У міру дорослішання школяра ці завдання (образні, композиційні, колористичні) повинні, відповідно, ускладнюватися [3, с.24].

Так як рішення даних проблем, на жаль, неможливо здійснити в рамках загальної освіти, необхідно підключати ресурси художньої освіти дітей. Мистецька освіта направлена на розвиток комунікативних навичок дітей і підлітків, розвиває почуття емпатії, співчуття до партнера, емоційності і виразності невербальних засобів спілкування. У процесі художньої діяльності діти не тільки вчаться новим способам спілкування, отримують емоційний заряд, розуміють свою значимість в творчому колективі, а тим самим формують позитивну самооцінку. Гармонізується особистість дитини через розвиток здібностей самовираження і самопізнання в мистецтві [4, с.103].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Методы арт-терапевтической помощи детям и подросткам: отечественный и зарубежный опыт / Под ред. А. И. Копытин. – М.: Когито-Центр, 2012. – 288 с.
2. Никитин В. Н. Арт-терапия: Учебное пособие / В. Н. Никитин. – М.: Когито-Центр, 2014. – 336 с.
3. Медведев Л. Г. Академический рисунок в процессе художественно-образного образования. Омск : Издат. Дом «Наука», 2008. – 290 с.
4. Ивахнова Л. А. Профессинальная деятельность учителя изобразительного искусства : учеб. пособие. Омск : Изд-во ОмГПУ, 2003. – 130 с.

Міняйло А. В.

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ У СУЧАСНОМУ ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Меркулова Н. В., кандидат педагогічних наук, старший викладач

Анотація: У статті розкрито проблему специфіки професійної діяльності вихователя у сучасному дошкільному навчальному закладі; проаналізовано професійні якості вихователя сучасного дошкільного навчального закладу; схарактеризовано сутність та зміст професійної діяльності вихователя у сучасному дошкільному навчальному закладі; теоретично обґрунтовано індивідуальний підхід в процесі формування та розвитку професійної компетентності вихователя.

Ключові слова: вихователь, специфіка, інтерактивні методи, компетентність, розвиток.

Minyailo A. Specificity of professional activity of the educator in a modern preschool educational institution.

Summary. The article deals with the problem of the specifics of the professional activity of the educator in a modern preschool educational institution; the professional qualities of the educator of a modern preschool educational institution are analyzed; The essence and content of the professional activity of the educator in the modern preschool educational institution are characterized; The theoretically grounded individual approach in the process of formation and development of professional competence of the educator.

Key words: educator, specificity, interactive methods, competence, development.

Актуальність. Реалізація сучасним дошкільним навчальним закладом освітніх стандартів вимагає творчих пошуків, пов'язаних із подальшим розвитком педагогічної науки. Основним у цьому відношенні стає створення нових проектів, розкриття внутрішніх зв'язків, які існують між навчанням і відповідним характером розвитку особистості. Одним із визначальних чинників забезпечення всебічного розвитку дитини є формування змісту виховання з урахуванням вимог часу і тенденцій суспільного розвитку.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Особливості специфіки професійної діяльності вихователя у сучасному дошкільному навчальному закладі схарактеризовано в наукових розвідках Н. М. Горобахи, Н. В. Гузій, Н. Ф. Денисенко, І. М. Дичківської, С. Г. Карпенчук, А. І. Кузьмінського, В. І. Лозової, О. Я. Новак, В. Л. Омеляненко, О. І. Пометун, Т. І. Поніманської, Т. М. Степанової, Г. В. Троцько, М. М. Фіцули, В. В. Ягупова та інші.

Мета статті – проаналізувати та обґрунтувати специфіку професійної діяльності вихователя у сучасному дошкільному навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. У ході теоретичної рефлексії наукової літератури підсумовано, що багато якостей особистості формуються та розвиваються в дитячому садку під впливом глибоко продуманого, цілеспрямованого, раціонально організованого навчально-виховного процесу. Зазначимо, що на певному етапі становлення дитини її навчання та виховання здійснюється в більшій мірі завдяки взаємодії з вихователем. Досліджуючи специфіку фахової діяльності вихователя підкреслимо, що основне завдання вихователя полягає в тому, щоб сприяти психологічному, моральному, розумовому, фізичному розвитку дитини.

Педагогічний процес у сучасному дошкільному навчальному закладі підпорядкований особливим закономірностям, тому саме цей педагогічний аспект доцільно брати до уваги й у процесі

підготовки вихователів до інноваційної діяльності в дитячому садку. Унаслідок усебічного вивчення наукової літератури диференційовано основні закономірності педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі: органічна єдність навчання, виховання, розвитку; змістова, організаційна та операційно-технологічна цілісність; динамічність; взаємозалежність досягнутого рівня розвитку дитини від спадковості, навчально-розвивального середовища; єдність внутрішніх та зовнішніх мотивів; взаємозв'язок чуттєвого, логічного і практичного.

Видатний вітчизняний педагог В.О. Сухомлинський також глибоко вивчав питання гуманістичного виховання. Ідеї вченого щодо людяності та громадянськості в педагогіці виявилися ґрунтовними та важливими в умовах сучасності. За висловом В. О. Сухомлинського, основою успіху вихователя є духовне багатство та щедрість його душі, вихованість почуттів та високий рівень загальної культури, уміння глибоко оцінювати сутність педагогічного процесу [3].

Слушну думку висловлює О. А. Бартків, зауважуючи, що моральна культура вихователя є найголовнішою передумовою не лише оволодіння педагогічною майстерністю, але й загального професійного самовдосконалення. Науковець підкреслює, що зростання моральної культури вихователя сприяє його чинному відношенню не тільки до об'єктів, які мають соціально-культурний зміст, але й до наукових знань, котрі містять безцінні надбання соціокультурного досвіду людства [1, с. 72].

У руслі порушеної проблеми на окрему увагу заслуговують елементи системи моральних цінностей виховання, які вихователі розвивають у дошкільників. У цьому контексті В. В. Ягупов виокремив такі елементи системи моральних цінностей виховання:

- абсолютно вічні, які мають універсальне значення та загальнолюдський характер (доброта, гідність, чесність, мудрість, краса, справедливість);

- національні, які є значущими для народу (патріотизм, почуття національної гідності, історична пам'ять);

- сімейні, які характеризують особисте життя дитини, визначають відповідні риси її характеру, особливості культури поведінки [4].

Підкреслимо, що основою культури особистості є загальнолюдські цілі та цінності, а також відповідні способи їх сприйняття та досягнення. Так, культура поведінки сприймається та відтворюється кожною дитиною індивідуально.

У ході наукового пошуку з'ясовано, що культура поведінки визначає рівень опанування вихованцем морального досвіду суспільства та здатність дотримуватися моральних цінностей. Доцільно зазначити, що з огляду на моральне виховання роблять висновок з поведінки дітей.

Провідною ланкою в системі виховання дошкільників у сучасному дошкільному навчальному закладі є робота у різновіковій групі. Аналіз педагогічних праць, практичні спостереження доводять, що планування у різновіковій групі ґрунтується на тих самих принципах, що і в одновіковій. Так, під час роботи в різновіковій групі необхідно поєднувати спільні ігри, спостереження, художню працю молодших та старших за віком дітей. На нашу думку, особливих зусиль слід докласти в організації загальних форм виховання дітей під час формування культури поведінки у дошкільників.

Аналіз наукових праць та практичного досвіду доводить, що формування та розвиток культури поведінки у дошкільників в умовах роботи з різновіковими групами якісно проходить під час використання у виховному процесі засобів мультиплікації. До того ж потужний вплив мультиплікації спрямовується на розвиток моральних норм та цінностей дошкільників. Водночас, ставлячи за мету формування цілісної гармонійної особистості, яка має міцні моральні орієнтири та високий рівень культури поведінки, слід ретельно відстежувати мультиплікаційні вподобання дошкільників, створюючи насамперед сприятливе середовище для становлення високоморальної особистості.

Науковець М. В. Сітцева підкреслює, що вихователі дошкільних навчальних закладів повинні знати основні психолого-педагогічні вимоги, які висуваються до мультиплікаційного продукту, що

спрямований на моральний розвиток дитини. Усебічне осмислення проблеми мультиплікації у моральному розвитку дитини дало змогу М. В. Сітцевій визначити психолого-педагогічні умови до мультиплікаційного продукту:

1. Зовнішній вигляд героїв має першочергове значення. Так, позитивні персонажі мають бути красивими, в той час як негативні – навпаки.

2. Ставлення до об'єктів навколишнього світу також визначає моральну спрямованість мультиплікаційного героя. Важливо, щоб у мультфільмі домінували сцени шанобливого ставлення до навколишнього світу, епізоди негідної поведінки героїв повинні осуджуватися вже у самому мультфільмі. В процесі перегляду мультфільму у дітей повинно формуватися особливе ставлення до старості, слабкості та безпомічності.

3. Поведінка героїв мультфільму та відповідне реагування на неї інших героїв визначає фундаментальні засади моральної спрямованості розвивального потенціалу мультиплікаційного продукту. Основний принцип полягає в наступному положенні: правильна поведінка заохочується, а негідна – засуджується. Персонажа, який порушує загальноприйняті правила, карають, ставлять у куток, тим самим підкреслюючи, що так не можна вчиняти [2, с. 235].

Необхідно підкреслити, що вищезазначені вимоги повинні використовуватися у професійній діяльності вихователя, так як сформовані у дошкільному віці стереотипи та модель культури поведінки мають беззаперечний вплив на подальший розвиток особистості дитини, і скоригувати окреслені стереотипи здебільшого неможливо.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Отже, вихователям важливо дбати про моральний розвиток дитини в умовах роботи з різновіковими групами, постійно обговорювати зміст окремих сцен переглянутих мультфільмів. Ми погоджуємося з позицією В. В. Ягупова про те, що результатом морального виховання дитини має бути формування моральної свідомості, на її основі – моральної культури, прищеплення навичок та звичок гідної поведінки. Так, професійне самовдосконалення є тривалим процесом, значущим складником у фаховій діяльності вихователя.

У подальших наукових розвідках зосередимо увагу на виокремленні організаційно-педагогічних засад професійної діяльності вихователя у сучасному дошкільному навчальному закладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бартків О. А. Педагогічна професія та її роль у сучасному суспільстві / О. А. Бартків // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол. Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : [б. в.], 2012. – Вип. 22 (75). – С. 69 – 73.
2. Сітцева М. В. Роль мультиплікації у моральному розвитку дитини / М. В. Сітцева // Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки : матер. II Щорічної всеукр. наук.-практ. конф., (19 квітня 2012 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / за заг. ред. В. О. Огнев'юка [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Н. М. Віннікова]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – С. 231– 236.
3. Сухомлинский В. А. Избранные произведения : в 5 т. / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. Школа, 1980. – Т. 4. – 670 с.
4. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

Овчарова О. В.

АДАПТАЦІЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ ДІТЕЙ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ДО НОВОГО СОЦІОКУЛЬТУРНО СЕРЕДОВИЩА

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Меркулова Н. В., кандидат педагогічних наук, старший викладач

Анотація: У статті розкрито специфіку адаптації та інтеграції дітей вимушених переселенців до нового соціокультурного середовища; проаналізовано професійні якості соціального педагога в сучасному світі; схарактеризовано сутність та зміст професійної діяльності соціального педагога у сучасному навчальному закладі; теоретично обґрунтовано індивідуальний підхід в процесі формування та розвитку професійної компетентності соціального педагога.

Ключові слова: специфіка, соціальний педагог, адаптація, інтеграція, переселенці.

Ovcharova O. Adaptation and integration of children of disabled residents to a new soil-cultural environment.

Summary. The article deals with the problem of the specifics of the adaptation and integration of forced displaced children to a new socio-cultural environment; the professional qualities of social pedagogue in the modern world are analyzed; The essence and content of the professional activity of the social pedagogue in the modern educational institution are characterized; The theoretically grounded individual approach in the process of formation and development of professional competence of a social teacher.

Key words: social pedagogue, adaptation, integration, immigrants.

Актуальність. На сьогоднішній день ситуація з внутрішньо переміщеними особами та біженцями в світі сягнула критичної позначки. Майже 41 мільйон осіб у світі є внутрішніми переселенцями у своїх країнах. Лідери у цьому списку - Ємен, Сирія, Ірак та Україна, яка посіла четверте місце. В Україні ця проблема стала наслідком збройного конфлікту який почався ще в 2014 році. Збройні протистояння завжди є джерелом соціальних проблем і вони сильно впливають на життя окремої людини, соціальних груп, на розвиток країни. Вкрай важливо аби діти, яких безпосередньо торкнулись наслідки бойових дій, швидко пристосувались до нового соціального середовища, знайшли спільну мову із новими знайомами, нові контакти. Людина, яка переїхала зі звичного для неї місця проживання та опинилась в незнайомих обставинах, потребує передусім підтримки від держави, спеціалістів та приймаючих громад.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Особливості специфіки адаптації

та інтеграції дітей вимушених переселенців до нового соціокультурного середовища схарактеризовано в наукових розвідках А. М. Богуш, І. М. Дичківської, О. А. Дубасенюк, К. В. Касярум, Л. В. Коваль, К. Л. Крутій, А. І. Кузьмінського, І. М. Некрасової, О. В. Овчарук, Л. Є. Петухової, Т. О. Піроженко, О. І. Пометун, Т. І. Поніманської, О. П. Савченко, Т. М. Степанової, Г. В. Троцько, М. М. Фіцули та ін.

Мета статті – проаналізувати та обґрунтувати специфіку адаптації та інтеграції дітей вимушених переселенців до нового соціокультурного середовища

Виклад основного матеріалу. За словами Кирила Кейданського: «Виникнення терміна «переміщені особи» пов'язано з подіями Другої Світової війни. З 1939 по 1944 рр., внаслідок дій фашистських властей, на території Німеччини опинилось близько 10 млн. чоловік, більшість з яких склали залучені до примусової праці або ж вислані з країн свого звичайного місця проживання за расовими, релігійними або політичними міркуваннями. Україна не вперше зіткнулась

з таким масовим явищем як вимушене переміщення. В той час використовували таке поняття як - переміщені особи - переміщені, силоміць виселені або за розпорядженням влади переселені люди, яким загрожують військові дії або стихійні лиха, як-от: землетруси, повінь, аварія тощо. Таке переміщення - одна з форм примусової міграції. Принципова різниця з ситуацією на Сході в тому, що людей не переміщали силою або за наказом, вони переїжджали самостійно, втікаючи від бойових дій і їх кількість значно перевищує кількість переміщених осіб внаслідок Чорнобильської аварії. До людей які перемістилися з окупованих територій Луганської, Донецької області та Автономної Республіки Крим довго не могли підібрати однозначне визначення. В офіційному дискурсі існує тільки одне поняття – внутрішньо переміщена особа. «Це громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [1]. Не менш важливим визначенням є адаптація дітей. Яка визначається як відповідь живого організму на певні зміни в середовищі, реакція на щось нове шляхом перебудови функції, зміни поведінки і, нарешті, зміни структури вслід або всупереч дії фактора. Найбільш вдало підходить термін соціальна адаптація – пристосування індивіда до вимог суспільного середовища за допомогою соціальних засобів. Адаптація є одним з найважливіших соціально- психологічних механізмів соціалізації особистості, першим щаблем, елементом діяльності людини у пристосуванні до умов суспільного життя.

Соціальний педагог в навчальних закладах повинен володіти професійними якостями, задля швидкої та безпечної соціалізації дітей вимушених переселенців.

Необхідно зазначити, що допомога дітям-переселенцям передбачає:

- створення сприятливого соціально-психологічного клімату в навчальному закладі;

- оптимізацію змісту і форм психологічної просвіти педагогічних працівників, батьків;

- застосування міжсекторальної взаємодії і міждисциплінарного підходу до вирішення проблем, які виникають;

- залучення та надання психологічної допомоги висококваліфікованих фахівців, практичних психологів, психотерапевтів;

- забезпечення індивідуального підходу до кожної дитини з внутрішнього переселення;

- надання їм необхідної корекційної, реабілітаційної та соціально-педагогічної допомоги;

- залучення дітей-вимушених переселенців до діяльності в позашкільних навчальних закладів з метою створення оптимальних умов для їхньої самореалізації;

- залучення вихованців до розвивальної діяльності в позаурочний час;

- проведення активної виховної діяльності з дітьми-вимушених переселенців під час літнього оздоровлення у таборах відпочинку [16].

Так, для успішної адаптації дітей-вимушених переселенців соціальним педагогам необхідно застосовувати інтерактивні форми проведення занять, що мають конкретну мету – створити комфортні умови розвитку здібностей, за яких кожна дитина відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Інноваційні форми проведення занять дають змогу розвивати аналітичне мислення дітей-вимушених переселенців, формувати комунікативну компетенцію

Також використовується термін «інтеграція» в загальному випадку означає об'єднання, взаємопроникнення, об'єднання розрізаних елементів та процес їх взаємного зближення й виникнення взаємозв'язків. Інтеграція - соціальний, економічний та політичний процес, завдяки якому відмінні ідентичності різних груп, до певної міри зберігаючись й сприймаючись іншими, вливаються у головне русло суспільства. Інтеграція мігрантів є явищем, яке важко

піддається управлінню. Вона є результатом сукупності виборів і рішень, прийнятих індивідом, який не ставить перед собою мету «інтегруватися». Водночас політика інтеграції, що здійснюється певним державними інститутами, далеко не завжди призводить до бажаних результатів [54]. Інтеграція - це включення мігрантів та етнічних меншин в економічне, суспільне і політичне життя країни перебування. Відповідальність за інтеграцію одночасно лежить на державних інститутах, організаціях, спільнотах та самих мігрантах. Інтеграція є закономірним процесом. Якщо мова йде про біженців, то інтеграція дає їм

можливість брати активну участь у суспільному житті.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Отже, всі діти вимушених переселенців, глибоко пережили культурну та колективну травми, але вони мають змогу адаптуватися до нових умов існування, і ця адаптація залежить від підтримки держави, допомоги спеціалістів, приймаючих громад та політичної спроможності влади подолати кризу на Сході України. Ці ж чинники визначатимуть, чи зможуть внутрішньо переміщені особи подолати травму або, навпаки, почнеться новий цикл травматичної послідовності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Педагогічна майстерність: практикум / автор-упорядник: Л. В. Галіцина. – К. : Шк. світ, 2012. – 120 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
2. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. Пометун. – К. : Вид-во А.С. К., 2007. – 144 с.
3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : Вид-во А.С.К., 2004. – 192 с.
4. П'ятакова Г.П. Практикум зі спецкурсу «Основи педагогічної майстерності» : для студентів педагогічних спеціальностей / Г. П. П'ятакова. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 40 с.
5. Рожков М. И. Организация и методика проведения игр с подростками / М. И. Рожков, Б. В. Куприянов. М. : «Владос», 2001. – 416 с.

УДК 373.2.015.311:613

Павелко Т. В.

ДІАГНОСТИКА СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ОСНОВ ЗДОРОВОГО ОБРАЗУ ЖИТТЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волкова В. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті представлено методики діагностування основ здорового способу життя у дошкільників, наведено критерії та показники, на які потрібно орієнтуватися при визначенні рівня сформованості здорового способу життя; наголошено на необхідності проведення спеціальної роботи з формування мотивації щодо ведення здорового образу життя у дітей, враховуючи сензитивність дошкільного віку для розвитку цього процесу.

Ключові слова : здоровий спосіб життя, спостереження, бесіда, цінність, мотивація.

Pavelko T. V. Diagnostics of the situation of the foundation of the healthy image of life in children of primary age.

Summary. The article presents the methods of diagnosing the basics of healthy lifestyle in preschoolers, sets out the criteria and indicators to be guided by in determining the level of formation

of a healthy lifestyle; stressed the need for a special work on the formation of motivation for healthy lifestyles in children, taking into account the sensitivity of preschool age for the development of this process.

Key words : healthy lifestyle, observation, conversation, value, motivation.

Актуальність. Формування культури здорового образу життя у дошкільників – цілісний процес, який вимагає оволодіння сумою певних знань та вивчення відповідних прийомів роботи з дітьми. Сучасне суспільство відрізняється різноманіттям прикладів способу життя людини, з якими постійно стикається кожна дитина. Це різноманіття не завжди є зразком для дитини, внаслідок чого в уявленні дитини деформуються поняття про здоровий образ життя і руйнуються вже сформовані.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема формування особистості дитини на засадах здорового образу життя вивчалася в різних аспектах представниками вітчизняної наукової думки (Л. Божович, Л. Виготським, О. Запорожцем, О. Леонтєвим, Ю. Приходько, С. Рубінштейном, Т. Титаренко та іншими), західними ученими (Е. Еріксоном, А. Маслоу, К. Роджерсом, З. Фрейдом, К. Юнгом та іншими).

У сучасній вітчизняній науці різнобічно досліджено феномен здоров'я, розкрито гармонійну єдність фізичної, духовної та психо-соціальної його сфер, визначено чинники становлення і розвитку здоров'я особистості. Зокрема, питанням охорони, збереження і зміцнення здоров'я дітей присвячено роботи Т. Андрущенко, О. Богініч, Е. Вільчковського, Н. Денисенко, Н. Лисенко, Л. Лохвицької, З. Плохій. Актуальними щодо формування здорової особистості в період дошкільного дитинства є праці І. Беха, О. Кононко, В. Кузьменко, С. Кулачківської.

Мета статті: визначити рівень сформованості основ здорового способу життя у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. З метою визначення рівня сформованості мотивації на здоровий спосіб життя у дітей дошкільного віку була проведена їх діагностика. Про рівень сформованості мотивації на ведення здорового образу життя можна судити за здатністю дошкільників перетворювати

зовнішні вимоги на внутрішні спонуки щодо ведення здорового образу життя, наявність мотивів поведінки з пробудженням їх самосвідомості і відповідальності за власне здоров'я.

Для виявлення рівня сформованості культури здоров'я використовувалися такі критерії і показники :

- достатність знань (наявність знань про фізичне, психічне, соціальне здоров'я);
- сформованість емоційних проявів (здатність до співчуття, співпереживання, наявність (відсутність) позитивно забарвлених емоцій при спілкуванні з однолітками);
- критерій відношення (значущість здорового способу життя, стійкість інтересу до фізичного, психічного, соціального здоров'я);
- позитивні дії як у реальній, так і у вербальній ситуації (активність у вирішенні проблемних ситуацій).

Вивчати рівень сформованості мотивації на здоровий образ життя можна під час спостереження, в словесній формі (бесіда), в мовній і образотворчій діяльності, при розв'язанні різноманітних проблемних ситуацій. Всі ці методи дозволяють виявити і досліджувати різні сторони сформованості культури здоров'я у дітей дошкільного віку.

Для виявлення рівня сформованості мотивації вести здоровий образ життя у дошкільників ми скористалися методиками спостереження за ігровою діяльністю дітей, у ході яких були проведені бесіди. Експериментальне діагностичне дослідження сформованості мотивації до необхідності вести здоровий образ життя проводилося з метою виявити потребу у дошкільників вести здоровий спосіб життя. Робота відбувалася індивідуально з кожною дитиною, передбачала спостереження за ігровою діяльністю та проведення бесіди з дошкільниками.

Опитування показало, що в розумінні більшості дітей бути здоровим – значить не хворіти.

У більшості дітей старшої групи низький і середній рівні здорового образу життя: недостатньо знань і уявлень про чинники шкоди та користі для здоров'я, частково сформовані уявлення про значення для здоров'я фізичної і рухової активності, повноцінного відпочинку, правильного харчування, значення гігієни, стану навколишнього середовища, недостатньо сформовані уявлення про підтримку здоров'я за допомогою гартувальних і профілактичних заходів, використання корисних для здоров'я предметів і продуктів.

Отже, опитування показало, що у старших дошкільників не сформоване ставлення до свого здоров'я як до цінності, розуміння того, що здоров'я потрібно не тільки берегти, але й зміцнювати, позбавлятися від шкідливих звичок і подружитися з корисними звичками.

Отримані результати показали необхідність проведення діагностики на визначення рівня сформованості мотивації у дітей дошкільного віку щодо ведення здорового образу життя. Для проведення діагностики були використані три методики.

Методика І. «Що я знаю про свій організм?» (автор С. Шукшина). Її метою було виявити рівень знань про людський організм у дітей старшого дошкільного віку. Дослідження проводилося індивідуально з кожною дитиною. Дітям пропонувалося відповісти на ряд питань, що стосуються людського організму. Метою другої методики: «Я – здорова людина» [1] було виявити рівень розуміння дітьми факторів, які впливають на здоров'я людини.

Якісний аналіз отриманих результатів дозволив зробити висновок про те, що 2 дитини дотримуються правил особистої гігієни під час гри, змогли дати повні відповіді на питання, мають уявлення про свій організм, вміють узагальнювати, аналізувати проблемні ситуації. З дитини мали деякі утруднення під час формулювання відповіді на запитання, іноді не могли дати чіткого поняття. П'ять дітей не мають уявлення про свій організм, не вміють

аналізувати та відповідати на проблемні питання.

З метою вивчення позитивних дій, спрямованих на ведення здорового способу життя, як в реальних, так і вербальних ситуаціях, ми використовували методику «Корабельна аварія» [2]. Мета цієї методики – виявлення активності в процесі розв'язання спеціально змодельованих проблемних ситуацій, здатності до визначення завдань на основі поставленої проблеми, уміння планувати етапи своїх дій, аргументувати свій вибір, знаходити нестандартні рішення у проблемних ситуаціях, придумувати нові варіативні способи використання звичайних речей.

Діагностика за цією методикою показала, що в цілому у дітей обох груп – експериментальної та контрольної – погано сформована мотивація на необхідність дотримуватися правил здорового способу життя. Більша частина дітей знаходиться на середньому і низькому рівнях сформованості культури здоров'я, що підтверджує необхідність реалізації умов, які сприяють підвищенню рівня сформованості культури здоров'я у дітей старшого дошкільного віку.

Висновки. В існуючих умовах в закладах дошкільної освіти необхідно проводити спеціальну роботу, спрямовану на формування мотивації щодо ведення здорового образу життя у дітей, тим більше що дошкільний вік – сензитивний період для розвитку цього процесу, та роботу з підвищення рівня педагогічної освіченості батьків вихованців.

Результати діагностики також показують, що у багатьох дітей необхідно розвивати здатність аналізувати проблемні ситуації та знаходити рішення щодо їх розв'язання. Аналізуючи програми дошкільного освіти, дослідники відмічають відсутність спеціальних заходів, спрямованих на послідовний і систематичний розвиток цієї потреби. В цих умовах вона розвивається в основному лише стихійно, в результаті часто не досягає навіть середнього рівня свого розвитку. Це підтвердила і проведена діагностика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Урунтаева Г. А., Афонькина Ю. А. Практикум по детской психологии. М. : Просвещение, 1995. 212 с.

2. Эмоциональное развитие дошкольника: Пособие для воспитателей дет. сада / А. В. Запорожец, Я. З. Неверович, А. Д. Кошелева и др.; Под ред. А. Д. Кошелевой. М.: Просвещение, 1985. 176 с., ил.

УДК 373.2.015.3:159.952.13

Пензій В. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ З РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волкова В. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті автором розглядаються апробовані у формуальному експерименті педагогічні умови розвитку пізнавального інтересу дітей дошкільного віку в процесі пошуково-дослідницької діяльності; наведено зміст організації пошукової діяльності дітей з урахуванням положення про важливість правильної організації чуттєвого досвіду дітей, що сприяє розвитку інтересу до навколишнього світу, пошуку нових знань, нових умінь, нових способів роботи.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, пошуково-дослідницька діяльність, проблемна ситуація.

Penziy V. V. Organization of search and research activity of predictors on the development of knowledge interests.

Summary. In the article the author considers the pedagogical conditions of development of cognitive interest of children of preschool age in the process of search and research activity, which have been tested in the forming experiment; the content of organization of search activity of children is given in view of the provision on the importance of correct organization of sensory experience of children, which promotes the development of interest in the world, the search for new knowledge, new skills, new ways of working.

Key words: cognitive interest, search and research activity, problem situation.

Актуальність. В період дошкільного дитинства відбувається зародження первинного елементарного образу світу, який удосконалюється все подальше життя. Саме тому так важливо в цей віковий період серйозно займатися розвитком пізнавальної сфери дитини. Дуже важливий розвиток інтересу до навколишнього світу, до праці і до життя людей. Інтерес спонукає до пошуку нових знань, нових умінь, нових способів роботи; він робить людину діяльнішою, енергійнішою і стійкішою в цих шуканнях. Інтерес допомагає розширити і поглибити знання, підвищити якість роботи, він сприяє творчому підходу людини до діяльності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. В Україні проблема дитячої пошукової діяльності стала предметом дослідження В. Котирло, Л. Подоляк, які

розкривають механізм формування самостійності в дитячій діяльності.

Проблема інтересу була предметом уваги багатьох вчених (Б. Ананьєв, Л. Блащук, Л. Божович, А. Дем'янчук, Н. Добринін, О. Ковальов, О. Леонтєв, С. Рубінштейн та ін.

Мета статті: розглянути форми, методи і прийоми організації пошуково-дослідницької діяльності дошкільників у процесі розвитку їх пізнавальних інтересів.

Виклад основного матеріалу. Розвиток пізнавальних інтересів дітей багато в чому залежить від того, наскільки дитина залучається до власного творчого пошуку, відкриття нових знань, у дослідницьку діяльність. Дослідницьку діяльність слід розглядати як особливий вид інтелектуально-творчої діяльності, що породжується в результаті функціонування механізмів

пошукової активності і будується на базі дослідницької поведінки (тобто поведінки, збудованої на базі пошукової активності і спрямованої на вивчення об'єкту або розв'язання проблемної ситуації). Вона логічно включає мотивуючі чинники дослідницької поведінки (пізнавальний інтерес) і механізми його здійснення [3]. Багато дослідників підкреслювали, що важливо не лише поставити перед дитиною проблему, але і навчити її вирішувати, сформувавши необхідні способи пізнавальної діяльності (І. Лернер [1], А. Матюшкин [2] та ін.).

При організації навчання дітей важлива правильна організація чуттєвого досвіду дітей: чим складніше поняття, тим більше потрібне його накопичення і опора на нього. З урахуванням цього положення процес вивчення об'єкту слід розпочинати з інформації, яка апелює до почуттів дитини. Необхідно посилювати пошукову діяльність, освоєння різних пошукових дій дітьми. Виходячи з цього, ми розробили ігрові і пошукові завдання, проблемні ситуації, дидактичні ігри, алгоритми і досліди, які дозволяють дитині включатися в активну діяльність і відкривають їй можливість вступати у безпосередні контакти з предметами, проявити ініціативу, творчість. Формування пізнавального інтересу здійснювалося у різноманітних формах: на заняттях, екскурсіях, в повсякденному житті (у праці, спостереженнях, іграх на ділянці і в куточку природи).

Одним з ефективних прийомів і методів з розвитку пізнавальної діяльності дошкільнят є дитяче експериментування. В процесі використання дослідів і експериментів було встановлено тісний зв'язок між дитячим експериментуванням і підвищенням дитячої пізнавальної активності, широким розвитком інтелектуальних і творчих здібностей дітей.

Для знайомства дітей з методикою проведення навчальних досліджень проведено 2 фронтальних тренувальних заняття з групою. На підготовчому етапі виготовлені картки з символічним зображенням «методів дослідження» і картинки – «теми» майбутніх досліджень (наклеєні на картон зображення тварин, рослин, будівель).

Другий етап: самостійні навчальні дослідження старших дошкільників.

Ми заготовили картки із зображеннями тем майбутніх досліджень. На аркуш картону наклеїли невеликі кишеньки з щільного білого паперу. На кожній кишеньці схематичне зображення «методу дослідження». У ці кишеньки ми вкладатимемо свої піктографічні записки. На них фіксуватиметься збирана інформація. Для того, щоб ці записки робити, кожна дитина отримала необмежену кількість маленьких листочків і фломастери.

До дослідницького пошуку залучалася вся група.

Озброївшись всім необхідним, кожна дитина (або пара, група дітей) починала діяти самостійно. Завдання – зібрати потрібну інформацію, використовуючи можливості всіх доступних джерел, узагальнити її і підготувати власну доповідь

Діти працювали самостійно, вони самі вивчали все, що пов'язане з вибраною ними темою. Завдання педагога – виконувати обов'язки консультанта дослідників, допомагати тим, хто потребує допомоги.

Як тільки були підготовлені перші повідомлення, дітей зібрали і усадили для прослухування доповідей. Доповіді слід розглядати як варіант взаємного навчання дітей.

За підсумками захисту необхідно заохотити не лише тих, хто добре відповідав, але і особливо тих, хто ставив «розумні», цікаві питання.

Також під час експериментальної роботи діти ставили елементарні досліди з піском, водою, магнітом, дізнавалися їх властивості. Особливо цікаві були моделюючі експерименти.

Жива природа – це теж об'єкт дослідження. Спільно з педагогами і батьками були організовані походи дітей в парк. Спілкуючись з природою, дітям легше встановлювати взаємозв'язки між рослинами і тваринами, рослинами і людиною. Такі форми роботи багато в чому сприяли оволодінню дітьми системою понять (живе, неживе, рослини, тварини, ліс, луг і так далі), а також розвитку пізнавальних умінь.

Таким чином, самостійна продуктивна діяльність дітей також сприяла розвитку

здібностей до пошукової діяльності: плануванню етапів своїх дій, вибору матеріалу і способу дії, умінню аргументувати свій вибір.

З метою розвитку пізнавальних інтересів старших дошкільників на заняттях проводились також різноманітні вправи: «Методичний конструктор», «Подивись на світ чужими очима» (розвиток вміння бачити проблему), «Просте питання» та ін..

Підкреслимо, що ця педагогічна технологія може бути використана на всіх предметних заняттях. Вона дає великий простір для розвитку творчого, критичного мислення, мовлення дитини, розширює її кругозір, створюючи умови для активного вивчення різноманітної проблематики. Важливо також враховувати, що працювати діти можуть не лише індивідуально. Дуже

корисна і в плані творчого, і в плані психосоціального розвитку робота удвох або утрьох.

Висновки. Успішне вирішення завдання дослідницького навчання можливо за дотриманням таких правил: 1) учите дітей діяти самостійно, незалежно, уникайте прямих інструкцій; 2) не стримуйте ініціативи дітей; 3) не робіть за них те, що вони можуть зробити (або можуть навчитися робити) самостійно; 4) не кваптеся з винесенням оцінних думок; 5) допомагайте дітям вчитися управляти процесом засвоєння знань; 6) прослідкуйте зв'язки між предметами, подіями і явищами; 7) формуйте навички самостійного вирішення проблем дослідження; 8) вчите аналізу і синтезуванню, класифікації, узагальненню інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лернер И. Я. Проблемное обучение. М. : Педагогика, 1977. 240 с.
2. Матюшкин А. М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. М. : Директмедиа Паблшинг, 2008. 392 с.
3. Поддьяков Н. Н. Исследовательское поведение. Стратегия познания, помощь, противодействие, конфликт. М., 2000. 200 с.

УДК [373.2.015.311:159.947]:796

Подвігіна Н. І.

РОЛЬ РУХЛИВИХ ІГОР У ВОЛЬОВОМУ РОЗВИТКУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волкова В. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: Цінність рухливих ігор не лише в тому, що вони розвивають рухи дітей, але і в тому, що спонукають малюків бути вольовими, активними, діяльними, роздумувати, досягати успіху. У грі дитина переборює свою імпульсивність. Гра також впливає на розвиток самостійності дітей, творчих здібностей, особистісних якостей. Гра створює позитивний емоційний фон, на якому усі психічні процеси протікають найактивніше. Основний механізм впливу гри на особистість дитини і процес її самовиховання справляє мотивація: «хочу! – потрібно! – можу!», коли гра стає засобом перекладу вимог, що пред'являються до дитини дорослими, у вимоги, які дитина пред'являє сама собі.

Ключові слова : рухлива гра, імпульсивність, активність, вольові якості, довільність.

Podvignina N. I. The role of mobile girls in the spiritual development of senior predictors.

Summary. The value of mobile games is not only that they develop children's movement, but that encourage children to be strong-willed, active, energetic, think, succeed. In a game, the child

overcomes his impulsiveness. The game also affects the development of autonomy of children, creative abilities, personal qualities. The game creates a positive emotional background in which all mental processes take place most actively. The main mechanism of influence of the game on the personality of the child and the process of self-education is motivation: "I want! – need! – I can!", When the game becomes a means of transferring the requirements for the child to adults, the requirements that the child imposes on herself.

Key words: mobile game, impulsivity, activity, volitional quality, arbitrariness.

Актуальність. Актуальність проблеми виховання вольових якостей у дітей в сучасних дошкільних закладах викликана потребою психологів, педагогів і батьків у вдосконаленні наявних підходів до розвитку самостійності, дисциплінованості, наполегливості, рішучості і організованості особистості дошкільника. Необхідність вивчення впливу освітніх технологій на вольову сферу дошкільника має важливе значення для визначення труднощів у підготовці до школи, пов'язаних з непосидючістю, відсутністю витримки та наполегливості, а також для визначення дієвості систем виховання і навчання в загальному розвитку дошкільника. Основою системи фізичного виховання в дошкільних установах залишається руховий режим як сукупність різних способів і організацій форм роботи з дітьми. Ефективною формою роботи і важливим засобом фізичного виховання є рухлива гра. Цінність рухливих ігор не лише в тому, що вони розвивають рухи дітей, але і в тому, що спонукають малюків бути вольовими, активними, діяльними, роздумувати, досягати успіху. Завдяки цим іграм весь організм дитини втягується в роботу, у неї покращується травлення, стає глибше дихання, зміцнюється нервова система, виховуються такі риси характеру як воля, дисциплінованість, стриманість.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Засновник теорії фізичного виховання П. Лесгафт надавав важливе значення рухливим іграм з правилами як засобу розвитку волі, самоорганізованості, дисциплінованості у дітей. Е. Вильчковський працював над проблемою організації і керівництва рухливими іграми з дітьми дошкільного віку, використання рухливих ігор в різних вікових групах. В. Котирло, О. Хухлаєва, Н. Михайленко, С. Кулачківська, О. Смирнова та ін. обґрунтували, експериментально перевірили

значення рухливих ігор для повноцінного розвитку і довели вплив рухливих ігор на розвиток у дітей основних рухів і рухових якостей.

Мета статті : обґрунтувати роль рухливих ігор у процесі формування вольових якостей дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Вольові якості розвиваються, змінюються і збагачуються протягом дошкільного віку. На кожному віковому етапі вони мають свої показники в дитячій поведінці та діяльності, які й становлять досягнення в розвитку вольової сфери. Зазначені досягнення проявляються в межах провідної ігрової і пов'язаних з нею специфічно дитячих видах діяльності, у спілкуванні з людьми. Ігрова діяльність, як основна діяльність, тісно пов'язана з розвитком особистості дошкільника, вона обумовлює важливі зміни в психічних процесах особистості дитини, яка розвивається, а також є «джерелом розвитку і створює зону найближчого розвитку» [3]. У грі дитина переборює свою імпульсивність, оскільки тут речі втрачають свій спонукальний характер. Вона діє не в реальній, а в уявній ситуації, тобто незалежно від того, що сприймає. «У відмові в грі від безпосередніх спонукань досягається максимум волі» [2, с. 72]. Гра також впливає на розвиток самостійності дітей, творчих здібностей, особистісних якостей. Гра створює позитивний емоційний фон, на якому усі психічні процеси протікають найактивніше.

Виховний потенціал гри і її вплив на розвиток дитячої особистості особливо яскраво виявляють себе при ретельному вивченні і використанні прихованих ігрових механізмів. В процесі гри у дітей виникають три види цілей. Мета перша – найбільш загальна – насолода, задоволення від гри. Її можна виразити двома словами: «Хочу грати!» Друга мета – це і є власне ігрове

завдання, тобто завдання, пов'язане з виконанням правил, розігруванням сюжету, ролі. Вона існує у вигляді вимоги «потрібно»: «Потрібно грати так, а не інакше!». Третя мета безпосередньо пов'язана з процесом виконання ігрового завдання, що по суті своїй складає творчість і одночасно висуває третій постулат – «Можу»! За допомогою такої тріступінчатої мотивації: «хочу! – потрібно! – можу»! гра стає засобом перекладу вимог, що пред'являються до дитини дорослими, у вимоги, які дитина пред'являє сама собі. Це і складає основний механізм її впливу на особистість дитини і процес її самовиховання.

Ю. Аркін вважав рухливу гру незамінним засобом розвитку дитини, основним важелем дошкільного виховання. Він бачив переваги гри в її емоційній насиченості, привабливості, що мобілізує сили дитини, дає їй радість і задоволення: «гра дає дитині ту повноту життя, яку вона хоче, звідси виходить, що саме гра має бути важелем дошкільного виховання» [1].

Рухливі ігри ведуть до закріплення в дитини необхідних вольових якостей особистості. Колективні рухливі ігри з правилами крім цього завдання вирішують ще одне: зміцнення саморегуляції вчинків. Проте більшість досвідчених дошкільних педагогів відзначають, що зараз діти в дитячих садках стали менше і гірше грати, особливо скоротилися сюжетно-рольові ігри. Дошкільники практично не знають традиційних дитячих ігор і не уміють грати. В результаті гра йде з життя дошкільника, а разом з нею йде і саме дитинство. Згортання гри в дошкільному віці вельми сумно відображається на загальному психічному і особистісному розвитку особистості, у

сучасних дітей гра перестає бути «школою довільної поведінки», але ніяка інша діяльність для дитини 3 - 6 років виконати цю функцію не може. Адже довільність – це не тільки дії за правилами, це усвідомленість, незалежність, відповідальність, самоконтроль, внутрішня свобода. Позбавившись гри, діти не придбавають всього цього. В результаті їх поведінка залишається ситуативною, мимовільною, залежною від оточуючих дорослих.

Рухливу гру можна вважати одним з основних інструментів фізичного виховання, вона сприяє ефективному досягненню цілей оздоровчого та навчально-виховного характеру. М. Лейкіна відводить рухливим іграм центральне місце в роботі з дитьми-дошкільниками. Вона підкреслює доцільність використання в молодших групах – імітаційних ігор, в середній групі – більш складних ігор з правилами і великим навантаженням, а в старшій групі – ігор змагального характеру [5]. Реалізації творчих задумів сприяє метод творчих завдань, основою якого є рухова уява, яка «забезпечує наснагу (і одухотворення) дитячих рухів, що робить їх по-справжньому керованими» [4, с. 13].

Висновки. У процесі рухливої гри закріплюються вольові якості дитини. У старших дошкільників виникає потреба у подоланні різноманітних випробувань, труднощів за для підтвердження своєї вмілості та прояву вольових якостей (наполегливості, рішучості, витримки та ін.). Рухливі ігри – перша діяльність, якій належить особливо значна роль у розвитку особистості, у формуванні її властивостей і збагаченні її внутрішнього змісту, морально-вольових якостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аркин Е. А. Ребенок в дошкольные годы. Под редакцией А. В. Запорожца и В. В. Давыдова. М. : Просвещение, 1968. 446 с. URL : <http://www.twirpx.com/file/307870>
2. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка. Вопросы психологии. 1996. № 6. С. 72.
3. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций. М. : АПН, 1980. 473 с.
4. Кудрявцев В. Т., Егоров Б. Б. Развивающая педагогика оздоровления (дошкольный возраст) : Программно-методическое пособие. М. : ЛИНКА-ПРЕСС, 2000. 296 с.
5. Лейкина М. В. Подвижные игры. Уч. пособие для техникумов физ. культуры. М., 1955. 127 с.

Приходько Л. О.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ШКОЛИ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волкова В. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті розглядається проблема психологічної готовності до навчання в школі, зокрема, позитивного ставлення до школи у дітей старшого дошкільного віку. Визначено систему мотивів, які спонукають до навчання, бажання чи небажання дитини навчатися. Відзначено, що навчальна діяльність дошкільників спонукається системою різноманітних мотивів. Визначено умови, за яких може бути сформоване позитивне ставлення дошкільника до навчання.

Ключові слова: психологічна готовність, мотиваційна готовність, позитивне ставлення до навчання, система мотивів, соціальна позиція.

Prikhodko L. O. Features of determining positive attitude of senior predictors to school.

Summary. The article deals with the problem of psychological readiness for schooling, in particular, the positive attitude towards school in children of the senior preschool age. The system of motives that lead to learning, the desire or reluctance of the child to learn is determined. It is noted that the educational activity of preschool children is induced by a system of diverse motives. The conditions under which the pre-schooler's positive attitude to education can be formed is determined.

Key words: psychological readiness, motivational readiness, positive attitude to learning, system of motives, social position.

Актуальність. Психологічна готовність до шкільного навчання проявляється в сформованості основних психічних сфер дитини: мотиваційної, емоційно-вольової, розумової, які в цілому забезпечують успішне оволодіння навчальним матеріалом. Проблема готовності дитини до навчання в школі була сформульована як проблема декілька десятиріч тому, а існувала завжди. Проте не існує єдиного та чіткого визначення понять “функціональної”, “психологічної готовності”, або “шкільної зрілості”, “шкільної готовності”. Дослідники не дійшли до єдиної думки про готовність дитини до школи. Вони по-різному трактують дану проблему. Отже, проблема готовності дітей дошкільного віку до навчання в школі, зокрема, мотиваційної готовності, формування позитивного ставлення дітей до школи, залишається на сьогоднішній день не цілком вирішеною.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Вивчення проблеми готовності до навчання в школі є одним із напрямків наукових досліджень Л. Виготського,

Д. Ельконіна, О. Запорожця, Г. Костюка, В. Мухіної та інших. У дослідженнях, проведених під керівництвом Л. Венгера, О. Запорожця, Г. Костюка, М. Лисіної, М. Поддякова, обґрунтовано створення психологічної теорії розвитку дитини в дошкільні роки, необхідність виділення етапу підготовки до шкільного навчання, визначення структури і змісту психологічної готовності до шкільного навчання, що складається в умовах дошкільного виховання до семирічного віку. Вчені (Л. Божович, Л. Виготський, І. Дубровіна, Д. Ельконін, О. Запорожець) виділяють інтелектуальну й особистісну готовність дитини до навчання в школі.

Мета статті : визначити особливості прояву позитивного ставлення дошкільників до навчання у школі.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи позитивне ставлення старших дошкільників до навчання в школі, ми маємо на увазі одну із складових мотиваційної сфери дошкільника.

Що ж привертає дітей в школі? Зовнішні аксесуари шкільного життя, бажання змінити

обстановку дійсно здаються привабливими старшому дошкільнику. Так само школа привертає основною діяльністю – навчанням. І ці прагнення природні, пов'язані з новими моментами в розвитку старшого дошкільника. Йому вже недостатньо лише непрямым способом, в грі залучатися до життя дорослих. А ось бути школярем – зовсім інше. Це вже усвідомлювана дитиною сходи́нка вгору, до дорослого.

Більшість дітей бажають йти до школи і це дуже важливо, адже потреба “відкриває” смислову сферу індивіда, робить її гнучкою і чутливою до нових соціально-значущих впливів і змін. Однак у психології відомий факт, що бажання першокласників є дуже поверховим і необґрунтованим: дитина хоче оволодіти новою соціальною роллю (“школяр”), яка приваблює своєю зовнішньою атрибутикою (своя нова форма, портфель, книжки) та ритуальністю – в школу йдуть всі діти, там своє життя, мабуть захоплююче й цікаве, з роллю школяра пов'язане нове, більш поважливе, “доросле” ставлення з боку батьків та однолітків тощо. Саме цього хоче майбутній школяр. Але дуже швидко виявляється, що все зовсім не так. Так, вчитися хочеться, але не завжди тому, що навчають і пізнаєш багато цікавого, але не лише цікавого; іноді робиш ніби зовсім незрозумілі речі – просто тому, що так вимагають. До цього ще додається те, що в школі треба робити, те, що вимагає вчитель не тільки тоді, коли тобі самому хочеться, а уроки слід вчити завжди (це слово не дуже осмислене і стає воно якимось незатишним, тривожним). Та й просто фізично важко витримати навантаження, що існують.

Якщо дитина не готова до соціальної позиції школяра, то навіть за наявності необхідного запасу умінь і звичок, високого рівня інтелектуального розвитку їй буде важко в школі. Такі першокласники поводяться в школі по-дитячому, вчать дуже нерівно. Їх успіхи в наявності, якщо заняття викликає у них інтерес. Але якщо його немає, і діти повинні виконувати навчальну дію із почуття обов'язку і відповідальності, то такий першокласник робить її недбало, поспішно, йому важко досягти потрібного результату.

Якщо діти не хочуть йти в школу, тут потрібно шукати причину цього небажання. Причина подібного ставлення до школи, як правило, – помилки у вихованні дітей. Нерідко до нього призводить залякування дітей школою, що дуже небезпечно, шкідливо, особливо по відношенню до боязких, невпевнених в собі дітей.

Позитивне ставлення до школи включає як інтелектуальні, так і емоційні компоненти. Прагнення зайняти своє нове соціальне положення, тобто стати школярем, зливаються з розумінням важливості шкільного навчання, шаную до вчителя, до однолітків.

Мотиви поведінки дитини істотно змінюються протягом дошкільного віку. Один і той же вчинок, зроблений дітьми різного віку, часто має абсолютно різні спонукальні причини [1]. Можна виділити декілька видів мотивів, типових для дошкільного віку в цілому, що надають найбільший вплив на поведінку дітей. Це, перш за все, мотиви, пов'язані із цікавістю дітей до світу дорослих, з їх прагненням діяти, як дорослі. Друга група мотивів, постійно що виявляються в поведінці дітей, – мотиви ігрові, які спрямовані на сам процес гри. Ці мотиви виникають в ході оволодіння ігровою діяльністю і переплітаються в ній з прагненням діяти, як дорослий.

Велике значення в поведінці дитини-дошкільника мають мотиви встановлення і збереження позитивних взаємостосунків з дорослими і іншими дітьми. Прагнення до позитивних взаємостосунків з дорослими примушує дитину зважати на їх думку і оцінки, виконувати встановлювані ними правила поведінки. В процесі розвитку контактів з однолітками для дитини стає все більш важливим їх ставлення до неї.

В дошкільному дитинстві розвиваються мотиви самолюбства, самоствердження. Дитина починає претендувати на те, щоб її поважали і слухалися інші, звертали на неї увагу, виконували її бажання.

В період дошкільного дитинства відбувається формування нових видів мотивів, пов'язаних з ускладненням діяльності дітей: пізнавальні мотиви і мотиви змагання. В старшому дошкільному віці інтерес до знань стає самостійним

мотивом дій дитини, починає направляти її поведінку.

Особливе значення в розвитку мотивів поведінки мають етичні мотиви, що виражають ставлення дитини до інших людей.

Між різними видами мотивів складається супідрядність, ієрархія мотивів: одні з них мають більш важливе значення для дитини, ніж інші. Супідрядність мотивів є найважливішим новоутворенням в розвитку особистості дитини.

Висновки. Позитивне ставлення до школи є одним із елементів мотиваційної сфери дошкільника, яка входить до складу психологічної готовності дітей до школи.

Позитивне ставлення до навчання відображає бажання чи небажання дитини навчатися. Навчальна діяльність дошкільників спонукається системою різноманітних мотивів. Кожний мотив впливає на формування й характер навчальної діяльності дитини. Позитивне ставлення дошкільника до навчання може бути сформоване за таких умов: ознайомлення дошкільників із навчанням у школі; формування у дітей старших груп готовності до нової соціальної позиції школяра; використання педагогом засобів, спрямованих на формування відносно стійких і усвідомлених мотивів вступу до школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Готовність дитини до навчання / упоряд. С. Д. Максименко, К. С. Максименко, О. П. Главник. К. : Мікрос-СВС, 2003. 94 с.
2. Осіння Юлія. Чи готова ваша дитина до школи? *Освітній портал "Педагогічна преса"*. 28.02.2017. URL: <http://pedpresa.ua/158049-158049.html>

УДК 94:314.151.3-054.74(477ю75)«19»

Радченко А.

ДЕПОРТАЦІЇ НАРОДІВ ЯК АСПЕКТ ЕТНОПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ КРИМУ

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Крилова А.М., кандидат історичних наук, доцент

Анотація: У статті розкриваються питання процесу формування етнічного складу населення Кримського півострова та депортації, які відбувалися у 1940-ві роки. Окрему увагу звернено на процес виселення кримських татар та умови їх перебування у вигнанні.

Ключові слова: депортація, Крим, населення, кримські татари, вірмени, греки.

Radchenko A. Deportation of ethnoses as the aspect of ethno-political history of Crimea

Summary. The article systemized the information about the question of the process of forming the ethnic composition of the population of the Crimea and deportation that took place in the 1940s. Particular attention is paid to the eviction process of the Crimean Tatars and the conditions for their stay in exile.

Key words: deportation, Crimea, population, Crimean Tatars, Armenians, Greeks.

Актуальність. В новітній історії України Крим став одним з центральних регіонів, до якого прикута увага не лише в нашій країні, а й за її межами. Кримський півострів був і знаходиться в даний час в поле зору всього світу. У Криму мають свої інтереси багатьох

країн СНД, і перш за все Казахстан і Узбекистан, оскільки в цих державах до теперішнього часу проживає значна частина тих, хто був незаконно переміщений з Криму за національною ознакою в 1941 і 1944 роках.

Ситуація, що склалася на Кримському півострові на початку 1990-х років, була предметом розгляду багатьох міжнародних організацій, зокрема Організації з безпеки і співпраці в Європі, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Міжнародної організації міграції та інших.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Півтора десятиліття тому ми дізнавалися про депортацію з розповідей людей або документів національного руху. В умовах підцензурних ЗМІ і фальсифікованої історіографії навіть згадка про виселення було неможливо і служило причиною для репресій активістів національного руху за повернення до Криму. У це неможливо повірити, але навіть документ про виселення – Наказ Державного Комітету Оборони «Про кримських татар» від 11 травня 1944 був розсекречений тільки в 1990 році [5].

Вперше проблема депортованих народів Союзу в узагальненому вигляді розглядалася на засіданнях «круглого столу», проведеного 4-6 липня 1989 р колишнім Інститутом марксизму-ленінізму при ЦК КПРС. Серед інших повідомлень прозвучали виступи про греків – Г.Х. Політідіс, про кримських татар – А.І. Куркчі та ін. Всі виступаючі були одностайні в думці: переселення в 1930-1940-і роки цілих народів і національних груп – пряма вина Й. Сталіна і його оточення, грубе порушення принципів національно-державного облаштування народів, їх конституційних прав [6].

Цінними залишаються для дослідника наукові праці, підготовлені безпосередньо істориками України в 1990-і роки – початку XXI ст. Вченими України відтворено фон, на якому розгорталися і трагедія народів, викликана голодом, і депортації середини 1930-х років, розкрито заходи по реалізації ідеологічних установок союзного центру, ЦК ВКП (б) КПРС.

Спільними зусиллями вчених України, Німеччини, Польщі, інших країн накопичений багатий матеріал по досліджуваному питанню, що вимагає як поглибленого його аналізу, так і узагальнень, оцінок тієї національної політики, яка проводилася в Радянському Союзі і, зокрема, в Україні.

У зв'язку із вищезазначеним **об'єкт** дослідження – етнічна історія Кримського півострова.

Предмет дослідження – розселення та депортація населення Кримського півострова.

Мета – дослідити історію розселення та депортації населення Кримського півострова.

Виклад основного матеріалу. Кримський півострів здавна заселявся представниками різних етносів, носіями різноманітних культурних традицій, релігійних поглядів. При цьому одні етнічні групи приходили на територію, яка до них вже була заселена іншими, а їх попередники або асимілювалися в новій етнічному середовищі, або витіснялися за межі півострова. Лінії історичного розвитку, таким чином, накладаються одна на іншу, що вкрай ускладнює розгляд історичних подій і процесів, що протікають в Криму в єдиній системі [4].

Серед народів взяли участь у заселенні та господарському освоєнні Криму були греки, татари, вірмени, болгары і німці, які в різні історичні періоди зв'язали свою долю з Кримом.

З початком Великої Вітчизняної війни тисячі кримських вірмен, болгар, греків татар і німців пішли на фронт, де самовіддано билися з ворогом. Багато з них були удостоєні звання Героя Радянського Союзу. Серед них був навіть двічі герой Радянського Союзу кримський татарин, льотчик Амет-хан Султан.

Значна частина осіб залишилися на окупованій території взяла активну участь у партизанському русі. Деякі представники розглянутих народів займали керівні посади в партизанському русі. Так, командирами і комісарами яких загонів були: Мустафа Селімов, Рефат Мустафаєв, Мемет Аппазов, і багато інших [1].

Перша депортації в Криму торкнулася німецького населення. 4 липня 1941 року була видана директива НКВС і НКДБ СРСР «Про заходи з виселення соціально небезпечних елементів з територій, оголошених на військовому положенні». Ця директива передбачала і депортацію німців з Криму.

Операція по виселенню німців з Криму почалася 18 серпня 1941 року і завершилася 9 вересня. Було депортовано 61184 людини [2].

Після звільнення Кримського півострова депортації за етнічною ознакою з його території були продовжені. У 1944 році Криму виселено 187859 осіб татарської національності, в тому числі з міст - 18983, із сіл - 168876 осіб. Також виселенню з півострова зазнали 9620 вірмен, 12420 болгар і 15040 греків.

Географія розселення депортованих народів була надзвичайно різноманітна. Їх розселили на території Узбекистану, Казахстану, Башкирії, Свердловській, Молотовську, Кемеровській, Новосибірській і

Омської області, Алтайського краю і деяких районів Сибіру і Далекого Сходу [3].

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Розуміння сучасних процесів на території Кримського півострова вимагає детального розгляду цілого комплексу питань. Серед цих питань важлива роль належить з'ясуванню основних етапів формування складного поліетнічного соціального організму на Кримському півострові. Важливою віхою в розвитку поліетнічності Криму є депортації деяких народів за національною ознакою в 1941 і 1944 роках з території Кримського півострова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бекирова Г. Проблемы эмиграции крымских татар в российской исторической литературе. – М., 1966. – 185 с.
2. Брошеван В.М. Крымские немцы. – Симферополь, 1996. – 63 с.
3. Возгрин В.Е. Исторические судьбы крымских татар. – М., 1992. – 331 с.
4. Никифоров А.Р. Проблемы и перспективы реконструкции этнической истории Крыма // Регион: проблемы и перспективы. – Харьков, 1997. - № 2. – С. 27-29.
5. О крымских татарах. Постановление государственного комитета обороны от 11 мая 1944 года. Режим доступа: http://www.teatrskazka.com/Raznoe/PostanovGKO/194405/gko_5859.html
6. Социально-политические проблемы межнациональных отношений в СССР: теория и практика // Вопр. истории КПСС. – 1989. – № 9.

УДК [373.2.016:73/76]:57.081.1

Руденко І. В.

ЗМІСТ РОБОТИ З ДОШКІЛЬНИКАМИ НА ЗАНЯТТЯХ ПО ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ЇХ З ПРИРОДОЮ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волкова В. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: Створювані дітьми малюнки сприяють закріпленню і уточненню їх знань про об'єкти природи, формують інтерес до природи і позитивне ставлення до неї. Зазначено, що цілеспрямовані спостереження з дітьми об'єктів природи повинні здійснюватися як єдиний процес природничо-наукового і естетичного пізнання. Зображаючи природу, діти знов переживають естетичні почуття до неї, що робить їх життя цікавішим і змістовнішим. Варто використовувати ігровий прийом розповідь-малювання, вірші, загадки, які підсилюють виразність образу; повний і частковий показ послідовності малювання; художньо-дидактичні ігри і вправи.

Ключові слова : природа, естетичні почуття, спостереження, малювання, творча уява, краса.

Rudenko I.V. Content of working with primary schools on employment activities on the basis of their knowledge of nature.

Summary. Pictures created by children contribute to the consolidation and refinement of their knowledge about the objects of nature, forming an interest in nature and a positive attitude towards it. It is noted that purposeful observation with children of objects of nature should be carried out as a single process of natural sciences and aesthetic knowledge. By depicting nature, children are once again experiencing aesthetic feelings for her, which makes their lives more interesting and meaningful. It is worth using the game reception of story-painting, poems, riddles that enhance the expressiveness of the image; full and partial display of the drawing sequence; artistic and didactic games and exercises.

Key words: nature, aesthetic feelings, observation, drawing, creative imagination, beauty.

Актуальність. Питання розвитку духовно-моральних якостей дітей дошкільного віку, складовою яких виступає естетичне ставлення до природи, є одним з центральних у навчально-виховному процесі. Природа у всі часи служила змістом образотворчого мистецтва, у тому числі і дитячого. Створювані дітьми малюнки сприяють закріпленню і уточненню їх знань про об'єкти природи, формують інтерес до природи і позитивне ставлення до неї. У зв'язку з цим цілеспрямовані спостереження з дітьми об'єктів природи повинні здійснюватися як єдиний процес природничо-наукового і естетичного пізнання. Здійснювати цей процес необхідно так, щоб викликати у дітей позитивне ставлення до природи, яскраві емоційні переживання. Все це підвищує інтерес до природи і викликає бажання відобразити її явища в своїй творчості. Зображаючи природу, діти знов переживають естетичні почуття до неї, що робить їх життя цікавішим і змістовнішим.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Естетичне виховання дошкільників як одна із сфер розвитку дитини ґрунтовно висвітлене у працях Н. Ветлугіної, Є. Фльоріної. Засоби розвитку естетичних почуттів були предметом наукового пошуку Н. Кириченко, Т. Комарової, Н. Сакуліної.

На важливість виховання дитини у природі, що є засобом розвитку почуття краси, вказує Ю. Аркін. А. Адаскіна, Н. Ветлугіна, Б. Неменський, В. Сухомлинський вважають, що естетика природи є основою формування естетичного відношення до природи, через усвідомлення суті мистецтва у дитини формується

морально-естетична позиція. Системний погляд на діяльність з естетичного виховання дітей у дитячому садку із залученням засобів мистецтва пропонувала Н. Ветлугіна.

Питання методичної роботи з дітьми в зв'язку з ознайомленням їх з природою розробляла Т. Комарова. Методичні аспекти проблеми зазначаються у дослідженнях Н. Лисенко, Г. Беленької, Н. Горобахи, З. Плохій, Н. Яришевої. Проблема формування естетичних вражень у процесі ознайомлення з природою висвітлені у працях О. Половіної, І. Литвиненко, Л. Присяжнюк, М. Роганової.

Мета статті : розкрити зміст і методи роботи з дітьми дошкільного віку на заняттях з образотворчої діяльності на основі їх ознайомлення з природою.

Виклад основного матеріалу. В дослідженні вивчалась можливість застосування різних форм і методів, які сприяють формуванню естетичного ставлення до природи. Завданням дослідно-експериментальної роботи була активізація свідомості, уяви, спостережливості, розвиток потенційних творчих можливостей дитини.

Пізнання дитиною-дошкільником оточуючої природи повинне здійснюватися "по законах краси". Необхідно розвивати в дітях уміння спостерігати природу, насолоджуватися нею, вдивлятися, вслухуватися. В завдання ознайомлення дітей з природою входить знайомство з порами року, їх специфікою і зміною, з такими явищами, як дощ, сніг, іній, з тваринами і рослинним світом. Пропозиція зобразити картини природи, тварин завжди зустрічала у дітей позитивний відгук. Створювані дітьми зображення на теми природи сприяли

закріпленню і уточненню знань дітей про об'єкти природи і збагачували дитячу творчість новими образами, формували інтерес до природи і позитивне ставлення до неї. В своїх малюнках діти зображали рідну природу в різні сезони, в різну погоду. Також діти вирізували і наклеювали квіти, склали декоративні композиції з квітів, листя і гілок, ліпили рибок, птахів, звірів. А щоб діти могли зобразити все це, необхідно було сформувати у них виразні уявлення про об'єкти природи. У зв'язку з цим цілеспрямовані спостереження з дітьми об'єктів природи, ураховуючи і завдання їх подальшого зображення, здійснювалися як єдиний процес природничо-наукового і естетичного пізнання. Дітям при ознайомленні з природою давали правильні уявлення про життя тварин, їх звички; про рослини, про красу їх зовнішнього вигляду в цікавій, часто своєрідній формі. Разом з тим підкреслювали красу явищ природи, тварин. Звертали увагу дітей на красу і мінливість колориту неба, забарвленого хмарами сонця, що заходить, чарівність укритих інеєм дерев в яскраво-червоних відсвітах заходу, ніжність весняної зелені трави, що тільки-тільки з'явилася, листя дерев, ніжність перших весняних квітів і т. п.

В процесі роботи спонукали дітей до позитивного ставлення, яскравих емоційних виявів; все це підвищувало інтерес дітей до природи і викликало бажання відображати її явища в своїй творчості, передаючи форму і кольори її об'єктів і явищ. Зображаючи природу, діти знов переживають естетичні почуття до неї, що сприяє підвищенню ефективності освітньо-виховної роботи з дітьми, робить їхнє життя цікавіше і змістовніше, емоційно багатше, викликає у них бажання зберігати красу природи.

Неодноразові свідчення дослідників дитячої творчості (Н. Ветлугіної, Т. Комарової) показують, що краса будь-якого природного явища викликає захоплення відгук в душі дитини, і пропозиція зобразити те або інше явище зустрічається дітьми з радістю. Коли наступила золота осінь і в повітрі кружляли і плавно опускалися на землю різнокольорове листя, діти із задоволенням збирали, розглядали їх, прагнули звернути на них

увагу дорослих. В цьому випадку ми підтримували інтерес дітей, грали в зібране ними листя ("Знайди такий самий – за формою, за кольором"), запропонували із зібраних листочків скласти зображення, щоб діти пофантазували, яке зображення можна скласти з листя. Такі ігри-вправи подобалися дітям, розвивали творчу уяву.

Після розгляду листя і ігор з ними на прогулянці дітям запропонували намалювати красиве осіннє листя з натури. Вихователь попередив дітей про складність малювання і допоміг їм розглянути конструкцію пластини листя, звернувши увагу на розташування прожилків, як би організуючих малюнок пластини.

Діти з великим задоволенням прийняли пропозицію вихователя передати об'єкти природи в малюнках. Особливий інтерес у них викликала пропозиція вихователя зобразити живі істоти: метеликів, різних жуків, птахів, риб, звірів, як диких, так і свійських. Щоб забезпечити успішне зображення дітьми тварин, доставити їм радість від того, що їм вдалося намалювати, необхідно було організувати сприйняття дітьми тварин. Діти можуть бачити тварин і спостерігати за ними відвідуючи зоопарк, в цирку, на вулиці. Але живий об'єкт знаходиться в русі, що захоплює дитину і не завжди дозволяє винести з такого спостереження точне уявлення про форму частин тварини, їх величину, місце розташування. Тому для уточнення образу ми використовували іграшкових тварин, їх зображення на фотографіях, ілюстраціях. Тоді діти можуть не тільки уважно розглянути те, що потім належить зобразити, але і обвести рукою кожен частину. Це допоможе намалювати тварину.

На початку заняття використовувався ігровий прийом – розповідь-малювання, спрямований на формування у дітей уявлень про послідовність виконання завдання і необхідні для цього технічні уміння.

Варто використовувати вірші, загадки, які підсилюють виразність образу.

Спонукаючи дітей до відтворення тієї чи іншої моделі, використовували як повний, так і частковий показ послідовності малювання. Для збудження творчості не слід нав'язувати малюнкам якийсь один спосіб

зображення. Треба давати кілька варіантів, різних за складністю, і стимулювати вихованців до пошуку інших.

Результативні також ігрові вправи, які викликають у малят інтерес до зображуваного і націлюють на вдосконалення технічних умінь, зокрема, на ритмічне повторення певної зображувальної дії. Ігрові прийоми допомагали тактовно вказати дитині на недоліки роботи і викликати бажання виправляти їх.

Активізували творчість дітей й дидактичні ігри, де закріплюються знання про якість предметів, колір, форму, величину.

Художньо-дидактичні ігри і вправи позитивно впливають на творчість дошкільників, розвивають спостережливість і образне мислення. Художньо-дидактичні ігри і вправи мають передувати наступній образотворчій діяльності або проводитися на початку заняття. З фланелеграфами проводилися художньо-дидактичні ігри

“Зима”, “Осінь”, “Ліплення снігової баби”, “Катання на лижах”, “Зимові розваги”.

Збагачують знання дітей з образотворчого мистецтва, стимулюють їх творчість вправи ігрового характеру з “телевізором”. Такі вправи дають можливість вихователю ознайомити дітей з репродукціями картин художників, скульптури, декоративно-ужиткового мистецтва.

Висновки. Взаємозв'язок природи з образотворчою діяльністю (малюванням) дошкільників сприяє закріпленню і уточненню їх знань про об'єкти природи, формує інтерес до природи і позитивне ставлення до неї, викликає яскраві емоційні переживання, бажання відобразити її явища в своїй творчості. Через малювання природи у дітей більш повно і точно закріплюються знання про природу (діти встановлюють зв'язок між явищами і об'єктами, дізнаються про їх властивості), про її значущість для людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Виховує мистецтво: активізація творчості дошкільників засобами мистецтва: Метод. посібник / Кириченко Н. Т., Науменко Т. І.; МО України. ІЗМН. К. : ІЗМН, 1998. 99 с.
2. Лисенко Н. В. Еко-око : дошкільник пізнає світ природи : навчально-методичний посібник. К. : Слово, 2015. 352 с.

УДК

Симан Є., Семенова О., Мерзлікіна М.

ВИКОРИСТАННЯ НЕСТАНДАРТНИХ ЗАНЯТЬ У ВИХОВАННІ ЗАЙКУВАТИХ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волков О.Г., доктор педагогічних наук, професор

Анотація: Статтю присвячено актуальності впливу нестандартних занять у вихованні зайкуватих дошкільників. Автори аналізують деякі види нестандартних занять спрямовані на корекцію заїкання у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: заїкання, нестандартні заняття, корекційно-розвивальна методика, діти дошкільного віку.

Annotation: The article is devoted to the relevance of the influence of non-standard classes in the education of preschool children. The authors analyzes some types of non-standard activities aimed at correcting stuttering in children of preschool age.

Keywords: stuttering, non-standard occupations, correctional and developing technique, children of preschool age.

Актуальність. В даний час проблема навчання і виховання дітей дошкільного віку стає особливо значущою. За статистичними даними, тільки 10% новонароджених з'являються на світ абсолютно здоровими. Інші діти мають мікроорганічних ураження або виражену патологію. Окрему категорію складають аномалії розвитку, що супроводжуються порушенням мови, що тягне за собою і відставання в розвитку. Дітям з недорозвиненням мовлення слід вчасно надати допомогу, до початку навчання в школі.

Заїкання являє собою одну з гострих проблем логопедії. У всьому світі визнається, що заїкання є складною проблемою як в теоретичному, так і в практичному аспектах. В даний час від логопеда потрібно не тільки знання практичних прийомів корекції мови при заїкуватості, але й розуміння цілісної клінічної та психолого-педагогічної картини цього складного патологічного стану, а також знань клінічних проявів невротичних і неврозоподібних станів.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. У світовій літературі є багато значних робіт про розвиток дитячої мови з позиції медицини, психології, лінгвістики та педагогіки. У них відображені психологічні та філософські погляди. Заїкання є одним з поширених дефектів мови.

Протягом багатьох років питання вивчення та виховання заїкуватих дітей інтегрувалися на рівні дефектології. Заїкання в дефектологічних дослідженнях вивчалось з клінічних, психологічних та педагогічних позицій. Цей напрямок обрали Т. Непфнер та Е. Фрешельс. Прихильниками були А. Лібман, Г. Неткачев, Ю. Флоренська.

На сьогодні в ДНЗ для подолання заїкання у дошкільників використовують методики Н.А. Власової, Є.Ф. Рау, С.А. Миронової, Н.А. Чевелевої, В. І. Селіверстова та ін. Робота щодо усунення означеної патології є найбільш ефективною, якщо вона має комплексний характер. Розвиток комплексного підходу до подолання заїкання сприяли дослідження Л.Я. Міссуловіна, І.А. Сікорського, М.П. Тяпугіна, М.Є. Хватцева.

Мета статті полягає аналізі використання нестандартних занять та

ефективності корекційно-розвивальної методики, спрямованої на подолання заїкання в дітей дошкільного віку та ін.

Виклад основного матеріалу. Під час роботи з заїкуватими дітьми вводяться деякі зміни, пов'язані з мовленнєвими можливостями дітей: подовження строків вивчення більш складних тем, занять та ін. та спеціально розроблені провідними дослідниками даної проблеми.

Методики Н.А. Чевельової та С.А. Миронової будуються на навчанні заїкуватих дітей поступовому оволодінню навичками вільного мовлення: від найпростішої ситуативної її форми до контекстної. Тільки Н.А. Чевельова робить це в процесі розвитку ручної діяльності дітей, а С.А. Миронова – під час проходження різних розділів програми дитячого садка [7].

М.І. Геркіна, а в подальшому і Є.М. Пелінгер, враховуючи ситуативний характер заїкання і порушення у дітей комунікативної функції мовлення, пропонують методику сюжетних ігор та театралізованих вистав. Починається заняття з розігрування сюжетів з уявним співрозмовником, що дає установку правильної мовленнєвої поведінки в реальних ситуаціях спілкування з однолітками. На наступному етапі розігруються побутові теми, а наприкінці курсу – рольові ігри [2, С. 28].

Найбільш ефективною технологією може бути, не використання окремих технологій або їх елементів, а створення інноваційної технології, яка ґрунтується на потребах та інтересах дітей. Тому вся увага була зосереджена на видозміні заняття як форми навчання. Так з'явилися “нестандартні заняття” [5, С. 7]. Розробка нестандартних занять подолання заїкування у дітей дошкільного віку відбувалася у двох напрямках: поєднання різних форм навчання і нестандартні заняття. На відміну від звичайних занять, метою яких є оволодіння знаннями, вміннями та навичками, нестандартне заняття найбільш повно враховує вікові особливості, інтереси, нахили, здібності кожної дитини. У ньому поєдналися елементи традиційних занять – сприймання нового матеріалу, засвоєння, осмислення, узагальнення – але у незвичайних формах. Саме такі заняття

містять в собі елементи майбутніх технологій, які при групуванні їх у певну систему, що ґрунтується на глибокому знанні потреб, інтересів та здібностей дітей, можуть стати дійсно інноваційними.

Найбільш поширені такі форми нестандартних занять. *Інтегроване заняття*. Як правило, таке заняття проводять вихователь і логопед. Вони спільно здійснюють актуалізацію знань за двома напрямками опитування. Найчастіше поєднуються такі предмети, як читання – логопедія, математика – логопедія, творча діяльність – логопедія. Інтегровані заняття дозволяють глибше опанувати тему, яка вивчається.

Рольова гра. Гра належить до важливих засобів корекційно-розвиваючої роботи з дітьми дошкільного віку. Саме вона сприяє фізичному розвитку дитини, розвитку пізнавальних процесів і функцій (сприйняття, мислення, мовлення, уваги та ін.), формуванню уявлень про навколишній світ і вимагає від дітей прийняття конкретних рішень у проблемній ситуації у межах ролі. Кожна гра має чітко розроблений сценарій, головну частину якого необхідно доопрацювати дітям. Отже, пошук вирішення проблеми залишається за ними. [2, С. 28].

Театральна (театралізована) вистава. Сучасному етапу розвитку системи освіти притаманні пошук і розробка нових технологій навчання і виховання дітей. Одним із видів такої діяльності, яка широко використовується в процесі виховання та всебічного розвитку дітей, є театралізована гра. Л. Виготський визначає драматизацію, або театральну виставу, як найпоширеніший вид дитячої творчості, так як драматична форма відображення вражень у дітей має стихійний характер і проявляється незалежно від бажань дорослих. На відміну від рольової

гри, вистава передбачає більш чіткий сценарій, який регламентує діяльність дошкільників безпосередньо на занятті і збільшує їхню самостійність під час підготовки сценарію. Театралізовані вистави спрямовані на те, щоб викликати інтерес до заняття. Вони опираються на образне мислення, фантазію, уяву дітей [2, С. 43].

Під час організації заняття враховується індивідуальний темп роботи кожної дитини, особливості її пізнавальної діяльності, пам'яті, моторики тощо, що допомагає отримати оптимальне поєднання колективної, групової та індивідуальної форм роботи на занятті.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Особливості процесу навчання заїкуватих дітей – це цілеспрямованість, двобічність, систематичність, комплексність, корекційна спрямованість та ін. Врахування цих особливостей процесу навчання забезпечує його динамічність та результативність. Одним з домінуючих методів у цій роботі є психотерапевтичний вплив на розвиток дитини.

Система роботи з корекції заїкання в дошкільників також спрямована на зняття напруги м'язів мовленнєвого апарату, формування вміння правильно дихати та навичок плавного й ритмічного мовлення за наслідуванням. З цією метою застосовуються такі комплекси корекційно-розвивальних засобів (дихальна гімнастика, артикуляційна гімнастика, логоритміка, точковий масаж), які у поєднанні з традиційною логопедичною роботою, наближують такі параметри, як мовленнєве дихання, темп, ритм та виразність мовлення до норми, показуючи, таким чином, високу ефективність у подоланні заїкання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Азизоват С. Г. Особенности развития речи у заиковатых детей старшего дошкольного возраста: курс. ... стар. препод. : 2011. Москва, 2018. 38с.
2. Аксенова Л.И., Архипов Б.А., Белякова Л.И. и др. Специальная педагогика: Учеб. пос. для студентов высших педагогических учебных заведений. Под ред. Н.М. Назаровой. Изд. 2-е, стереотип. М., 2001.
3. Бегас Л.Д. Використання нестандартних занять у вихованні заїкуватих дітей старшого дошкільного віку // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. 2009. № 51. С. 129-133.
4. Борисова О. А. Педагогическая технология коррекции заикания у старших дошкольников с общим недоразвитием речи: дис. ... канд. пед наук : 13.00.03. Екатеринбург, 2010. 26 с.

5. Калягин В.А., Овчинникова Т.С. Психолого-педагогическая диагностика детей и подростков с языковыми нарушениями: учебник для студентов высших педагогических учебных заведений. Изд. СПб. 2005. 288 с.
6. Кравченко А., Харченко А. Корекційно-розвивальна методика подолання заїкання у дітей дошкільного віку // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 5 (59). С. 388-394.
7. Чевелева Н.А. Исправление заикания у школьников в процессе обучения. М., 1978. Режим доступа : <https://www.twirpx.com/file/550307>.

УДК 74

*Стрельчук Е. Ф.***ПРИМЕНЕНИЕ ЦВЕТА ЧЕРЕЗ КОМПОЗИЦИОННОЕ ЗАДАНИЕ**

Бердянская детская художественная школа, г. Бердянск

Аннотация. В статье рассматриваются основные и экспериментальные цветоприёмы на уроках 0 класса художественной школы. Целью ставится обогатить технические и познавательные многогранности цветовосприятия через смешивания красок, что даёт раскрытию творческого потенциала учащихся в дальнейших тем и заданий старших классах.

Ключевые слова: смешивание красок, цветовое восприятие.

Strelchuk E. F. Application of color by composition task.

Annotation: The article examines the main and experimental colors of the classes of the 0 class of art school. The goal is to enrich the technical and cognitive multidimensionality of color perception through the mixing of colors, which reveals the creative potential of students in further topics and tasks of the senior classes.

Keywords: mixing of colors, color perception.

Большинство художественных школ имеют нулевые или подготовительные классы и эта не тайна, что спонтанно ведётся преподавания художественной грамоте будущих учащихся ДХШ. Школы заинтересованы в программах, где учащиеся получают нормативные знания и умения, где воспитывается будущая национальная элита нашего государства [1,с.7].

В практической деятельности у преподавателей возникают достаточно вопросов с методическими приёмами подачи тематического материала, чтобы творческая активность учащихся не ограничивалась в стандартных упражнениях смешивания красок, а возникало желание к смелому творческому самовыражению. Для облегчения творческого восприятия методические разработки уроков составлены в игровой форме, что даёт возможность отойти от шаблонов.

Цель – построить учебный процесс интересными многогранным, что даст учащимся большой объём учебной информации, способствующей к логическому мышлению подбора цвета и активности творить в богатом цветовом решении.

Цвет – одно из важнейших средств изображения в живописи, композиции и т.д. и мы, преподаватели, желаем, чтобы каждый учащийся правильно и разумно применял его в творческой деятельности, нашёл свой способ цветового восприятия [3,с.2].

Часовая нагрузка предметов распределяется на 4 блока: «Краски осени», «Цвет зимы», «Весенние цвета», «Цветное лето». Каждый блок распределяет задания по предметам (рисунок, живопись, композиция, скульптура) исходящий из одного предмета в другой или, комбинируя их, что способствует цельности восприятия учебных тем.

Задания даёт опыт в ощущении цвета и композиции, учит «добывать» цветовые оттенки, добываясь его звучание путём смешивания красок или цветных карандашей, мелков.

Художественное творческое развитие учащихся происходит в виде игровой формы:

**ИМПРОВИЗАЦИЯ
ВОСПРИЯТИЕ
ЖЕСТИКУЛИРОВАНИЕ
ПОИСКОВЫЙ
ЭКСКУРСИОННЫЙ**

1. Импровизация выражения мыслей и чувств. За счёт цвета способна передать сложную гамму переживаний, различные состояния природы, создать фантастические образы. Образное мышление и творческое воображение в импровизации даёт возможность с лёгкостью ориентироваться в дальнейших темах. Способствует развитию самосознания и творческой непосредственности.

По Кандинскому, линия и цветное пятно, а не сюжет развивает «внутренний звук». Импровизация бессознательно выражает внутренние впечатления.

2. Восприятие закрытыми глазами рассказа преподавателя с последующим практическим выполнением задания. Вольная или подготовленная форма (стихотворение, рассказ) с определяющими характерными существительными с прилагательными. Например: И. Блажкевич «Кленові листочки» «Осінь, осінь...Лист жовтіє...Червонясте, золотисте опадає з кленів листя». Развивается у учащихся умение сконцентрироваться на определённой теме и задачи выполнения

3. Жестикулирование в процессе объяснения типов и форм построения композиции. Например: замкнутая-тёмная, открытая-светлая, ладошки сложить и разложить; симметричная-один цвет, не-асимметричная-разные цвета половинки форм листьев дерева; статичная-вертикально-стоим, динамичная-крутимся-падаем, пародируем деревья в погодные условия; дальше-ближе, светлее-темнее, больше-меньше и т.д.). Помогает понять смысл фраз и уточняет значение слов.

4. Поисковый в нахождении заданного смешанного цвета в предметах с последующими или начальными практическими заданиями. Знакомство с интересными и необычными оттенками, которые можно получить при помощи смешивания красок. Очень интересна для детей как пространственные поиски, так и мозаичной аппликации, пазы из подготовленных картин. Даёт возможность быстро ориентироваться в оттенках цвета.

5. Экскурсионный пленэр, где учимся анализировать выполненное задание с увиденным. Закрепление темы определённой цветовой гаммы для живописи, живописной лепки. Формируется зрительное и эмоциональное восприятие.

Таким образом, между теорией и практикой учебного предмета должна быть разумная взаимосвязь [4, с. 6]. Необходимо развивать творческий потенциал ребёнка, освободить от стандартов в мышлении, что даст стремление через собственное творчество изучать разнообразие природы цвета [2, с.4].

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Навчальна програма для нульового класу ДХШ/ [Житнік Т. С., Засипкін О. В., Абдурахманов Р. Д.]. – МДПУ ім.Б.Хмельницького, 2015. – 67с.
2. Немира Катерина. Кожна дитина – художник: Порадник з образотворчого мистецтва / Катерина Немира. – Львів: ЛА «Піраміда», 2018. – 14с.
3. Пауэлл У. Ф.. Цвет и как его использовать: [библиотека художника] /Пауэлл,У.Ф. – М.: Астрель: АСТ,2006 – 202с.
4. Яшухин А.П. Живопись: учебное пособие – М.: Просвещение, 1985 – 226с.

Ся Гаоян

ПОЛІХУДОЖНЯ ОБІЗНАНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ: ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, м.Київ

Науковий керівник – Комаровська О.А., доктор педагогічних наук

Анотація. Розглядаються результати замірювання поліхудожньої обізнаності майбутніх учителів музики як складника їхньої готовності до впровадження поліхудожнього підходу в навчання мистецтва майбутніх учнів. Подано зіставні дані щодо ставлення студентів та викладачів до поліхудожньої підготовки та стану такої у студентів за двома параметрами – анкетуванням та тестом на знання мистецького матеріалу зі шкільної програми.

Ключові слова: майбутній учитель музики, полі художня обізнаність, поліхудожня підготовленість, анкетування, тестування.

Xia Gaoian. Polish design of the future music teacher: by materials of experimental studies.

Annotation: The results of measuring the poly-artistic awareness of future music teachers as a component of their readiness for introduction of a poly-artistic approach to teaching the art of future students are considered. The comparative data on the attitude of students and teachers towards the field arts training and the status of such students are presented in two parameters - questionnaires and tests for knowledge of artistic material from the school curriculum.

Keywords: future teacher of music, field art awareness, polyphysical preparation, questioning, testing.

Актуальність проблеми. Тенденції інтегрування різних освітніх сфер перебувають у річищі процесів глобалізації, що охопила усе життя людини XXI століття. Соціокультурні виклики до освіти, зокрема мистецької, зумовили розгортання тенденції інтегрування дисциплін, що стосується освітніх систем практично всіх країн. У царині мистецької освіти традиційне навчання дітей за окремими предметами музичного і образотворчого мистецтва поступово об'єднується в єдиний курс «Мистецтво», що охоплює опанування різних його видів і передбачає формування цілісної художньо-естетичної свідомості. Актуалізуються й нові аспекти поліхудожньої підготовленості вчителя музики – як особистісного надбання, так і методичної готовності до навчання учнів. Вивчення основ поліхудожньої підготовки студентів у педагогічних університетах України стане орієнтиром для такої підготовки і в Китаї (батьківщині автора статті). Хоча слід зазначити, що в китайській освіті інтегральність, що базується на поліхудожньому підході, точніше первинна синкретичність, детермінована

філософськими поглядами, національною ментальністю, світовідчуттям [6].

Початок активному розробленню основоположних засад поліхудожності покладено Б. Юсовим, Г. Шевченко, а нині проблема інтенсивно розробляється (Л. Беземчук, О. Боблієнко, О. Бузова, У. Б. Демир, Т. Дорошенко, І. Кашекова, Л. Масол, Т. Рейзекінд, О. Рудницька, Л. Савенкова та ін.). Однак, динаміка процесів художнього життя, поява нових форм художнього висловлювання, зокрема і нових форм синтезу мистецтв тощо, зумовлює і змінюваність поглядів, уподобань, інтересів молодшої людини, що впливає і на підготовленість майбутнього вчителя.

Мета статті – окреслити реальний стан полі художньої обізнаності як складника полі художньої підготовленості майбутнього вчителя музики, що має окреслити конкретні освітні стратегії.

Поліхудожня підготовленість особистості, яку ми сформулювали за узагальненням наукових джерел [1; 4; 5; 7; 8], розглядається як інтегральна професійна якість, що виявляє себе у здатності та

вмотивованості особистості до пізнання засобів різних мистецтв та природи їхньої взаємодії; ціннісному ставленні до творів різних мистецтв; готовності залучати мовні засоби різних мистецтв для збагачення інтерпретації музичних творів. Зрозуміло, що для майбутнього вчителя музики долучається його вмотивованість і методична готовність залучати поліхудожні здобутки в роботу з майбутніми учнями.

Зосереджуємось на педагогічному потенціалі музично-теоретичних дисциплін, зокрема поліхудожність закладена в курси історії музики та аналізу музичних творів, а решта монохудожніх дисциплін («Сольфеджіо», «Гармонія», «Поліфонія» тощо) створюють підґрунтя для їхнього оволодіння студентами [2].

Програма експерименту охоплювала:

- *експрес-опитування*, яким з'ясовувалося ставлення студентів-музикантів педагогічних університетів до підготовки в різних видах мистецтва в контексті майбутньої музично-педагогічної діяльності, а також думка викладачів, передусім, музично-теоретичних дисциплін, щодо введення поліхудожнього компонента до змісту цих дисциплін (учасники – 59 студентів-музикантів III та IV курсів, тобто ті, хто здобув досвід фахової, зокрема й музично-теоретичної підготовки, позааудиторної діяльності, педагогічної практики зі школярами й визначився у напрямі бажаної професійної діяльності) та 22 викладачі;

- *безпосередню констатацію стану* поліхудожньої обізнаності студентів-музикантів за допомогою анкетування та тестування.

За результатами експрес-опитування з'ясувалося, що понад 80 % студентів пов'язують поліхудожню підготовку лише з майбутнім навчанням школярів за інтегрованими навчальними програмами з мистецьких дисциплін, але не з навчанням відокремленого предмету музичного мистецтва; і зовсім не пов'язують її з музично-теоретичними дисциплінами; майже 90 % студентів-музикантів педагогічних університетів ніколи не замислювались про «втручання» інших видів мистецтва в опанування музично-теоретичних дисциплін,

як і в навчання інших фахових дисциплін, наприклад, у класі музичного інструменту, вокалу, у процесі диригентсько-хорової підготовки тощо. Близько 10 %, щоправда, вказали, що в деяких формах позааудиторної діяльності, зокрема в концертних тематичних виступах неакадемічного спрямування (не пов'язані з оцінюванням) використовували реквізит та продумували деталі одягу, що допомагало «створити атмосферу», «налаштувати аудиторію слухачів і себе самого».

Лише декілька викладачів зазначили, що під час заходів пропонували студентам створити відеоряд (слайди, відео) з творами живопису, фото архітектурних споруд або просто «рухомі кольорові настрої» для «підтримання настрою», хоча ще дехто підтвердив, що думали про щось подібне, але не мають для цього суто організаційних ресурсів.

Отже, констатуємо: потенціал музично-теоретичних дисциплін у поліхудожньому напрямі цілеспрямовано не використовується ні студентами, ні викладачами, а виразні можливості різних мистецтв залучаються ситуативно, несистемно, інтуїтивно.

Анкетою «Враження від творів різних видів мистецтва» з'ясовувався досвід спілкування з творами різних видів мистецтва, усвідомленість і обсяг знань про види мистецтва, їхні виразні засоби, обізнаність щодо прізвищ видатних митців та їхньої спадщини тощо. Запитаннями виявлялися уподобання респондентів, зокрема, пропонувалось вказати, які картини, скульптури, архітектурні споруди подобаються або запам'яталися (під час подорожей або за фото, репродукціями); які вистави справили враження (враховувалося і негативне враження, що в будь-якому разі засвідчувало певний глядацький досвід), вірші яких поетів подобається читати (або не подобається взагалі) і які опитувані можуть пригадати напам'ять (можливо, й фрагменти). Фіксувалась періодичність відвідування музеїв, театрів, переглядів репродукцій або відеозаписів вистав, телепередач, пошук інформації через мережу Інтернет. Анкета містила й запитання стосовно музичних творів, які респонденти слухають або виконують у дозвіллі.

Як показав відповіді, на першому місці серед видів мистецтва, крім музичного, в уподобаннях респондентів – образотворчі мистецтва, серед яких превалює живопис, далі – монументальна скульптура (пам'ятники на вулицях і площах міст). Серед часто повторюваних – популярні назви, причому більшість з творів вказано не як ті, що справді подобаються, а ті, що знайомі з різних джерел, найчастіше – ще зі шкільних часів (уроків образотворчого мистецтва або художньої культури).

Щоправда, називаючи пам'ятники, студенти «забували» вказати скульпторів, називаючи художників – «забували» про картини. Траплялися і «казуси», наприклад, до живопису віднесено «П'єту» Мікеланджело, а пам'ятник Богдану Хмельницькому в Києві – до архітектури.

На уподобання в театральному мистецтві (поліхудожньому апріорі) вказувалось зрідка. Цікаво, що серед вистав превалюють оперні. Висловлюючи враження, респонденти звертали увагу на те, як «звучав оркестр», вокальні дані і зовнішній вигляд співаків (чи відповідає він сценічному образу), але щодо цілісного образу вистави, то у висловлюваннях звучала лише емоційна оцінка («гарні декорації», «вражаючі світло-ефекти», «сподобалось, що застосовувалася комп'ютерна графіка» тощо). Оперні вистави більше відвідують столичні студенти; респонденти з інших міст (де немає оперних театрів) «прагнуть», але їм це не вдається з різних причин. Тому ми звертали увагу на те, чи вказано в їхніх анкетах вистави драматичного або музично-драматичного театрів. З'ясувалось, що на таких виставах студенти «бувають нечасто», «відкладають на потім», в разі, «якщо цікаві гастролі».

Щодо телепередач, то практично всі відзначили, що «ні, не дивляться», «у нас на ТБ немає цікавого про мистецтво». Лише в поодиноких анкетах згадується телеканал «Культура», коли «випадково натрапиш». Загалом же, майбутні вчителі музики віддають перевагу Інтернету. Стосовно кіномистецтва, то цікавить сучасне кіно. Найчастіша відповідь – «Зоряні війни», японські аніме (у дівчат). Фільми з класики кіномистецтва майже не згадуються. Серед

українських фільмів – «Поводир», «Незламна», «Кіборги».

Уподобання майбутніх учителів музики в музичному мистецтві різняться з навчальними програмами. На першому місці – рок-музика (більше половини відповідей), фольк-рок (майже так само), далі – фольклорні пісні (близько 45 %, це переважно відповіді студентів-вокалістів та хормейстерів) і лише потім – музика академічного напрямку.

З'ясувалось також, що у дозвіллі дуже мало респондентів охоплені іншими, крім музики, видами мистецької творчості. Декілька дівчат вказали на відвідування груп сучасного танцю («хочеться рухатись», «подобається танцювати»), ще декілька осіб у шкільні роки навчалися в художній студії або в хореографічному колективі, але «зараз немає такої можливості». Серед юнаків ствердних відповідей на це запитання не зафіксовано.

Тест «Знавці мистецтва» містив дві групи завдань – на обрання правильної відповіді із запропонованих та на встановлення різного роду відповідностей: між твором і автором, між автором і видом мистецтва, до якого належить його творчість, між архітектурною пам'яткою і місце розташуванням тощо. Тестові завдання охоплювали твори різних видів мистецтва з чинних шкільних підручників для різних класів (відповідно до програми «Мистецтво» для 10 (11) класу) 2017 року [3].

Виявилось, що найвищою є обізнаність респондентів у сфері архітектури. Хоча й чимало помилок стосувалися встановлення відповідності між пам'яткою і її місце розташуванням, між зображенням видатної споруди і її назвою. Найскладнішими виявилися завдання стосовно кіно, театру та хореографії (так, майже 80 % студентів-музикантів не відповіли на просте запитання, яка країна є батьківщиною балету).

Найбільше правильних відповідей стосувалися мистецтва країн Західної Європи, на другому місці – країни Латинської Америки, а найменше – Далекого Сходу (Китай, Японія), хоча мистецтво цих країн присутнє в підручниках для різних класів, тобто вивчалось студентами ще під час здобуття загальної мистецької освіти та під

час вивчення курсів художньої культури і методики її викладання в педагогічному університеті.

Зафіксована значна кількість помилкових відповідей стосовно живопису Тараса Шевченка: для більшості Шевченко-художник пов'язується з образом Катерини, а портрети Михайла Щепкіна та Айри Олдріджа не впізнав майже ніхто. Прикро було «дізнатись», що режисером фільму «Тіні забутих предків» є не С.Параджанов, а Ю. Ілленко або І. Миколайчук.

Як бачимо, тест «Знавці мистецтва» в деяких моментах за результатами збігається з анкетуванням («Враження від творів різних видів мистецтва»), але більшою мірою «погіршує» їх., що підтвердилось під час уточнювальних бесід.

Додатково ми провели аналіз успішності майбутніх учителів музики для з'ясування окремих спірних моментів у відповідях респондентів на обидва опитування, який не виявив безпосередньої залежності між успіхами студентів у навчанні та обсягом

поліхудожніх знань. Однак, помічено, що студенти, які мають вищі бали з предметів історії музики та аналізу музичних творів демонстрували й вищий інтерес до експериментальних замірювань та більш широкий обсяг знань хоча б з одного, крім музики, виду мистецтва, переважно – живопис і кіно.

Висновок та перспективи досліджень.

Наведені результати експериментальних замірювань засвідчують недостатню поліхудожню обізнаність майбутніх учителів музики і поки несформовану націленість на використання поліхудожніх знань у майбутній педагогічній творчості, що, значною мірою, пов'язано із недооцінкою викладачами фахових дисциплін поліхудожнього компонента професійної підготовки педагогів-музикантів. Перспективним вважаємо насичення поліхудожнім змістом, передусім процес опанування музично-теоретичних дисциплін, які володіють відповідним потенціалом (історія музики та аналіз музичних творів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ван Яюєци. Формування поліхудожнього світогляду майбутнього вчителя музики як педагогічна проблема / Ван Яюєци // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2016. – № 3. – С.76-79.
2. Демир У.Б. Методика формування музично-теоретичної підготовленості студентів у вищих музично-педагогічних закладах України. Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Уткан Байкал Демир. – Київ. НПУ імені М.П.Драгоманова, 2016.– 227 с.
3. Комаровська О. А., Ничкало С. А. Мистецтво 10 (11) клас. Рівень стандарту, профільний рівень. Зошит для оцінювання результатів навчання. – Харків: Вид-во «Ранок», 2018. – 48 с.
4. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія / Л. Масол. – К.: Промінь, 2006. – 432 с.
5. Рейзенкінд Т. Й. Сучасні наукові методи пізнання в поліхудожній підготовці майбутнього вчителя музики / Т. Й. Рейзенкінд // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. - 2010. - Вип. 9. - С. 24-27.
6. Цай Жонгди. История китайской музыкальной эстетики / Цай Жонгди. — Пекин : Народная музыка, 1995. — 866 с. (кит.мовою).
7. Шевченко Г.П. Культура і мистецтво в ідеалотворенні особистості / Г.П.Шевченко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2016. – Вип. 6. – С.294-304.
8. Юсов Б. П. Эстетическое развитие как интегрированный фактор духовного формирования личности / Б.П. Юсов // Комплексное полихудожественное развитие школьников. – М., 1994. – Вып. 3. – С. 8–27.

Фастовець П., Буднік А., Лінівенко П.

МОРАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ГРИ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волков О.Г., доктор педагогічних наук, професор

Анотація: статтю присвячено актуальності впливу ігрової діяльності на моральний розвиток старших дошкільників. Автори аналізують деякі види ігор спрямованих на розвиток моральних еталонів у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: моральний розвиток, гра, старший дошкільний вік.

Abstract: the article is devoted to the relevance of the influence of gaming activity on the moral development of senior preschoolers. The authors analyze some types of games aimed at the development of moral standards in children of the senior preschool age.

Key words: moral development, game, senior pre-school age.

Актуальність. У дітей старшого дошкільного віку недостатньо розвинені моральні якості. Вони ще погано розрізняють що є добро, а що є зло, та не ознайомлені з такими загальнолюдськими рисами, як людяність, доброта та ввічливість. Між тим на це важливо звернути увагу, тому що виховуючи ці риси ще в дитинстві ми формуємо стійку особистість у майбутньому. Саме у цьому віці у дитини закладаються знання про навколишній світ, тому для педагога є важливим завданням сформувати основні моральні якості. Оскільки діти у цьому віці завжди охоче приймають участь в іграх, педагог застосовує їх у дидактичних цілях. Процес гри забезпечує виникнення дружніх, партнерських стосунків у групі та спонукає дітей до оцінювання себе й інших, що вказує на те, що гра як провідна діяльність є вагомим засобом морального виховання. Гра у педагогічному процесі дитячого садка використовується як засіб не тільки формування певних знань, а й для виховання моральних уявлень і почуттів, розвитку самостійності, ініціативи, відповідальності. Адже дитина у своїх іграх демонструє власне духовне життя. Ігрові переживання залишають глибокий слід у свідомості дитини, сприяють розвитку добрих почуттів та усвідомлення норм морального світогляду.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Теоретичні підходи щодо

досліджень морального виховання дітей старшого дошкільного віку у процесі гри закладені в роботах багатьох науковців. Такі видатні вчені, як М. Боришевський, Ж. Піаже, А. Прихожан, Є. Субботський стверджують, що у старших дошкільників тільки починають розвиватись оцінні еталони. Із усього різноманіття літератури ми відділили ті праці, які найбільше підкреслюють нашу проблему.

У статті Т. М. Воробей зазначають, що дошкільники мають лише загальні знання про моральні цінності. Завдання вихователя сформувати чіткі та стійкі знання, що допоможе сформувати розвинену особистість у майбутньому [2].

Проаналізувавши багато літератури, великий інтерес у нас викликали в першу чергу Е. Берн, тому ми розглянули його теорію та суть його головної концепції – транзактного аналізу. Сутність цієї концепції полягає у тому, що кожна людина має три Его-стани: “Батьки”, “Дитина”, “Дорослий”. Завдання кожної людини досягти домінування в нашій поведінці Его-стану “Дорослого”, лише досягнувши цього можна говорити про зрілість особистості. Після опису транзактного аналізу Е. Берн переходить до концепції сценаріїв, якій і посвячена ця книга. Його основна ідея така: майбутнє дитини програмується до шести років і далі вона буде жити за одним з трьох

життєвих сценаріїв: переможця, не переможця та невдахи [1].

У дослідженні М. А. Федорової говориться про те, що в ігровій діяльності формується довільна поведінка дитини та основні новоутворення у структурі особистості дошкільника. А для того, щоб гра оптимізувала процес виховання моральних цінностей, вона має відповідати певним вимогам, які описані в роботі [4].

Виклад основного матеріалу. Проблемі виховання моральних цінностей дітей старшого дошкільного віку приділялася увага з найдавніших часів. Серед принципів виховання моральних цінностей особистості педагоги минулого виділяють такі:

- необхідність виховання з раннього віку (П. Кергомар, Я. Коменський, Дж. Локк, Р. Оуен).

- необхідність дослідження розвитку морального виховання дитини за основними життєвими сценаріями (Е. Берн).

- створення ціннісного оточуючого середовища (Р. Оуен, В. Сухомлинський).

- забезпечення єдності чуттєвого і раціонального у формуванні поведінкових звичок (І. Бех, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський).

Важливим завданням формування моральних цінностей дітей старшого дошкільного віку є вибір методів виховного впливу, завдяки яким дітям прищеплюється позитивне ставлення до моральних цінностей, апелюють до розуму, почуттів дитини. Через спілкування, бесіди, взаємини з рідними, вона пізнає суть таких моральних понять, як добро і зло, гарне і погане, справедливість і доброзичливість, мужність і обов'язок і т. ін. З віком ці моральні погляди, звичайно, змінюються, поглиблюються, моральний досвід розширюється [4].

Майже весь свій досвід дитина здобуває у родинному осередку через наслідування старших. Слід звернути особливу увагу на те, що для формування моральних цінностей важлива роль належить стимулюючому та розвиваючому середовищу [4].

В атмосфері радості легко зароджуються такі моральні цінності як доброзичливість, готовність надати допомогу тощо. Коли дитина радіє, вона охоче береться за розпочату справу, у неї виникає почуття

впевненості в собі, своїх силах, стає більш активною, із задоволенням виконує трудові доручення, допомагаючи дорослим.

Виховання моральних цінностей в ігровій діяльності. Загальновідомо, що ігрова діяльність є провідною у дошкільному віці. Саме у ній формуються основні новоутворення у структурі особистості дошкільника. У грі дитина активно пізнає навколишній світ, стосунки між людьми, правила і норми поведінки, себе, свої можливості. Саме у ній формується довільна поведінка дитини.

Л. Виготський писав, що гра пробуджує в дитині сильні й яскраві почуття, вона навчає не слідувати емоціям, а узгоджувати їх з правилами гри та кінцевою метою. Для того, щоб гра оптимізувала процес виховання моральних цінностей, вона має відповідати наступним вимогам:

- заохочення самодіяльності дитини, обмеження втручання дорослого у гру. Акцентування уваги на виявленні гуманних почуттів у грі;

- надання допомоги дитині у виявленні моральних почуттів;

- активна позиція кожного учасника гри [2].

Відомий науковець Е. Берн наводить типові “скелети” сценаріїв, які зазвичай обирають діти:

- “герой”, на якого хочеться бути схожим;

- “лиходій”, якому можна знайти потрібне виправдання;

- певний тип людини – зразок для наслідування;

- перемикання з однієї моделі поведінки на іншу під впливом конкретної події;

- кілька персонажів, які мотивують і викликають перемикання;

- тип особистості, відповідний стандартам етики, з чітко прописаним керівництвом.

Тільки в такому випадку дошкільник усвідомлює рольові вимоги, він не тільки відображає образ певного персонажу, а й відчуває себе їм [1].

У теорії транзактного аналізу Е. Берна, “Дорослий” – це один з Его-станів, коли людина веде себе дуже розважливо і об'єктивно, розраховуючи власні можливості з урахуванням наявного у нього життєвого

досвіду. Подібний стан дозволяє людині абсолютно адекватно оцінювати власні вчинки, віддавати собі звіт у своїх діях і повністю брати на себе відповідальність за них, цей стан повинен стати головним у житті дитини. Концепція Е. Берна актуальна у всі часи, вона розкриває зміст гри збоку життєвих сценаріїв [1].

Висновок. У великій кількості дітей є певні уявлення про моральні цінності, але ці

знання носять загальний характер, їх зміст недостатньо точний і повний, діти не завжди розуміють значення моральних цінностей. Виховання дітей потрібно будувати на моральних цінностях і у цьому велике значення має ігрова діяльність. З книги Е. Берна ми отримали цінну інформацію про типові ігрові сценарії, які допоможуть сформувати майбутню особистість дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Берна Е. Ігри, у які грають люди : пер. з англ. К. Меньшикової. Харків: Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2016. 256 с.
2. Воробей Т.М. Формування моральних цінностей дітей старшого дошкільного віку // Збірник наукових статей студентів спеціальності "Дошкільна освіта" / заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин : НДУ імені М.Гоголя 2016. Режим доступу: http://www.ndu.edu.ua/storage/2016/2016_10_12_zbirnuk.
3. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників: навч. посібник. К. : Вища школа, 1993. С. 26-28.
4. Федорова М.А. Виховання моральних цінностей у дітей дошкільного віку в різних видах діяльності // Наукові записки : Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. 2010. № 87. С. 5-6. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/22548/>.

УДК 373.2.015.31:316.42

Цунак В.

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ГРІ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волков О.Г., доктор педагогічних наук, професор

Анотація: Статтю присвячено актуальності впливу ігрової діяльності на соціальний розвиток дошкільників. Автори аналізують деякі види ігор спрямованих на розвиток соціалізації та творчих здібностей у дітей.

Ключові слова: соціальний розвиток, гра, дошкільний вік.

Annotation: The article is devoted to the urgency of the influence of play activities on the social development of preschoolers. The authors analyses some types of games aimed at the development of socialization and creative abilities in children.

Key words: social development, game, pre-school age.

Актуальність. На сьогодні значення гри для соціалізації особистості визначається тим, що дитяча гра розглядається як форма включення дитини у світ людських дій і відносин. Процес соціалізації є нерозривною єдністю з природною потребою дитячого

організму – розвитку, що здійснюється через гру, що за своїм походженням і змістом – соціальна. Ігри допомагають дитині розвинути в собі точність і спритність, гарну пам'ять і віру у власні сили, а також – лідерські якості.

За допомогою гри в дошкільника можна розвинути ораторські здібності, впевненість в своїх силах, підвищити його самооцінку, зменшити або зовсім подолати сором'язливість в спілкуванні. Гра допомагає дитині в розвитку важливих моральних якостей таких, як чесність, порядність, доброзичливість та інші. Діти, які в дитинстві, багато граються, краще адаптуються в суспільстві.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Сутність і зміст соціального досвіду особистості частково розкрито в працях багатьох філософів, культурологів, соціологів, психологів і педагогів. Зроблений нами теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що вивчення цього соціально-педагогічного явища, його глибокий, детальний аналіз здійснювався з філософських (Й. Хейзінга), соціологічних (С. Лелека, Т. Зінченко, С. Кубіцький, С. Рубінштейн), соціально-психологічних (Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець) та соціально-педагогічних позицій (Е. Берн, В. Денисенко, О. Рассказова, А. Рижанова).

Мета статті. Здійснити короткий аналіз проблеми формування в дошкільників соціального досвіду, висвітлити як на це впливає гра й визначити свої перспективи подальших досліджень стосовно цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з самого народження дитина проходить період соціалізації в суспільстві, який є довготривалим. У процесі соціальної адаптації діти вчаться жити за певними правилами і враховувати норми поведінки. Соціальний розвиток дітей дошкільного віку включає процес засвоєння дітьми цінностей, традицій і культури соціуму, а також соціальних якостей особистості, які допомагають дитині комфортно жити в суспільстві. Соціальна компетентність досягається завдяки тому, що у дитини виникає процес транзакції зі своїм найближчим оточенням: батьками, вихователями та однолітками.

Але не завжди діти сприймають тільки хороші приклади спілкування та взаємодії дорослих. Тому однією із проблем – є розвиток умінь дошкільників

відокремлювати моральні норми поведінки від аморальних. Головне не тільки мати знання про те, як потрібно діяти в тій чи іншій ситуації, але і вміти використовувати ці знання в житті.

Найкраще це можна зробити через гру, ігрові ситуації. Як казав Й. Хейзінга “Саме у грі формуються розум і почуття, здатність до творчості у предметній сфері та спілкуванні” [6]. З цими словами важко не погодиться, адже як зазначав видатний психолог, який зробив вагомий внесок у розробку теорії гри, Л. Виготський, саме ігрова діяльність є провідною та відіграє важливу роль в розвитку дошкільнят ще з раннього віку [2].

Під час гри дітлахи приміряють на себе різні соціальні ролі, які надають їм можливість почувати себе повноправними членами суспільства. С. Рубінштейн у своїй науковій праці “Основи загальної психології” досліджував психологію гри та визначив, що “гра – це вираження певного ставлення особистості до навколишньої дійсності”. Тому саме через гру діти пізнають світ [5].

Це найкращий засіб для розвитку соціальної поведінки дітей. За допомогою гри дошкільники вчаться правильно поводити себе в різних життєвих ситуаціях. Різноманітність ігор дає можливість всебічно розвинути дитину, розширити знання про межі соціально прийнятної та припустимої поведінки. Спостерігаючи за поведінкою та взаєминами дорослих діти відтворюють все це в своїх іграх, вчаться самостійно змінювати зміст гри, ігрові ситуації, персонажів та атрибути. Ігри допомагають дитині розвинути в собі точність і спритність, гарну пам'ять, віру у власні сили, лідерські якості [4].

Аналізуючи розкриття поняття гри філософами та просвітителями, істориками та культурологами, педагогами та психологами різних наукових шкіл, можна виділити такі загальні положення, що яскраво відображають феномен гри, що можна розглядати як:

- заняття, відпочинок, розвагу, забаву, змагання, вправи, тренінги, які є активними засобами виховання та самовиховання.

- головну сферу спілкування дітей та перша ступінь їх діяльності.

- шлях пошуку дитиною себе в колективах, в суспільстві, людстві, у Всесвіті [7].

У роботі з дітьми дошкільного віку передбачається організація ігор двох основних груп — творчих ігор, та ігор за готовими правилами. До творчих ігор належать сюжетно-рольові, будівельно-конструкторські, ігри-драматизації, театралізовані ігри, ігри з елементами праці, ігри-фантазування. До ігор з правилами – дидактичні, пізнавальні, рухливі, спортивні, хороводні, інтелектуальні, ігри розваги (атракціони), комп'ютерні та народні ігри [3].

Від ступеня соціалізації залежить те, наскільки всебічно розвиненим буде дошкільник, щоб стати повноцінним і рівноправним членом свого суспільства. В цьому допоможуть ігри, спрямовані на соціальний розвиток дітей дошкільного віку. Вони створюють умови, що потребують від дитини певних вольових зусиль, необхідних для досягнення успіху. Ігри сприяють формуванню процесу транзакції малюка з однолітками й дорослими.

Діти під час гри застосовують набутий раніше соціальні досвід, який перетворюють у свій багаж знань, умінь і навичок. Гра знижує рівень напруження між дітьми у

групі, сприяє утворенню колективу. Діти вчаться домовлятися і розуміти один одного.

Чим більший вибір ігор, тим легше розкрити індивідуальні можливості та обдарування кожної дитини і створити умови для її гармонійного розвитку. Кожна гра має свій особливий вплив на дитину.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Будь-яка діяльність має мету, а здатність дитини домогтися мети, у нашому випадку – це допомога у включенні дитини у соціум через гру, надає йому впевненості в собі і дає усвідомлення своєї компетенції. Почуття значущості безпосередньо відображає оцінку суспільства і впливає на його самооцінку. Самооцінка дітей безпосередньо впливає на їх соціальне здоров'я і поведінку.

У подальшому ми плануємо більш детально розібратися у працях науковців, які досліджували наше питання та знайти нові ланки у соціальному розвитку дитини дошкільного віку у процесі гри. На власній практиці бажаємо розібрати та дослідити вплив таких ігор на соціальний розвиток дітей. А подальший науковий пошук посприяє розробці комплексу ігор для соціалізації дошкільників, як у дошкільному закладі, так і поза ним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Берн Е. Ігри, у які грають люди : пер. з англ. К. Меньшикової. Харків: Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2016. 256 с.
2. Выготский Л. С. Психология развития ребенка. М.: Изд-во Смысл. Изд-во Эксмо, 2004. С. 200-223.
3. Денисенко В. В. Базова програма “Я у світі” // Соціальний розвиток старших дошкільників у грі. 2010. С. 55-61.
4. Лиса Л. В. Вплив вибору гри та ролі в ній на особистість дитини дошкільного віку. Режим доступу: <https://referat.co/ref/124106/read>.
5. Рубінштейн С. Л. Основи загальної психології: У 2-х томах; Т. 1, М.: Педагогіка, 1989. 448 с.
6. Хейзінга Й. Статті з історії культури : пер. з гол. Д. В. Сильвестрова М.: Прогрес Традиція, 1997. 416 с.
7. Шарафутдінова Т. В. Соціалізація дітей дошкільного віку через організацію ігрової діяльності. Режим доступу: <https://abetkaland.in.ua/sotsializatsiya-ditej>.

Шенклянов В.В.

РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНОГО ТА АСОЦІАТИВНО - ОБРАЗНОГО СПРИЙМАННЯ СВІТУ ЗАСОБАМИ РІЗНИХ ГРАФІЧНИХ ТЕХНІК У ШКОЛІ МИСТЕЦТВ

Запорізька дитяча школа мистецтв № 3, м. Запоріжжя, Україна

Анотація. Пошук інноваційних підходів розвитку творчої активності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в сучасному культурно-освітньому просторі для позашкільних спеціалізованих мистецьких навчальних закладів актуальний і спирається на розроблені авторські програми та власний педагогічний досвід. Автор матеріалу бачить їх у міжпредметному поєднанні історії образотворчого мистецтва, ігрових форм та виконання практичних завдань у різних видах графічних технік. У якості прикладу використана розробка блоку завдань з предмету «Композиція» (3 клас) на зміну відображення глибини засобами перекриття фігур за темою «Міський пейзаж».

Ключові слова: інноваційний підхід, естетика, асоціативно – образне сприймання, глибина, городський пейзаж, ведуги, друкована графіка по аплікації, кліше, відбиток, виставка.

Shenklyanov VV The development of aesthetic and associative - expression of the world by means of different graphic techniques in the school of arts.

Annotation: The search for innovative approaches to the development of creative activity of children of preschool and junior school age in the modern cultural and educational space for out-of-school specialized art educational institutions is relevant and based on developed author's programs and own pedagogical experience. The author of the material sees them in the interdisciplinary combination of the history of fine arts, game forms and the implementation of practical tasks in various types of graphic techniques. As an example, the development of a block of tasks on the subject "Composition" (grade 3) is used to change the reflection of depth by means of overlapping of figures on the theme "Urban landscape."

Key words: innovative approach, aesthetics, associative image perception, depth, urban landscape, lead, printed graphics on application, cliché, imprint, exhibition.

У системі художньої позашкільної освіти існують проблеми, які не сприяють повноцінному використанню наявних можливостей. Сучасні тенденції формування художньо-творчої активності дітей та молоді в системі культурно-освітнього простору все частіше вимагають підвищення мотивації навчально - виховного процесу у мистецьких школах. При тому, що існує обмеження бюджетних витрат. Досягнення позитивного емоційного фону (необхідної умови інноваційного навчання) веде до створення позитивної мотивації вчення, що полягає в самому змісті матеріалу, що вивчається і навичками, що формуються в єдності теоретичних знань і практичної діяльності [1, с.111].

Підготовка до уроку включає:

- чітке визначення структури заняття;

- відбір змісту навчального матеріалу,
- врахування індивідуальних і пізнавальних інтересів учнів;
- доцільне використання комп'ютерних засобів;
- забезпечення емоційного контакту з аудиторією [2,с.71].

Розвиток чуттєво-емоційного та естетичного сприймання світу, асоціативно-образного мислення, цілісного бачення, вміння виділяти основне у явищах та формах. Виявлення специфіки художньо-образної мови мистецтва, композиційно-художніх і технічних засобів різних видів графічного мистецтва. Створення художніх образів на основі чуттєво-емоційного сприймання мистецьких творів (музика, література, тощо), асоціативно-образних інтерпретацій природних форм і явищ. Залучення учнів до

системного пізнання, опанування техніками та прийомами образного виявлення як художньої основи для особистісного самовираження. Вивчення зразків світового та національного мистецтва з творчим переосмисленням і використанням власного досвіду в практичній творчій діяльності учнів.

Розвиток формально-логічного мислення, вміння спрощувати, узагальнювати, виявляти конструкцію та об'єм форми. Зосередження уваги учнів на формі з метою подальшого вивчення впливу і взаємозв'язку цієї форми із сутністю образу.

Навчання формоутворенню в образотворчому мистецтві базується на художній практиці учнів, яка передбачає їх орієнтування в специфіці образотворчого мистецтва та оволодінні певними художньо-технічними навичками. Контрастні форми, пропорції, фактурне, тональне виявлення форм та вивчення світлотіні як засобу визначення форми, її контурів, пластики і фактури поверхні, засвоєння трансформації форм використовується учнями під час занять графікою.

Попередній досвід образного й асоціативного мислення доповнюється формуванням і розвитком абстрактного мислення та оволодінням певними художньо-технічними навичками моделювання простору та об'ємно-просторових форм. Вивчаються образні й пластичні зв'язки форми і середовища. У теоретичному та практичному планах досягаються закони перспективи простору в ілюзорно-просторовому зображенні та вивчаються умовні художні засоби створення зображень простору й середовища (природного, штучного, архітектурного). Продовжується вивчення природних форм та середовища у гармонійному поєднанні. Акцентується увага на взаємозв'язку людини з навколишнім світом та впливом культурної спадщини на створене середовище людини, їх гармонійне поєднання. У практичній творчій діяльності учнів ініціюється виявлення індивідуального погляду на предметний світ і довкілля, експериментування та моделювання свого неповторного світу.

Послідовність тем та виконання завдань методично обґрунтовані психофізіологічними та віковими особливостями учнів,

врахуванням відмінностей художніх та технічних засобів графічного мистецтва, професійною викладацькою етикою, орієнтованою на творчий пошук учня і виявлення його індивідуальності у виборі засобів художньої виразності, техніки та матеріалів. Велика увага приділяється розвитку композиційного мислення учнів та викоуанню в творчих роботах образотворчих і технічних завдань. Перевага надається нестандартним самостійним композиційним рішенням учнів, а не готовим зразкам.

Методична розробка уроку проводилась за темою «Міський пейзаж» предмета «Композиція 3 клас» згідно існуючого документа «Програма по изобразительному искусству для детских школ искусств («Художественное творчество, «Рисунок», «Композиция», «Живопись»))» Киев, 1986 під редакцією Давидова В.Г.[4,с.48].

Історичний досвід виконання міського пейзажу налічує лише близько чотирьох століть. Такі роботи отримали назву вєдути. Інколи у рукописній середньовічній книжковій мініатюрі зустрічається міський пейзаж дуже цікавий за деталюванням та композицією. Сучасне графічне мистецтво, роботи запорізьких майстрів створюють цікавий світ нашого міста у техніках акварелі, графічної монотипії та інш. Саме фаховий інтерес (за першою освітою автор - архітектор) спонукав до розробки даної теми.

Концепція уроку спирається на три основні функціональні блоки художньої діяльності учнів (робота із засвоєння технологічних прийомів нової тиражної графічної техніки у класі на попередньому уроці, закріплення засобів відтворення глибини у вправі, поглиблення композиційних навичок, вміння працювати у групі, експозиція власної роботи). Використання міжпредметних зв'язків художнього циклу (рисунок, композиція, початковий курс історії образотворчих мистецтв) та казковий сюжет дає учням можливість відкривати в собі самому потенціал до розвитку навичок спостережливості, окоміру, пропорційних відносин, бачити красу стародавніх споруд [5, с.32].

За цією темою було проведено два попередніх заняття. На першому учні були ознайомлені з технологією виконання

естампів по аплікації у формі виконання натюрморту «Ваза з квітами» формат А4. У завданні відпрацьовано засіб показу глибини «Ближче – нижче». Предмети натюрморту, які розташовані ближче до спостерігача на площині мають нижче точку зображення, ніж ті, що знаходяться у глибині натюрморту. Закріпивши зорові спостереження та технічні навички роботи відбитків по аплікації учні у цьому завданні повторили використання принципу «Трикомпонентність» (побудова гармонійної, зорово врівноваженої композиції, що спирається на застосування великої, середньої та малої плями на картинній площині).

Наступне заняття за цією темою присвячено використанню умовно – графічного прийому з застосуванням ліній різної товщини. На уроці учні у лінійному виді рисували старовинну фортецю. Об'єкти у глибині виконували тонкими лініями, а ближчі - товстою лінією. Рівень учнів 3 класу дозволив отримати не тільки цікаві за архітектурним образом споруди, але і визначити до семи рівнів глибини у роботах найбільш обдарованих дітей. В цілому тема є цікавою для учнів, варіативною для визначення підходів та методів викладання засобів відтворення глибини.

Запропонований урок має підтему «Розвиток просторового та образного мислення засобами тиражної графіки. Закріплення засобу відтворення глибини у техніці естампу по аплікації». Власний досвід роботи у школі мистецтв дозволив автору обрати саме таку форму викладання матеріалу, бо вона враховує вікові особливості (ігровий момент, казка з сучасними героями та активне використання технічних засобів навчання для створення особливої атмосфери уроку).

Заняття за формою - комбіноване. Включає повторення засвоєних з попередніх занять знань у формі тестового малюнка (розробленого у двох варіантах), актуалізація та отримання нових знань і формування

вмінь і навичок роботи плямою засобом тиражної графіки.

Враховуючи темп виконання завдання та психологічні особливості роботи над кліше - аплікацією запропонована парна форма роботи над завданням.

Техніка роботи над естампом по аплікації є так зване «добре забуте старе», але у період не систематизованого постачання інструментів для гравюри дозволяє викладачам опрацьовувати завдання не тільки на композиції, а і з предмету за вибором «Графічні техніки». Практична робота у цій техніці привчає учнів до роботи за технологічною карткою, розвиває прагнення виконувати дії охайно, а по завершенню завдання забезпечити прибирання робочого місця.

Висновки. Узагальнюючи сказане, можна стверджувати: до освітнього процесу мистецьких шкіл необхідно включати предмет за вибором «Графічні техніки», який пов'язаний з творчим пошуком, не потребує великих грошових вкладань у матеріали, інструментарій для даної техніки простий та безпечний, тому практично доступний для будь якої школи і дозволяє значно розширити палітру виразних засобів композиції [8, с.233].

Взаємозв'язок між різновидами діяльності і завдань учнів сприяє створенню умов для ефективного формування професійних компетентностей, необхідних умінь.

Вивчення нових графічних технік урізноманітнює навчальний процес, дозволяє звичні уроки на виконання сюжетних станкових композицій перетворити у художню майстерню – друкарню, легше засвоїти фахову термінологію, отримати додатковий відбиток на подарунок рідним [7, с.12].

Розробка має поліфункціональний характер. Застосування техніки «естамп по аплікації» вирішує не тільки завдання показу глибини, але дозволяє розвивати відчуття плями, виразність силуетної форми, націлює на застосування деталізації при вирішенні показу глибини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання – К.: ІЗМН,1998. – 204 с.
2. Богомольний М.Я., Чебикін А.В. Техніка офорта. – К.: Вища школа, 2009. – 142 с.
3. Волкова Н.Л. Педагогіка. – К.: Академія, 2001. – 575 с.

4. Программа по изобразительному искусству для детских школ искусств («Художественное творчество, «Рисунок», «Композиция», «Живопись»).- К: РМЦ, 1986 під редакцією Давидова В.Г.
  5. Захарійчук М.Д. Педагогічний зміст дитячого малюнка // Початкова школа. – 2002. – №7. – С.32-35.
  6. Звонцов В.М., Шистко В.И. Офорт. – М.: Искусство, 2011. – 172 с.
  7. Рибалко Л. А. Графічні техніки та їх можливості. Методичні рекомендації для викладачів – Київ: ДМЦНЗКМ, 2006. – 48 с.
  8. Христенко В. Техніки авторського друку. – Харків: Колорит., 2007. – 721 с. іл.
  9. Щипанов А. Юным любителям кисти и резца. – М.: Просвещение, 1981. – 416 с.
-
-

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Ангеліс А. – студентка (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Артюхова О. В. – студентка магістратури (спеціальність: Початкова освіта) кафедри початкової освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Беляєва С. – студентка магістратури (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Бірюкова С. М. – старший викладач Запорізької дитячої школи мистецтв №1, м. Запоріжжя, Україна;

Бойко К. М. – викладач I категорії Запорізької дитячої школи мистецтв №1, м. Запоріжжя, Україна;

Бредов В. П. – студент (спеціальність: Соціальна робота) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Брик В. В. – студентка магістратури (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Буднік А. – студентка (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Василенко В. – студентка (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Волков О. Г. – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Волкова В. А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Воробйова Л. – студентка (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Григор'єва О. О. – КЗ «Мелітопольський ліцей-інтернат II-III ступенів ЗОР, вчитель української мови та літератури, м. Мелітополь, Україна;

Двоєзерська Н. Р. – студентка магістратури (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту

соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Демешко Т. О. – студентка магістратури (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Денисов І. Г. – кандидат психологічних наук, кафедри психології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Добровольська Л. П. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Житнік Т. С. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Земський О. Б. – психолог КУ «Мелітопольський центр СНІД» ЗОС, м. Мелітополь, Україна;

Золотавін Т. С. – студент магістратури (спеціальність: Історія) кафедри історії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Комаровська О. А. – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник Інституту проблем виховання НАПН України, м. Київ, Україна;

Крилова А. М. – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Круглик А. С. – студентка магістратури (спеціальність: Соціальна робота) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Кузюк І. А. – студентка Миколаївського національного університету імені В. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна;

Лінівенко П. – студентка (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Макарушко М. – студент магістратури (спеціальність: Історія) кафедри історії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Манченко Ю. А. – викладач вищої категорії, викладач методист, член творчого об'єднання митців м. Запоріжжя «Колорит», Запорізька дитяча художня школа, м. Запоріжжя, Україна;

Міняйло А. В. – студентка магістратури (спеціальність: Соціальна робота) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Мелаш В. Д. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Мерзлікіна М. – студентка (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Меркулова Н. В. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-

педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Овчарова О. В. – студентка магістратури (спеціальність: Соціальна робота) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Павелко Т. В. – студентка магістратури (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Паршук С. М. – доктор філософії в галузі освіти, доцент, Миколаївський національний університет імені В. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна;

Пензій В. В. – студентка магістратури (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Подвійна Н. І. – студентка магістратури (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Приходько Л. О. – студентка магістратури (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Радченко А. – студент магістратури (спеціальність: Історія) кафедри історії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Руденко І. В. – студентка магістратури (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Симан Є. – студентка (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Семенова О. – студентка (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Стрельчук О. Ф. – викладач вищої категорії Бердянської дитячої художньої школи Запорізької області, м. Бердянськ, Україна;

Ся Гаоян – аспірант факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, м. Київ, Україна;

Фастовець П. – студентка (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Ципак В. – студентка (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна;

Шенклянов В. В. – вчитель-методист Запорізької дитячої школи мистецтв № 3, м. Запоріжжя, Україна.

Міністерство освіти і науки України
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Рада молодих вчених
Наукове товариство студентів і молодих вчених

Шановні молоді науковці!

Запрошуємо вас до публікації у науково-практичному журналі “Еврика”. Для розміщення приймаються наукові статті українською, англійською та російською мовами підготовлені школярами, студентами, аспірантами та молодими науковцями одноосібно або у співавторстві.

Умови публікації

1. Ви заповнюєте таблицю “Відомості про автора” (Додаток 1).
2. Періодичність видання – 2 рази на рік. Статті приймаються у термін: до **01 червня та до 01 грудня відповідно**. Надсилайте статтю та копію квитанції про сплату вартості публікації наукової статті на електронну адресу: mdpu.evrika@gmail.com.
3. Статті публікуються за наявності рецензії керівника (Додаток 2) або співавтора з науковим ступенем.
4. Додатковий екземпляр журналу (наприклад, якщо стаття була подана у співавторстві) коштуватиме 70 грн.

Увага! Автори, які подали матеріали для публікації, погоджуються з наступними положеннями:

- Û до друку приймаються статті, які раніше ніде не друкувались;
- Û автор несе відповідальність за достовірність поданої інформації в своїй роботі.

Обов’язкові елементи статті (з дотриманням вказаної послідовності) (Додаток 3)

1. УДК (*за відсутності звертатись до редакції)
2. Назва статті
3. Відомості про автора (прізвище, ініціали, навчальний заклад, місто; якщо авторів декілька, відомості про кожного подаються окремими рядками).
4. Відомості про наукового керівника (прізвище, ініціали, вчене звання і вчений ступінь).
5. Анотація мовою оригіналу (не більше 50 слів).
6. Ключові слова мовою оригіналу (4-5 слів).
7. Анотація та ключові слова англійською мовою. **Анотації з використанням комп’ютерного англійського перекладу не приймаються!**
8. Текст статті, структурований наступним чином:
  - Ø актуальність;
  - Ø аналіз останніх досліджень і публікацій;
  - Ø мета статті;
  - Ø виклад основного матеріалу;
  - Ø висновки та перспективи подальших досліджень.
  - Ø Список джерел, складений відповідно до вимог ДСТУ ГОСТ 83.02.:2015.

Вимоги до оформлення:

- матеріали подаються в електронному варіантах створеного за допомогою текстового редактора Microsoft Word. Формат файлу – .doc;
- тип шрифту Times New Roman, розмір шрифту 14, міжрядковий інтервал 1,5;
- поля на сторінці ліве – 3 см, праве – 1,5 см, верхнє та нижнє по 2 см, абзац 1,25 см;
- ілюстрації мають бути виконані з використанням стандартних програм пакету MS Office, вставлені у текст як малюнок та згруповані (поміщати в разі крайньої потреби);
- посилання на літературне джерело є обов’язковим і наводиться у квадратних дужках;
- граничні обсяги наукової статті становлять 0,25 – 0,5 друк. арк. (10 000 – 20 000 знаків з врахуванням пробілів), що приблизно відповідає обсягу тексту на 5-12 сторінках.

Умови оплати

Вартість публікації становить **25 грн.** за 1 сторінку, для учнів шкіл – **20 грн.** за 1 сторінку.

Оплата на карту ПриватБанка № 5168 7572 8109 1811, Одержувач – Житник Тетяна Сергіївна. При перерахуванні коштів **ОБОВ’ЯЗКОВО** вказувати ПІБ платника!!!

При перерахунку коштів вказати прізвище відправника з поміткою “Оплата за публікацію”.

За додатковою інформацією звертатись до редакції:

Житник Тетяна Сергіївна моб.: (098) 32-26-267

Чорна Вікторія Володимирівна моб.: (099) 344-53-81

* – тільки для учнів шкіл

Відомості про автора

Прізвище, ім'я по батькові (повністю) автора	
Місце навчання (роботи) факультет, курс) – без скорочень	
Науковий керівник (Прізвище, ім'я по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада та місце роботи) – без скорочень	
Назва статті	
Адреса для відправлення журналу (вулиця, номер будинку, квартири, місто, індекс), або адреса відділення “Нова Пошта”	
Електронна пошта	
Контактний телефон	
Чи потрібен додатковий екземпляр журналу	

**РЕЦЕНЗІЯ
на наукову статтю**

(автор(и), прізвище та ініціали)

« _____ »

(назва статті)

Наукові положення, які знайшли своє відображення в рецензованій статті, достатньо повно досліджені та обґрунтовані, про що свідчать її структурна побудова, логічність, завершеність, обґрунтованість наукових положень та висновків, грамотність та сучасний науковий стиль подачі матеріалу.

Тематика статті повністю відповідає специфіці журналу, вона оформлена відповідно до встановлених редакційною колегією вимог.

Стаття написана науковою мовою, в ній відсутні граматичні та стилістичні помилки.

В даній роботі немає відомостей, що суперечать Законам України „Про державну таємницю” від 21.01.1994 № 3855-ХІІ із змінами і доповненнями від 24.03.2004 р.

Розглянуті матеріали не містять відомостей, які включені до „Зводу відомостей, що становлять державну таємницю України”, затвердженого наказом Голови Служби безпеки України 12.08.2005 № 440 із змінами і доповненнями від 12.10.2006 р.

В даній роботі немає відомостей, що включені до „Переліку конфіденційної інформації, що є власністю держави в системі Міністерства освіти і науки України”, затвердженого наказом Міністра освіти і науки України 14.02.2002 р. № 5 ДСК.

Рецензована стаття не містить даних про неоформлені результати інтелектуальної творчої діяльності на об’єкти права інтелектуальної власності, визначені Цивільним кодексом України, 2004 р.

Виходячи з цього, рецензована стаття заслуговує схвальної оцінки та може бути рекомендована до друку у науковому-практичному журналі “Еврика”

Посада, науковий ступінь, прізвище та ініціали

Підпис

УДК 373.3:78

**НАВЧАЛЬНИЙ РЕСУРС УРОКІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ
У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ****Земляченко К. В.**Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник:

Іванов С.П.

кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті автором розглядаються питання формування чуттєвої сфери дітей молодшого шкільного віку. Було проаналізовано нормативні та навчально-методичні документи, що дало змогу виявити навчальний потенціал уроків трудового навчання для формування тактильних відчуттів дитини. Автором зроблено висновок, що на уроках трудового навчання є певний ресурс, але він недостатній і потребує удосконалення.

Ключові слова: дотикове сприймання, початкове навчання, уроки трудового навчання, молодший школяр.

Zemlyachenko K. The learning resources of labor lessons in elementary schools.

Summary. The article's author showed the formation of the of primary school age children's sensory areas. It analyzes the regulatory and educational documents which helped identify potential learning lessons of labor training to create tactile of child. The author concluded that the lessons of labor studies is some resource, but it is insufficient and needs improvement.

Keywords: tactile perception, primary education, labor training lessons, pupils of elementary school.

Актуальність. Початкова школа, як ланка безперервної освіти, орієнтована на оволодіння учнями компетентностей, які передбачені програмою, що орієнтовані на загальний психічний, зокрема сенсорний розвиток. На досягнення поставленої мети вчителів спрямовують „Державний стандарт початкової загальної освіти” (2011), „Навчальні програми для загальноосвітніх закладів. 1–4 класи” (2012). Перцепція, з одного боку, є фундаментом загального розумового розвитку дитини, з іншого – має самостійне значення, адже повноцінне сприймання необхідне для успішного навчання дитини у дитячому садку, у школі, і для багатьох видів праці. Тому вивчення шляхів формування перцептивної сфери дитини молодшого шкільного віку є актуальним.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблемою формування окремих аспектів чуттєвої сфери учнів початкової сфери займалося багато учених, зокрема....

Мета статті полягає у визначенні наявності навчальних ресурсів для дотикового сприймання учнів у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз сучасної наукової психолого-педагогічної літератури дає можливість констатувати, що питанню сенсорного виховання приділяється достатня увага у сучасній педагогіці початкової освіти...

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Проаналізувавши нормативно-навчальну базу уроків трудового навчання у початковій школі, ми зробили висновок, що уроки мають навчальний потенціал для формування дотикової перцепції, адже під час вивчення окремих тем діти оволодівають теоретичними знаннями та певним практичним досвідом. Проте необхідно додати, що на наш погляд, існуючого потенціалу недостатньо, це питання може стати предметом нашого подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

6. Веремійчик І. М. Трудове навчання : підруч. для 2-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / І. М. Веремійчик, В. П. Тименко. – К. : Генеза, 2012. – 160 с.
7. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
8. Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти. Постанова Кабінету Міністрів України № 462 від 20.04.2011 [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911

Науково-практичний журнал

ЕВРИКА, 2018. — № 2 (8). — 104 с.

**Підписано до друку 26.06.2018 р. Формат 60х90/8. Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. акр. 8,95. Тираж 300 примірників**

Видавець

**Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького**

Адреса: 72312, м. Мелітополь, вул. Гетьманська, 20

Тел. +38 (0619) 44 04 64

**Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції
від 16.05.2012 р. серія ДК № 4324**

Надруковано ФО-П Однорог Т.В.

72313, м. Мелітополь, вул. Героїв Сталінграда, 3а

Тел. +38 (067) 61 20 700

**Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції
від 29.01.2013 р. серія ДК № 4477**